T. C.

Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

HIRİSTİYAN KUTSAL METİNLERİNDE SÜNNET

Mehmet Nur ÇALPAN
19937003

Danışman
Doç. Dr. Hayreddin KIZIL

Diyarbakır 2022

T. C.
Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

HIRİSTİYAN KUTSAL METİNLERİNDE SÜNNET

Mehmet Nur ÇALPAN
19937003

Danışman
Doç. Dr. Hayreddin KIZIL

Diyarbakır 2022

TAAHHÜTNAME

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Dicle Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum "Hıristiyan Kutsal Metinlerinde Sünnet" adlı tezin, tamamen kendi çalışmam olduğunu, her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve tez yazım kılavuzuna uygun olarak hazırladığımı taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım. Lisansüstü Eğitim Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

Tezimin 1 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

. . . . /. . . . /. . . . . .

Mehmet Nur ÇALPAN

ÖN SÖZ

Tevrat'ta birkaç yerde Tanrı ile peygamberler arasında ahit yaptığı geçmektedir. Ancak İbrahim Peygamberle yapılan antlaşma diğerlerinden farklıydı. Ebedi olarak bedende kalacak bir mühür görevi görecekti, bu antlaşma Tanrı ile Yahudiler arasında olmuştur. Bu anlaşmayı ihlal edecek kişi toplumdan atılmakla tehdit edilmekteydi. Yahudilikte sünnet olmanın cerrahi bir uygulamanın ötesinde dini bir emir olduğu Eski Ahit'te çok sık vurgulanmıştır. Hıristiyanlıkta bu ahit eskidiği için Tanrı ile insanlar arasında farklı bir ahit yapılmış ve bunun da Yeni Ahit'i oluşturduğu vurgulanmıştır.

"Hıristiyan Kutsal Metinlerinde Sünnet" konusunu seçmeden önce yüksek lisanstaki hocalarımdan esinlenerek Eski ve Yeni Ahit'i okumaya başladım. Tevrat'ta birçok yerde sünnetten bahsedilmekteydi. Bu metinlerde sünnetin Tanrı ile yapılan bir ahdin sembolü olduğunun her seferinde vurgulanmakta olduğunu gördüm. Hatta Tevrat'ta İsrailoğullarının kendilerinden olmayanı yerdiklerinde "sünnetsizler" kelimesini kullandığını ve sünnetli olmanın ayrıcalıklı bir şey olarak gördüklerini fark ettim. Ama Yeni Ahit'e gelince Hıristiyanların sünnete olan bakışları çok daha farklıydı. Hıristiyanların sünnete gerek olmadığını söylüyorlardı. Hatta Hıristiyanlar da kendilerinden olmayana kötü ithamlarda bulununca Yahudilerin tersine "sünnetliler" kelimesini kullandıklarını gördüm. Böylece sünnetin Hıristiyan ve Yahudi tarihinde önemli bir yerde olduğunun kanısına vardım ve hocalarıma danıştım. Tabi ki ilk başta başlık tam olarak böyle değildi. Bölüm başkanımız Prof. Dr. Canan SEYFELİ hocamla konuştuk kendisinin yaptığı düzeltmelerle konu başlığı tam olarak belirlenmiş oldu.

Bu çalışmamda başta okuma ve yazma döneminde bana destek ve moral-motivasyon olan, kitap, dergi ve makalelerle okumalarımı şekillendirmeme yardımcı olan tez danışmanım Doç. Dr. Hayreddin KIZIL'a, bana ve yazdıklarıma çok önem veren, her çalışmamı dikkatlice okuyup beni yönlendiren ve kaynak taramasını nasıl yapılması gerektiğini bana öğreten bölüm başkanımız Prof. Dr. Canan SEYFELİ'ye ve bilgileriyle, karşısındakine güven veren ve daha lisans dönemindeyken bana dinler tarihini sevdiren Dr. Öğr. Üyesi M. Hadi TEZOKUR'a teşekkürlerimi sunarım.

Mehmet Nur ÇALPAN

Diyarbakır 2022

ÖZET

Sünnetin ilk olarak Yahudilikte, Tanrı ile İbrahim Peygamber arasında olan bir antlaşmanın sembolü olduğuna inanılmaktadır. Tanrı, İbrahim'e soyunu çoğaltacağını vaat etti. Bundan dolayı hem bir tanınma hem de bu yaptığı antlaşmanın bedendeki sembolü olarak ebediyen silinemeyecek olan sünnet mührünü verdi. Yahudiler tarafından sünnetin, Tanrı tarafından ilk olarak kendilerine verildiği ve bunun da bir ayrıcalık olduğu ifade edilmektedir. Yahudilikte sekiz günlük olan tüm erkek çocukların sünnet edilmesi gerektiğine inanılır. Kız çocukları bu uygulamanın dışındadır. Nasıl ki Havva, Adem'in bir parçasından yaratılmış olup kadın erkeğin bir parçası haline gelmişse kız çocukları da ya babasına ya kocasına ya da erkek kardeşine tabi olduğu için sünnet edilmelerine gerek olmadığı ifade edilmiştir. Yahudilikte sünnet hem Tanrı'nın emri olup sorgulamadan yapılması gereken dini bir emir olduğu için hem de tıbbi olarak ve ahlaki olarak da insan bedenine fayda verdiği için yapılmaktadır. Bu sünnet uygulamasına katılan özel görevlinin (mohel), titiz bir şekilde sünnet ritüelini yerine getirmesi gerektiğine inanılır. Hatta İsrailli olmayan birinin sünnet yaptıramayacağı ifade edilmektedir. Hıristiyanlık, Yahudi kültüründe ortaya çıkmıştır. Hıristiyanlar Yahudiler gibi sünnet olmuşlardır. İsa Mesih de sekiz günlükken sünnet edilmişti. Hatta İsa Mesih'in net bir şekilde sünneti yasakladığına dair deliller yoktur. Daha sonra Pavlus, Hıristiyanlıkta sünnete farklı anlam ve yorumlar eklemiştir. Pavlus, Hıristiyanlığı Yahudiler dışındaki yerlere yayabilmek için sünnet uygulamasını onların arasından kaldırmıştır. Hıristiyanların, özellikle Pavlus Eski Ahit'teki sünnet ile ilgili ayetlerin bedendeki sünnete işaret etmediğine ve yine Eski-Yeni Ahit'teki ayetleri delil getirerek bunun manevi sünnete işaret ettiği ifade etmiştir. Ayrıca bedenen sünnetli olan biri kötü kalpliyse bu sünnetin kendisine fayda vermeyeceği de ifade edilir. Aslında sünnet vaftiz ile değiştirilmiş. İsa Mesih'in gelmesiyle sünnetin yerini

vaftizin aldığı gibi İsa Mesih'in ikinci gelişiyle de vaftizin de ortadan kalkacağı ifade edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Sünnet, Ahit, Hıristiyanlık, Yahudilik, İbrahim, İsa Mesih, Pavlus.

ABSTRACT

It is believed that circumcision was originally a symbol of a covenant in Judaism between God and the Prophet Abraham. God promised Abraham that he would multiply his descendants. Therefore, he gave the seal of circumcision, which cannot be erased forever, both as a recognition and as a symbol of this treaty in the body. It is stated by the Jews that circumcision was first given to them by God and that this was a privilege. In Judaism, it is believed that all boys who are eight days old should be circumcised. Girls are excluded from this application. Just as Eve was created from a part of Adam and the woman became a part of the man, it has been stated that there is no need for circumcision for daughters as they are subject to either their father, husband or brother. In Judaism, circumcision is performed both because it is God's command and a religious command that should be done without question, and because it benefits the human body both medically and morally. It is believed that the special officer (mohel) who participates in this circumcision practice should meticulously perform the circumcision ritual. It is even stated that a non-Israeli person cannot be circumcised. Christianity originated in Jewish culture. Christians are circumcised like the Jews. Jesus Christ was also circumcised when he was eight days old. There is even no evidence that Jesus Christ explicitly forbade circumcision. Later, Paul added different meanings and interpretations to circumcision in Christianity. Paul removed the practice of circumcision from among them in order to spread Christianity to non-Jews. Christians, especially Paul, stated that the verses about circumcision in the Old Testament do not refer to circumcision in the body, and that the verses in the Old-New Testament point to spiritual circumcision. It is also stated that if a circumcised person has a bad heart, this circumcision will not benefit him. In fact, circumcision has been replaced by baptism. It is stated that just as baptism took the place of circumcision with the coming of Jesus Christ, baptism will also disappear with the second coming of Jesus Christ.

Keywords: Circumcision, Testament, Christianity, Judaism, Abraham, Jesus Christ, Paul.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ ..... **I**

ÖZET ..... **III**

ABSTRACT ..... **V**

İÇİNDEKİLER ..... **VII**

KISALTMALAR ..... **X**

GİRİŞ **1**

1. ÇALIŞMANIN KONUSU VE SINIRLARI **1**

2. ÇALIŞMANIN AMACI VE YÖNTEMİ **3**

3. ÇALIŞMANIN KAYNAKLARI **4**

BİRİNCİ BÖLÜM **5**

ESKİ AHİT'TE SÜNNET **5**

1. 1. YAHUDİLİĞE GÖRE ESKİ AHİT'TE SÜNNET **6**

1. 1. 1. Eski Ahit Metinlerine Göre Yahudilikte Sünnet'in Önemi **7**

1. 1. 2. Yahudilikte Sünnet Uygulaması 14

1.1.2.1. Yahudilikte Sünnet Ritüeline Hazırlık ve Sünnetin Şartları . 15

1. 1. 2. 2. Sünnetin (Erkek Sünnetinin) Değeri ve Önemi..... 22

1.1.2.3. Yahudilikte Kadınların Sünnet Edilmemelerinin Nedenleri . 26

1. 1. 2. 4. Yahudilikte Sünnet Ritüeli 29

1. 1. 2. 4. 1. Sünnet Töreninde Okunacak Dualar 30

1. 1. 3. Eski Ahit'te Sünnetin Metaforik Anlamları 34

1. 1. 3. 1. Musa'nın Sünnetli Dudakları 35

1. 1. 3. 2. Sünnetli Meyve Ağaçları 37

1. 1. 3. 3. İsrail'in Sünnetli Kalbi 38

1. 1. 4. Sürgünde Sünnet 45

1. 2. HIRİSTİYANLIĞA GÖRE ESKİ AHİT'TE SÜNNET 47

İKİNCİ BÖLÜM 57

YENİ AHİT'TE (HIRİSTİYANLIKTA) SÜNNET 57

2. 1. İSA DÖNEMİ'NDE (İNCİLLERDE) SÜNNET 58

2. 2. PAVLUS VE SÜNNET 60

2. 2. 1. İsa Mesih Cemaatine Girmeden Önce Pavlus: Yahudi Pavlus ... 60

2. 2. 2. İsa Mesih Cemaatine Girdikten Sonra Pavlus 61

2. 2. 3. Pavlus'un Sünnete Bakışı 63

2. 3. YENİ AHİT'İN DİĞER METİNLERİNDE SÜNNET 74

2. 4. PATRİSTİK DÖNEM: KİLİSE BABALARININ SÜNNET YORUMLARI 75

2. 4. 1. İkinci Yüzyıldaki Kilise Babalarının Sünnete Bakışları 76

2. 4. 2. Üçüncü Yüzyıldaki Kilise Babalarının Sünnete Bakışları 90

2. 4. 3. Dördüncü ve Beşinci Yüzyıldaki Kilise Babalarının Sünnete Bakışları 96

SONUÇ 111

KAYNAKÇA 114

KISALTMALAR

ANF : Ante-Nicene Fathers

AÜİFD : Ankara Üniversitesi ilahiyat Fakültesi Dergisi

Bkz. : Bakınız

C. : Cilt

Chap. : Chapter

Çev. : Çeviren

KİİFAD. : Kırıkkale İslami İlimler Fakültesi Dergisi

KTÜİFD. : Karadeniz Teknik Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi

NPNF. : Nicene and Post-Nicene Fathers

s. : Sayfa

S. : Sayı

SBARD : Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi

ss. : Sayfalar arası

SÜİFD. : Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi

TDV. : Türkiye Diyanet Vakfı

vb. : Ve benzeri

Yay. : Yayınları

yy. : Yüzyıl

GİRİŞ

Hıristiyanlık, Yahudilik kültüründe ortaya çıktı. Böylece Yahudi şeriatına uyup uymama gibi sorunlar ortaya çıkmıştır. En büyük sorunlardan biri *sünnet* konusuydu. Ancak ilk Hıristiyanlardan bazıları (Pavlus ve takipçileri), sünnete farklı yorumlar getirmiştir. Sünnetin asıl bedensel olarak yapılan sünnet değil, *kalbin sünnet* olması gerektiğini söylemişlerdir. Bazı Hıristiyanlar (Petrus ve takipçileri) ise bedensel sünnete inandıklarını ve herkesin sünnet olması gerektiğini belirtmişlerdir. Girişte, sünnetin ne olduğu, ne anlama geldiği, ne ile ilişkilendirdiği, Yahudiler ve Hıristiyanların sünnetten ne anladıkları konusuna açıklık getirilmiştir. Bu çalışma yapılırken hangi yol ve yöntemden yararlandığı ele alınmıştır. Son olarak bu çalışma yapılırken hangi kaynaklardan faydalandığı girişte belirtilmiştir.

1. ÇALIŞMANIN KONUSU VE SINIRLARI

Sünnet, cinsel organın ön derisinin kesilmesi ya da çıkarılması anlamında olup sünnet uygulamasını ifade etmek için Yunanca'da "peritom" ve Latince'de "circumcisio" gibi ifadeler kullanılmaktadır.[1]

Hıristiyanların sünnetinin anlaşılması için ilk önce Hıristiyanların ortaya çıktığı kültür ve dini ortamın anlaşılması gerekir. Hıristiyanlık, Yahudi kültürü içinden çıkmış bir din olduğundan sünnet konusunun anlaşılması için ilk önce Yahudilikteki sünnet anlayışı araştırılmıştır. Konuların akışı sünnet ve ahit çerçevesinde olup yer yer Hıristiyanların ve Yahudilerin sünnetin insan bedenindeki

[1] Charles G. Herbermann, "Circumcision", **The Catholic Encyclopedia, Volume 3: Brownson-Clairvaux,** s. 1691, http://www. ccel. org/ccel/herbermann/cathen03. html, (Erişim:13. 01. 2022).

yararları ve zararları hakkındaki görüşleri ve bunları destekleyen deliller getirilmiştir. Ama konu sünnet ve ahit ilişkisi ile beraber araştırılmıştır.

Bu çalışma Hıristiyanların sünnete olan bakışları çerçevesinde araştırıldığı için Yahudi kutsal metinleri "Eski Ahit" ifadesi ile belirtilmiştir. Ayrıca bu çalışmada belirtilen Peygamberlerin isimleri de hem Yahudiler hem de Hıristiyanların ifade ettiği şekilde kullanılmıştır.

Bu çalışma "giriş" ve "iki bölüm"den oluşmaktadır. Birinci bölüm iki ana başlıktan oluşturulmuştur. Birinci ana başlıkta "Eski Ahit'te Sünnet: Yahudiliğe göre Eski Ahit'te Sünnet" ele alınmıştır. Bu başlığın altında da dört alt başlık oluşturulmuştur.

Birinci alt başlıkta "Eski Ahit Metinlerine Göre Yahudilikte Sünnet'in Önemi" işlenmiştir.

İkinci alt başlıkta ise "Yahudilikte Sünnetin Uygulanması" işlenmiş olup bu başlık dört alt başlıkla açıklanmıştır: Birincisi "Yahudilikte Sünnet Ritüeline Hazırlık ve Sünnetin Şartları ", ikincisi "Sünnetin ve Erkek Sünnetinin Değeri ve Önemi", üçüncüsü "Yahudilikte Kadınların Sünnet Edilmemelerinin Nedenleri " ve dördüncüsü "Yahudilikte Sünnet Ritüeli". Bu son alt başlığa da "Sünnet Töreninde Okunacak Dualar" diye bir alt başlık eklenmiştir.

Üçüncü alt başlık altında "Sünnetin Metaforik Anlamları" araştırılmıştır. Bu da üç alt başlıktan oluşmaktadır. Birincisi "Musa'nın Sünnetli Dudakları", ikincisi "Sünnetli Meyve Ağaçları" ve üçüncüsü "İsrail'in Sünnetli Kalbi". Dördüncü alt başlık "Sürgünde Sünnet" konusu incelenmiştir.

İkinci ana başlık "Hıristiyanlığa göre Eski Ahit'te Sünnet" konusu işlenmiştir.

İkinci bölümde "Yeni Ahit'te (Hıristiyanlıkta) Sünnet" başlığı altında işlenmiştir. Bu bölüm dört ana başlıktan oluşmaktadır. Birinci bölümde "İsa Dönemi'nde (İncillerde) Sünnet" konusu işlenmiştir.

İkinci ana başlık "Pavlus ve Sünnet" şeklindedir. Bu başlık da dört alt başlıktan oluşmaktadır. Birincisi "Pavlus'un Hayatı", ikincisi "Yahudi Pavlus",

üçüncüsü "İsa Mesih Cemaatine Girdikten sonraki Pavlus" ve dördüncüsü "Pavlus'un Sünnete Bakışı" başlıkları altında incelenmiştir.

Üçüncü ana başlık altında "Yeni Ahit'in Diğer Metinlerinde Sünnet" konusu işlenmiştir.

Dördüncü ana başlık altında ise "Patristik Dönem: Kilise Babalarının Sünnet Yorumları" konusu işlenmiştir. Bu başlık üç alt başlıktan oluşmaktadır. Birincisi "İkinci Yüzyıldaki Kilise Babalarının Sünnete Bakışları", ikincisi "Üçüncü Yüzyıldaki Kilise Babalarının Sünnete Bakışları" ve üçüncüsü "Dördüncü ve Beşinci Yüzyıldaki Kilise Babalarının Sünnete Bakışları" alt başlıkları şeklinde ele alınmıştır.

Bu çalışma, Hıristiyan ve Yahudi kutsal metinlerindeki sünnet konusu ile sınırlandırılmıştır. "Tevrat'ta ve Yahudilikte Sünnet" konusu Hıristiyan kutsal metinlerindeki "sünnet" konusuyla beraber işlenmiştir. Böylece Yahudilikte ve Hıristiyanlıkta "sünnet konusu" birlikte araştırılmıştır. Yahudilikten önce ve diğer dinlerde sünnet konusu bu çalışmanın dışında tutulmuştur.

2. ÇALIŞMANIN AMACI VE YÖNTEMİ

Konunun amacı Hıristiyanların sünnete olan bakışlarını analiz etmek ve "sünnet"ten ne anladıklarını araştırmaktır. Hıristiyanlıkta "sünnet olmak" denildiğinde bedeni olarak mı manevi olarak mı anlaşıldığı araştırılmıştır. Çalışmanın diğer bir amacı da Hıristiyanlıktaki sünnetin anlaşılması için Yahudilikteki sünnet de ele alınmış ve Yahudilerin de sünnetten ne anladığı ve bunu Tanrı ile olan ahdin sembolü ile nasıl ilişkilendirildiği araştırılmıştır.

Çalışmanın yöntemi hem Yahudi hem de Hıristiyan kutsal metinlerine göre yapılmıştır. Yani ilk önce Yahudi kutsal metnine (Tevrat) sonra Hıristiyan kutsal metnine (İncil) bakılmıştır. İlk önce Hıristiyanlıktaki sünnetin anlaşılması için Yahudilikteki sünnet konusu araştırılmıştır. Ve Hıristiyanların Yahudi kutsal metinlerindeki sünnetten ne anladığı incelenmiştir. Ancak genel olarak sünnet bir sembol olarak mı yoksa ahit olarak mı ve bu, Yahudilikte ve Hıristiyanlıkta nasıl anlaşılmıştır gibi konuları eleştiri yapmadan incelenmiştir.

3. ÇALIŞMANIN KAYNAKLARI

Bu konuyla ilgili çalışma yapılmadan önce, araştırma sürecinde literatür taraması yapılmış olup hem kitaplardan, dergilerden, makale ve bitirilmiş doktora tezlerinden hem de çeşitli ansiklopedilerden faydalanılmıştır.

Eski ve Yeni Ahit'teki tüm ayetlerin tercümesi, 2013'te Türkiye'de Türkçeye çevrilmiş olan Kutsal Kitap ve bu kitabın dipnotlarından istifade edilerek verilmiştir.[2] Ayrıca Kutsal Kitap'ın internet ortamında "The New International Version (NIV)" (Yeni Uluslararası Versiyon) diye isimlendirilen yeni İngilizce tercümesine yer veren biblehub. com adlı siteden yararlanarak hazırlanmıştır.[3]

Çalışmanın diğer önemli kaynaklardan biri de Kilise Babalarının eserlerinden oluşmaktadır. Bu eserler 38 ciltten oluşmuş olup üç seri halinde ccel.org sitesinde yayınlanmıştır.[4] Birinci seri "Ante-Nicene Fathers" (İznik Öncesi Babalar), ikinci seri "Nicene and Post-Nicene Fathers-Series I" (İznik ve İznik Sonrası Babalar-Seri I) ve üçüncü seri "Nicene and Post-Nicene Fathers-Series II" (İznik ve İznik Sonrası Babalar-Seri II) şeklinde isimlendirilmiştir. Bu üç seriye ait olan ve çalışmada faydalanılan eserlerin aynı sitedeki pdf formatından faydalanılmıştır. Ayrıca bunları dipnotta gösterirken sitenin kendi kullanım biçimi olan "ANF", "NPNF1" ve "NPNF2" şeklindeki kısaltmalarına uyulmuştur.

[2] Kutsal Kitap Eski ve Yeni Antlaşma (Tevrat, Zebur, İncil), İstanbul: Kitabı Mukaddes Şirketi, 2013.
[3] https://biblehub. com/niv/version. htm (Erişim: 2021).
[4] https://ccel. org/fathers (Erişim: 2021).

BİRİNCİ BÖLÜM

ESKİ AHİT'TE SÜNNET

"Sen ve soyun kuşaklar boyu antlaşmama bağlı kalmalısınız dedi. Seninle ve soyunla yaptığım antlaşmanın koşulu şudur: Aranızdaki erkeklerin hepsi sünnet edilecek. Sünnet olmalısınız, sünnet aramızdaki antlaşmanın belirtisi olacak. Evinizde doğmuş ya da soyunuzdan olmayan herhangi bir yabancıdan satın alınmış köleler de içinde olmak üzere sekiz günlük her erkek çocuk sünnet edilecek. Gelecek kuşaklarınız boyunca sürecek bu. Evinizde doğan ya da satın aldığınız her çocuk kesinlikle sünnet edilecek. Bedeninizdeki bu belirti sonsuza dek sürecek antlaşmamın simgesi olacak. Sünnet edilmemiş her erkek halkının arasından atılacaktır, çünkü antlaşmamı bozmuş demektir."[5] Eski Ahit'teki bu ayete göre Tanrı'nın İbrahim Peygamberle bir antlaşma yaptığı görülmektedir. Bu antlaşma sadece İbrahim Peygamberle sınırlı kalmayıp onun soyunun da bu antlaşmayı yerine getirmesi gerekir. Hatta satın alınan ve evlerinde kalan tüm köle erkeklerin de yerine getirmesi gereken bir antlaşmadır. Bu emir ilk geldiğinde sekiz günlük ve daha büyük tüm erkeklerin yerine getirmesi gerekirdi. Daha sonra doğanlardan sekiz günlük olanların sünnet zorunluluğu vardır. Sünnet olmayanın toplumda yeri yoktur. Bu antlaşma Tanrı ile İbrahim Peygamber ve onun soyundan gelenlerle imanın alameti olarak vücutlarında hep var olacaktır.

Eski Ahit'te sünnetin bir kurtarıcı rolü olduğu görülür. Çünkü Musa kendi oğlunun sünnetini ihmal ettiğinde Tanrı ona öfkelenir. Musa'nın eşi kocasını

[5] Yaratılış: 17/9-14.

kurtarmak için keskin bir taşla oğlunu sünnet eder. Böylece Tanrı'nın kocası üzerindeki gazabı diner.[6]

Sünnet olmayan bir kimsenin utanç içinde olduğu Tanrı'nın Yeşu'ya verdiği şu ayette görülmektedir: "*Mısır'da uğradığınız utancı bugün üzerinizden kaldırdım*."[7] Musa döneminde Mısır'dan çıkan, yolda ve çölde doğan tüm İsrailoğullarının erkekleri sünnet olmamıştı. Musa'dan sonra İsrailoğullarının başına geçen Yeşu onları sünnet etti. Böylece Tanrı Yeşu'ya: "*Mısır'da uğradığınız utancı bugün üzerinizden kaldırdım*" ayetiyle üzerlerindeki laneti kaldırdığını belirtmektedir. Yeşu döneminde unutulmuş olan ahit, tekrar yenilenmektedir.

Bu bölümde Yahudilere ve Hıristiyanlara göre Eski Ahit'te sünnetin ne anlama geldiği araştırılmıştır. İlk önce Yahudilere göre Eski Ahit'te sünnet daha sonra Hıristiyanlığa göre Eski Ahit'te sünnet konuları ele alınmıştır.

1. 1. YAHUDİLİĞE GÖRE ESKİ AHİT'TE SÜNNET

"Yahudiliğe Göre Eski Ahit'te Sünnet" başlığı altında sünnetin Tevrat'ta ve Yahudilerde ne kadar önemli olduğu araştırılmıştır. Yahudilikte sünnet o kadar önemlidir ki bu emri yerine getirmeyenin toplumda yerinin olmadığını Tevrat'ta uyarılmışlardır.[8]

Tanrı'nın hoşnutluğunu kazanmak için "insan kurban etme" tarihte birçok millette var olmuştur. İbrahim'in oğlunu kurban etmek istemesi[9] de böyle bir uygulamanın var olduğuna işaret eder. Daha sonra vücudun tamamını kurban etmek yerine onu simgeleyen "sünnet olma" ile vücudun bir parçasını kesip Tanrı'ya duyulan sevgi gösterilmiştir.[10] Ariler ve Samiriler'de günahtan kurtulmak için ilk önce insan kurban etmeye sonra hayvan kurban etmeye başladılar. Daha sonra

[6] Mısırdan Çıkış: 4/24-26
[7] Yeşu: 5/2-9.
[8] Yaratılış: 17/14
[9] Yaratılış:22/1-19.
[10] Kıranatoğlu, "Yahudilikte Sünnet", ss. 101-102.

tarlalardaki belirli ürünleri adadılar ve en sonunda da hamd etmekle yetindiler. Bu sünnetin kurban yerini tutmuş olabileceği söylenmiştir.[11]

Yahudilerden önceki birçok kavim sünnet uygulamasını terk etmiş olmasına rağmen onlar bu uygulamayı terk etmeyip inançlarına olan bağlılıklarını korumuşlardır.[12]

Bu çerçevede uygulamalarında buna ne kadar önem verildiği incelenmiştir. Yahudi inancına göre sadece erkeklerin sünnet olduğu, kadınların sünnet olmadığı açıklanmaya çalışılmıştır. Aynı şekilde sünnetin ne zaman ve hangi saatte yapıldığı, dini günlerde sünnetin yapılıp yapılmadığı ve bu törende hangi dualar edildiği incelenmiştir.

1. 1. 1. Eski Ahit Metinlerine Göre Yahudilikte Sünnet'in Önemi

Tanrı ile insanlar arasında bir bağın oluşması için Tanrı, insanlarla çeşitli antlaşmalar ve işaretler vermiştir. Buna *bağlanma* da denilebilir. Bu kelimeyi en iyi ifade eden *Brit* ifadesidir. *Brit,* iki tarafı birbirine bağlayan ahit, yani antlaşma demektir. Tevrat'ta Tanrı ile peygamberler arasında birçok antlaşma vardır.[13]

Yahudi tarihinde çok önemli üç antlaşmadan bahsedilir. Birincisi, Tanrı'nın Kenan topraklarını İbrahim'e vereceği ahittir. Tanrı, İbrahim'e bu toprakları miras olarak vereceğini söylediğinde İbrahim de bu toprakları miras olarak nasıl ve ne zaman alacağını sorar. Tanrı, İbrahim'e bir takım hayvanları getirmesini ve onları parçalamasını ister. İbrahim, Tanrı'nın dediği her şeyi yapar. Hayvanları parçalayıp karşı karşıya verir. Sonra Tanrı, İbrahim'e soyunun yabancı bir ülkede gurbette olacağını, dört yüz yıl köle olarak kalacağını, soyunu köleleştiren kişilere ceza

---

[11] Will Durant, Roger Lambelin, **Yahudi Tarihi ve Siyonist Liderlerin Protokolleri,** Sami Sabit Karaman(Çev.), İnkılap Yayınları, İstanbul, 1992, s. 38.

[12] Hakan Kadıoğlu, İbrahim Hakkı Aydın, Eyüp Bekiryazıcı, "Dini ve Tıbbi Açıdan Sünnet", **Atatürk Üniversitesi ilahiyat Fakültesi Dergisi,** Erzurum, 2006, s. 6.

[13] Yusuf Besalel, "Berit", **Yahudilik Ansiklopedisi**, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A. Ş, İstanbul, 2001, Cilt: I, s. 106.

vereceğini, soyunun büyük bir mal varlığına kavuşacağını ve Nil ile Fırat arasını kendisine vereceğini vaat eder.[14]

İkincisi, Tanrı'nın Sina Dağı'nda Musa'yla yaptığı antlaşmadır. Musa, Mısır'dan çıktıktan üç ay sonra Sina Çölü'ne varır. Musa, Sina Dağı'na İsrailoğulları ile Tanrı arasında bir antlaşma yapmak için çıkar. Tanrı'dan bir takım emirler ile geri döner. Bu emirlerden etkilenen halk Tanrı'ya bir takım kurbanlar adar. Musa bu kurban kanlarını halkın üzerine serper ve *"bu sizinle Tanrı arasındaki Ahit kanı olsun"* der. Bu antlaşmadan halk memnun kalır. Tanrı ile İsrailoğulları arasındaki bu antlaşma Yahudilerin ana düşüncesini oluşturmada etkili olmuştur. Bu antlaşmanın Yahudilerin kaderini çizdiği söylenmektedir.

Üçüncüsü ise *Brit Mila'dır*. Tanrı, 99 yaşında olan İbrahim ile bir antlaşma yapar ve ona bir takım vaatlerde bulunur. Bu antlaşmanın işaretinin bedende sürekli kalacak olan sünnet olduğu bildirilmiştir.[15]

Sünnet, erkek tenasül organının başını örten derinin tamamı veya bir kısmının kesilip atılması demektir. Yahudilikte buna *"sünnet ahdi"* denilmektedir. Bu ahit o kadar önemlidir ki hahamlar, ahit kanı olmadığı takdirde yer ve göğün de var olmayacağını ifade etmişlerdir.[16] Rabbiler[17] sünnet ile ilgili felsefi ve tıbbi açıklamalara hiç bakmazlar. Rab bunu emretmişse bunun bir kutsal emir olduğu ve bu ilahi emre uyulması gerektiğini belirtmişlerdir.[18]

Yahudilikte sünnet, Tanrı ile İbrahim ve onun soyundan gelenlerle yapılan ahdin bir sembolüdür. Tanrı, İbrahim'le bir antlaşma yapar. Soyunu çoğaltacağını ve Kenan bölgelerini ona vereceğini vaat eder.[19] Ama bu antlaşma şartlıydı, o da

---

[14] Yaratılış:15/7-21; Besalel, "Berit", Yahudilik Ansiklopedisi, Cilt: I, s. 106.
[15] Besalel, "Berit", Yahudilik Ansiklopedisi, Cilt: I, s. 106.
[16] Leonard V. Snowman, Jonathan Seidel, "Circumcision", **Encyclopaedia Judaika**, Keter Publishing House Ltd. Jerusalem, 2007, Vol. IV, s. 730.
[17] Rabbi, fetva verebilecek yetkiye sahip ve cemaat dini lideridir. Rabbilerin belli bir soydan gelmesi zorunlu değildir. Kendi dini eğitimini almış ve gerekli yeterliliğe ulaşmış herkes rabbi olabilir. Bazı yerlerde Rabbi'ye 'Rav' denilir. Hasidiler'de Rabbi 'Rebbe' olarak adlandırılır ve Rebbeler belli bir soydan gelip keramet sahibidirler. Rabbiler'in görevleri arasında ibadete rehberlik etme, evlenme, nikah, çocuğa isim verme, sünnet törenine katılmak ve cenaze işlemlerini yapma vardır. (Geniş bilgi için bkz: Adam, 2018: 100).
[18] Snowman, Seidel, "Circumcision", Vol. IV, s. 732.
[19] Snowman, Seidel, "Circumcision", Vol. IV, s. 731.

Tanrı'ya itaat etme ve kurallara harfiyen uyma vaadiydi. Bu antlaşmanın merkezinde sünnet vardı. Sünnet, İbrahim'in iyi niyetinin dışa dönük simgesiydi.[20] Bu, hiçbir zaman silinemeyecek olan işaret Tanrı ile İbrahim arasında ruhani bir bağlantıydı.[21] İbrahim'in inancının aleni bir beyanı olduğu, O'na "mükemmel" unvanını kazandırdığı, Tanrı tarafında olmanın tek işareti olduğu ve bunu bozan kimsenin Tanrı ile ahdini bozmuş olarak değerlendirildiği söylenmiştir.[22] Bunun için Tanrı, İbrahim'e tüm erkeklerin sünnet olmasını emreder. İbrahim ilk önce kendisini, oğlunu ve kölelerini sünnet eder. İbrahim sünnet olduğunda doksan dokuz, oğlu İsmail ise on üç yaşındaydı.[23]

İbrahim, İbrani takvimine göre yılbaşı olan Tişri ayının onuncu günü kendini sünnet eder. Daha sonra bu gün kefaret (Yom Kippur) günü olarak kutlanır ve insanların günahları o gün affedilir.[24] İlk sünnet olayı İbrahim ile başlamıştır ve Yahudiler ona Tanrı ile yapılan ahdin bir işareti olarak inanırlar. Hatta Tanrı sünnet olmayanı kendisiyle antlaşmayı bozduğu için halkın arasından çıkarılmasını emreder ve *'karet'* cezasına çarptırılır yani toplumdan atılır.[25] *"Sen ve soyun kuşaklar boyu antlaşmama bağlı kalmalısınız dedi. Seninle ve soyunla yaptığım antlaşmanın koşulu şudur: Aranızdaki erkeklerin hepsi sünnet edilecek. Sünnet olmalısınız, sünnet aramızdaki antlaşmanın belirtisi olacak. Evinizde doğmuş ya da soyunuzdan olmayan herhangi bir yabancıdan satın alınmış köleler de içinde olmak üzere sekiz günlük her erkek çocuk sünnet edilecek. Gelecek kuşaklarınız boyunca sürecek bu. Evinizde doğan ya da satın aldığınız her çocuk kesinlikle sünnet edilecek. Bedeninizdeki bu belirti sonsuza dek sürecek antlaşmamın simgesi olacak. Sünnet edilmemiş her erkek halkının arasından atılacaktır, çünkü antlaşmamı bozmuş*

---

[20] David L. Gollaher, **Circumcision: A History of the World's Most Controversial Surgery,** Basıc Books, New York, 2000, s. 8.

[21] Philip Valentine, Jewwish, s. 5 ; http://. sevivon.com/index. php?option=com_content&view=article & id=3:berit-mila&catid=78&ltemid=122 (Erişim: 20.08. 2021).

[22] Asher Asher, **The Jewish Rıte of Circumcision: With the Prayers and Laws Appertaining Thereto**, Published By Philip Vallentlne, 34, Alfred Street, Bedford Square, W. C. London, 1873, s. 5.

[23] Yaratılış: 17/23-27.

[24] Snowman, Seidel, "Circumcision", Vol. IV, s. 731.

[25] Salih Çinpolat, "Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam'da Sünnet'in Yeri", **KİİFAD,** Kırıkkale, 2017, s. 112; Mustafa Kıranatoğlu, "Yahudilikte Sünnet", **Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,** Kayseri, 2018, ss. 103-106.

demektir."[26] Sünnet düzenini ihmal eden İsraillinin gelecekteki bir devlette hiçbir payı yoktur. Herhangi biri, Yasayı inceleme ve iyi işler yapma meziyetine sahip olsa, ancak İbrahim'in ahdini bozarsa, yani sünnet olmazsa gelecek dünyada hiçbir payı yoktur. Çünkü Tanrı'nın sözünü hem küçümsemiştir hem de çiğnemiştir. Ne oğluna ayin yapmayı ihmal eden baba, ne de reşit olduğu için sünnet olmamış olan oğul, bir Yahudi adalet mahkemesinde ifade verme iznine sahip değildir. Bu tür kişiler için ne olağan yas yasalarına uyulur ne de İsrailliler olarak kabul edilirler. Sünnetsiz Yahudi, pratik olarak İbrahim ile Tanrı arasındaki antlaşmayı inkar ettiğini beyan etmiştir. Tanrı, sünnetsiz olanı kendi halkından atarak cezalandırır. Bütün bu olumsuz durumlarda İbrahim'in ahdinin mührü, sünnet etinde basılmamış olanlar için geçerli olduğu ifade edilmiştir.[27]

İbrahim sünnet olduğunda İshak daha doğmamıştı. İshak'ın annesi Sara doksan yaşında İbrahim ise yüz yaşındaydı. Tanrı, İbrahim'e Sara'dan bir çocuğu olacağını müjdeledi. Ama İbrahim buna inanmadı. Kendisi yüz yaşında karısı doksan yaşında iken bir çocuğa sahip olmayı imkansız görüyordu.[28] Ama İbrahim'in sünnet olması onu cinsi yönden çocuğunun olmasına etki etmişti. Böylelikle Tanrı, cinsi yönden iki ölüden büyük bir Yahudi topluluğunu meydana getirmişti.[29] Tanrı İbrahim'e bir oğlu olacağını adını İshak koyacağını müjdeledi. İbrahim, Tanrı'dan İsmail'in kendisine mirasçı olmasını istedi, ancak Tanrı bunu kabul etmedi. Tanrı, İsmail'i kutsayacağını ve soyunu çoğaltacağını, ancak antlaşmayı doğacak olan İshak'la sürdüreceğini söyledi.[30] Tanrı'nın söz verdiği gibi bir yıl sonra Sara doğum yaptı. İbrahim, adını İshak koydu ve Tanrı'nın emri gereği onu sekiz günlükken sünnet etti.[31] Tevrat'ın ilk beş kitabının mistik yorumu olan Kabala'nın temel kitabı Zohar'da İsmail'in sünneti ile ilgili şöyle geçer: *"Dört yüz yıl, İsmail'in çocuklarından tayin edilmiş olan, Yaradan'ın önünde durdu ve sordu. Ona dedi ki: Sünnet olmuş olanların Senin isminde bir parçaları var mıdır? Yaradan ona, Evet*

---

[26] Yaratılış: 17/9-14.
[27] Asher, **The Jewish Rıte of Circumcision: With the Prayers and Laws Appertaining Thereto**, ss. 6-7.
[28] Yaratılış: 17/15-17.
[29] Aynur Eryiğit Bader, "Sünnet Olma ve Kadın Sünneti", **Eskiyeni Anadolu İlahiyat Akademisi Araştırma Dergisi,** sayı: 37, 2018, s. 86.
[30] Yaratılış:17/18-21.
[31] Yaratılış:21/1-4.

dedi. O, dedi ki: Fakat İsmail sünnetliydi, neden İshak gibi onun da sende payı yok? Yaradan cevapladı, Bir tanesi ıslahları ile tam anlamıyla sünnet oldu, diğeri ise öyle değil. Üstelik, onlar sekiz gün tamamen Benimle birleştiler ve diğerleri Benden birkaç gün kadar uzaktılar. Tayin edilmiş temsilci ona dedi ki: Ancak, sünnet olduğu için iyi bir ödül almayacak mı?"[32] Burada İsmail kural gereği sekiz günlükken sünnet edilmedi diye kusurlu bulunmuş, İshak ise tam kurala göre sünnet edildiği için kusursuz görülmüş ve Tanrı tarafından seçilmiş biri olduğuna işaret edilmiştir.[33] Zohar'da geçen "*Yazıklar olsun İsmail'in doğduğu ve sünnet olduğu o zamana"*[34] ifadesi İsmail'in doğumu ve sünnet olmasının, İsrailoğulları için büyük bir şansızlığın ve talihsizliğin göstergesi olduğu belirtilmiştir.[35]

Sünnet, sadece dini bir ritüel değil aynı zamanda ulusal bir karaktere bürünme özelliği ve seçilmiş bir halk olmanın işareti olarak da sayılmaktadır.[36] Çünkü Fısıh bayramını kutlamak ve etini yemek isteyen köleler ve yabancılar sünnet olduktan sonra Fısıh yemeğini yiyebilirler.[37] Sünnet ritüelini yerine getirmeyen biri tüm iyiliklerin silinip kutsallıktan çıkmasına neden olur.[38] Sünnet, sadece Yahudi çocukların sekiz günlükken yerine getirmeleri gereken bir emir değildir. Yahudiliğe girmek isteyen herkesin yerine getirmesi gereken bir emirdir.[39]

Sünnet Tanrı ile yapılan bir ahdin işareti değil aynı zamanda kefaret olarak da Tevrat'ta geçmektedir. Musa ilk doğan çocuğunun sünnetini sekizinci günde ihmal ettiği için Rab öfkelenerek onu öldürmek istedi.[40] Bunun üzerine Musa'nın karısı onu kurtardığı Tevrat'ta şöyle geçmektedir: *"RAB yolda, bir konaklama yerinde Musa'yla karşılaştı, onu öldürmek istedi. O anda Sippora keskin bir taş alıp oğlunu sünnet etti, derisini Musa'nın ayaklarına dokundurdu. Gerçekten sen bana kanlı*

---

[32] Michael Laitman, **Zohar'ın Kilidini Açmak,** Bnei Baruch Eğitim ve Araştırma Enstitüsü (Çev.), Alter Yayıncılık, Ankara,2012, s. 21,307.
[33] Baki Adam, "Yahudiliğin Hıristiyanlığa ve İslama Bakışı", **AÜİFD,** Cilt: 37, Ankara, 1997, s. 351
[34] Laitman, **Zohar'ın Kilidini Açmak,** s. 308.
[35] Adam, "Yahudiliğin Hıristiyanlığa ve İslama Bakışı", s. 351.
[36] Snowman, Seidel, "Circumcision", Vol. IV, s. 731; Bader, "Sünnet Olma ve Kadın Sünneti", s. 87.
[37] Mısır'dan Çıkış: 12/43-49.
[38] Cihat Şeker, "Hıristiyanlıkta Yahudiliğe Tepki Olarak Gelişen Kutsallık Anlayışı", **İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi**, 2016, s. 48.
[39] Mustafa Erdem, "Hıristiyanlıktaki Vaftiz Anlayışı Üzerine Bir Araştırma", **AÜİFD,** Cilt:34, Ankara 1995, s. 135
[40] Jewishencyclopedia. com (http://www. Jewishencyclopedia. com/articles/4391-circumcision) (Erişim: 06. 07. 2021).

güveysin dedi. Böylece RAB Musa'yı esirgedi. Sippora, Musa'ya sünnetten ötürü Kanlı güveysin demişti."[41] Böylece Musa'nın karısı onun hayatını kurtardığı ve kan dökmekle evliliklerini onayladığı ifade edilmektedir.[42]

Musa ile beraber Mısır'dan çıkan İsrailoğulları'nın bütün erkekleri o zaman sünnetliydi. Ama Mısır'dan çıktıktan sonra yolda, çölde doğan erkek çocukların hiçbiri sünnet edilmedi. Çölde dolaşmaları kırk yıl sürdü. Çünkü Rab'ın sözünü dinlememişlerdi. Yeşu, Musa'dan sonra İsrailoğulları'nın başına geçince bu "sünnetsiz" olanları toplu olarak sünnet ettirdi. Böylece Tanrı, Yeşu'ya şöyle dedi: "*Mısır'da uğradığınız utancı bugün üzerinizden kaldırdım*."[43] Bundan anlaşılıyor ki İsrailoğulları, Tanrı ile aralarında olan anlaşmayı bozduğundan dolayı lanetlenmişlerdi ve Tanrı bu laneti kaldırmak için Musa'dan sonra başa geçen Yeşu'ya ahdi yenileme emri verdi. Yeşu Tanrı'dan sünnet emri alınca İsrailoğulları'nın tüm erkeklerini sünnet etti. Böylece pasif olmuş olan antlaşma aktif hale gelmiş oldu. Buradaki sünnet olma olayının aynı zamanda bir bağışlanma vesilesi de olduğu ifade edilmiştir.[44] Aynı şekilde bazıları da bu *"utancı üzerinizden kaldırdım"* ifadesiyle sünnetin kast edilmediğini ifade etmişlerdir.. İsrailoğulları Mısır'dayken Mısırlıların kölesi olarak kullanılmaktaydılar. Ancak Tanrı tarafından kurtuldular. Bundan dolayı *"utancı üzerinizden kaldırdım"* ifadesiyle Mısır'daki kölelik boyunduruğundan bahsedildiği söylemişlerdir.[45] Burada Musa'nın durumunun şüpheli olduğu, sünnet olup olmadığıyla ilgili net bir bilgi olmadığı anlaşılmaktadır.[46]

Sünnet, Yahudilikte en temel ayırıcı özelliktir. Çünkü kendilerinden olmayana "sünnetsiz" denilmektedir.[47] Ayrıca Tevrat'ta bu kelime hep aşağılayıcı

---

[41] Mısırdan Çıkış: 4/24-26
[42] Herbermann, "Circumcision", The Catholic Encyclopedia, Volume 3: Brownson-Clairvaux, s. 1694.
[43] Yeşu: 5/2-9.
[44] Bader, "Sünnet Olma ve Kadın Sünneti", s. 88.
[45] Herbermann, "Circumcision", The Catholic Encyclopedia, Volume 3: Brownson-Clairvaux, s. 1694.
[46] Salime Leyla Gürkan, "Sünnet", **TDV İslam Ansiklopedisi**, TDV Yayınları, İstanbul, 2010, c. 38, s. 156.
[47] Çinpolat, "Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam'da Sünnet'in Yeri", s. 113;
Hakimler: 14/3; I. Samuel: 14/6, 17/26; II. Samuel: 1/20; Hezekiel:32/21-32.

olarak kullanılır.[48] Hatta kendilerinden olmayana bile sünnet olmadan kız alıp verilmezdi. *"Olmaz, kız kardeşimizi sünnetsiz bir adama veremeyiz dediler. Bu bizim için utanç olur. Ancak şu koşulla kabul ederiz: Bütün erkekleriniz bizim gibi sünnet olursa, birbirimize kız verip kız alabiliriz. Sizinle birlikte yaşar, bir halk oluruz. Eğer kabul etmez, sünnet olmazsanız, kızımızı alır gideriz."*[49] Buradan anlaşılıyor ki İsrailoğulları'ndan biriyle evlenmek isteyen her kim olursa olsun o kavmin tüm erkekleri sünnet olmalıdır. Aynı şekilde İsrailoğulları cemaatine dahil olmak isteyen herkesin de sünnet olması gerekir.[50] Bir babanın çocuğuna karşı görevi: Tevrat'ı öğretmek, sünnet ettirmek, bir sanat öğretmek ve evlendirmektir.[51]

Yahudiler bedenen sünnetin yanında *"yüreklerin de sünnet olması"*nı zikretmişlerdir. Çünkü maddi ve manevi sünnet birbirinin tamamlayıcısıdır. Sadece bedenen sünnet olan Yahudiler eğer Yahudi kurallarına uymazsa manevi sünneti yerine getirmemiş olur.[52] Tanrı*,"Yalnız bedence sünnetli olanları cezalandıracağım günler geliyor diyor Rab. Mısır'ı, Yahuda'yı, Edom'u, Ammon'u, Moav'ı, çölde yaşayan ve zülüflerini kesenlerin hepsini cezalandıracağım. Çünkü bütün bu uluslar gerçekte sünnetsiz, bütün İsrail halkı da yürekte sünnetsizdir"*[53]*, "Asi İsrail halkına de ki, Egemen Rab şöyle diyor: Ey İsrail halkı, yaptığınız iğrençliklere bir son verin artık! Yüreği ve bedeni sünnet edilmemiş yabancıları tapınağıma aldınız, bana yiyecek olarak yağ, kan sunmakla tapınağımı kirlettiniz. Böylece iğrenç uygulamalarınızla antlaşmamı bozdunuz. Kutsal nesnelerime ilişkin sorumluluğunuzu yerine getirmediniz. Tapınağımda bu nesnelere bakmaları için başkalarını görevlendirdiniz. Rab Yahve şöyle diyor: Yüreği ve bedeni sünnet edilmemişlerden, İsrail halkı arasında yaşayan yabancılardan hiçbiri tapınağıma girmeyecek."*[54] sözleriyle sünneti maddi ve manevi kurallara yürekten inanıp, o kuralları yerine getirme olarak vurgulamıştır. Tevrat'ta kulak ve dil gibi uzuvların

---

[48] Hakimler: 15/18; I. Samuel: 14/6; I. Samuel:31/4; II. Samuel:1/20; I. Tarihler:10/4; Yeşaya: 52/1; Hezekiel: 31/18; Hezekiel: 32/19, 21, 28-29,32.
[49] Yaratılış: 34/14-17.
[50] Bader, "Sünnet Olma ve Kadın Sünneti", s. 88.
[51] Kıranatoğlu, "Yahudilikte Sünnet", s. 106; Babylonian Talmud, Kidduşin 29a, (http://www. sefaria. org/Kiddushin. 29a, erişim: 07. 07. 2021).
[52] Çinpolat, "Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam'da Sünnet'in Yeri", s. 114.
[53] Yeremya: 9/25-26.
[54] Hezekiel: 44/6-9.

manen sünnetsiz olduğu ve bunun bir eksiklik ve utanç olduğu şöyle ifade edilmiştir: *"Rab, Musa'ya, "Git, Mısır Firavunu'na İsrailliler'i ülkesinden salıvermesini söyle" dedi. Ama Musa, "İsrailliler beni dinlemedikten sonra, firavun beni nasıl dinler?" diye karşılık verdi, "zaten iyi konuşan biri değilim (ben dudakları sünnetsiz bir adamım)"*[55]*, "İşitsinler diye kiminle konuşayım, kimi uyarayım? Kulakları tıkalı(sünnetsiz), işitemiyorlar. Rabb'in sözünü aşağılıyor, ondan hoşlanmıyorlar. Bu yüzden Rabb'in öfkesiyle doluyum."*[56] Aynı şekilde bir Yahudi ne kadar iyi olursa olsun, eğer sünnetsizse toplumda yeri yoktur. Bundan dolayı sünnet işlemini her yerde ve her zamanda icra etmişlerdir.[57] Yahudi'nin kendi bedeninde antlaşmanın işaretini taşıması yeterli değildir. Kalbinde sünnet olma sembolün anlamını taşımalı ve bunun için Tanrı'ya sürekli şükretmelidir. Çünkü ameliyat (sünnet) olmadan hiç kimsenin İbrahim'in çocuklarının dinine giremez.[58]

Yahudiler, tarihte sünneti yasaklayan yönetimlere karşı isyan etmişlerdir. Yunanlı IV. Antiokhos Epifanis (M. Ö. 175-164) sünneti yasaklamıştı. Yahudi dinini tekrar hayata geçirmeye çalışan ve Antiokhos'a karşı isyan eden Makabiler'in (M. Ö. 164-63), Yahudileri zorla sünnet edecek kadar ileri gittikleri ve hatta esirler arasında bunu zorla uyguladıkları da söylenmektedir. Roma döneminde de sünnet yasak edilmişti.[59]

1. 1. 2. Yahudilikte Sünnet Uygulaması

Yahudilikte sünnet edilecek çocuk, sünnet uygulamasından önce, uygulama esnasında ve uygulama sonrasında, ebeveyni ve sünnet işlemini yapan kişinin yerine getirmesi gereken şartlar vardır. Sünnet edilecek çocuğun hangi gün ve saatte sünnet edilmesi gerektiği ve dini bayramlara ve sebt gününe denk gelirse, nasıl davranılması gerektiği gibi konular belirlenmiştir. Hatta çocuğun gece ya da gündüz doğması bile arasında fark vardır.

---

[55] Mısır'dan Çıkış:6/10-12.
[56] Yeremya:6/10-11.
[57] Kıranatoğlu, "Yahudilikte Sünnet", s. 106; Bader, "Sünnet Olma ve Kadın Sünneti", s. 89.
[58] Asher, **The Jewish Rıte of Circumcision: With the Prayers and Laws Appertaining Thereto**, s. 8.
[59] Besalel, "Berit", Yahudilik Ansiklopedisi, Cilt: I, s. 107; Kıranatoğlu, "Yahudilikte Sünnet", s. 106; Bader, "Sünnet Olma ve Kadın Sünneti", s. 89; https://tr. wikipedia. org/wiki/Makkabiler, (Eişim: 07. 08. 2021).

Sünnet işlemini yapacak din görevlisi (Mohel), sünnet işlemi sebt ve dini günlere denk gelirse o gün ameliyat malzemelerini çocuğun evine götüremez. Çünkü bu günlerde çalışmak yasaktır. Ancak ameliyat malzemelerini ve pansumanlarını sünnet edilecek çocuğun evine ya bir gün önce ya da bir hafta önce götürmesi gerekir.

1.1.2.1. Yahudilikte Sünnet Ritüeline Hazırlık ve Sünnetin Şartları

Yahudilikte doğan çocuk erkekse dini usullere göre sekizinci gün sünnet edilmelidir. Buna *'brit mila'* denilir.[60] *Brit,* antlaşma, *mila* ise Tanrı'nın İbrahim ile yaptığı anlaşmanın işareti olarak yerine getirilmesi gereken bir mitzvadır (emirdir).[61]

Bir erkek bebek Yahudi olduğu için sünnet olur, sünnet olduğundan dolayı Yahudi olmaz.[62] Erkek bir çocuğun doğumundan sonraki ilk cuma akşamı bir oğlanın doğumundan duyulan sevinci ifade etmek için Tevrat'tan *"Beni bütün kötülüklerden kurtaran melek bu gençleri kutsasın! Adım ve atalarım İbrahim'le İshak'ın adları bu gençlerle yaşasın! Yeryüzünde çoğaldıkça çoğalsınlar"*[63] şeklindeki ayet ve bir takım dualar ve mezmurlar okunur. Çünkü bir erkek dünyaya geldiğinde dünyaya barış gelir. Çocuk sünnet edilmeden önceki gecede evin her tarafına mumlar yakılıp gece yarısına kadar dualar ve Tevrat okunur. Misafirler evden ayrılmadan önce kötü ruhlar, doğum yapan annenin yanından gitsinler diye başucunda yüksek sesle dua ve Şema[64] okuduktan sonra evden ayrılırlar. Bazı Yahudi topluluklarında sünnet aracı olan bıçağın ertesi sabaha kadar annenin yastığının altında tutulması-saklanmasının adetten olduğu bildirilmiştir.[65] Çocuğun sünnet edilmesi antik dönemde ebeler tarafından yapılırken Rabiler döneminde özel

---

[60] Adam, **Dinler Tarihi,** s. 109.
[61] Rabi Benjamin Blech, **Nedenleriyle ve Niçinleriyle Yahudilik**, Estreya Seval Vali(Çev.), Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A. Ş, s. 228.
[62] Rav Rafael Stern, **Gerçeğe Yolculuk**, İzzet&Yosi Berkan(Çev.), Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A. Ş, İstanbul, 2006, s. 149.
[63] Yaratılış:48/16.
[64] Şema: Yahudi inanç esasıdır. *"Dinle, ey İsrail! Tanrımız RAB tek RAB'dir. Tanrınız RAB'bi bütün yüreğinizle, canınızla, bütün gücünüzle seveceksiniz. Bugün size verdiğim bu buyrukları aklınızda tutun. Onları çocuklarınıza belletin. Evinizde otururken, yolda yürürken, yatarken, kalkarken onlardan söz edin. Bir belirti olarak onları ellerinize bağlayın, alın sargısı olarak takın. Evlerinizin kapı sövelerine, kentlerinizin kapılarına yazın."* (Yasa'nın Tekrarı: 6/4-9).
[65] Snowman, Seidel, "Circumcision", Vol. IV, s. 734.

eğitim almış ve Mohel[66] olarak adlandırılan din görevlileri tarafından yapılmaktaydı. Şimdilerde sadece doktor bu işlemi yapsa da işi yerine getirilmiş olur. Bu işi yapacak olan kişi kusursuz ahlaki karaktere sahip olmalı ve sünnetin ilahi kurumun bir ayini olduğuna inanan bir İsrailli tarafından yapılmalıdır. Sekizinci günde sabah saatlerinde bebeğin büyükannesi bebeği annesinden alır ve kirveye (sandeğe) verir. Başka bir kişi de çocuğu sünnet edilecek odaya getirir.[67] Sandek'in görevi çok önemlidir. Çünkü onun dizi bir nevi buhur sunağına benzetilmiştir. Nasıl ki çeşitli baharatlarla tütsü oluşturup bu tütsüleri Tanrı'ya adanıyorsa, sünnet işleminin de bunu sembolize eden bir işlem olduğuna inanılmaktadır.[68] Sünnet edilen çocuğun beşiği etrafında insanlar toplanır ve çocuğun bir Tevrat hattatı olması dileğiyle beşiğe Tevrat, kalem ve mürekkep konulur.[69] Çocuğun sekizinci gününde sünnet edilmesi Yahudiler için önemlidir. Çünkü sekiz sayısı sonsuzluğu simgelemektedir. Yani sekizinci günde sünnet olmakla Tanrı'yla sonsuzlaşmaktır. Haftanın yedi günü, gökkuşağının yedi rengi, yedi müzik notası gibi yediyi aşan ve tabiat ötesine geçen sekizinci gün bunu simgelemektedir. Sekiz sonsuzluğu temsil eder ve bu günde Tanrı'yla yaptığı antlaşma ile hep var olmuştur. Çünkü tarihte Yahudilerden sayıca fazla olan birçok millet zamanla varlığını kaybetmişlerdir. Ama onlar bu antlaşma sayesinde hep var olmuşlardır. Her sünnet uygulamasında Eliya/İlyas'ın[70] gelip Yahudilerin hâlâ ayakta olduğunu görmek için sünnet uygulamasının yapılacağı yere geldiğine inanılır. Onun için her zaman bu törende boş bir sandalye konulur. Eliya/İlyas her sünnet uygulamasına Tanrı tarafından davet edildiği ifade edilmiştir.[71]

---

[66] Mohel: Erkek çocukları sünnet etmekle görevli dini uzman bir kişidir. (Geniş bilgi için bkz: Aydın, 2016: 351).

[67] Besalel, "Berit", Yahudilik Ansiklopedisi, Cilt: I, s. 108; Asher, **The Jewish Rıte of Circumcision: With the Prayers and Laws Appertaining Thereto**, s. 33.

[68] Asher, **The Jewish Rıte of Circumcision: With the Prayers and Laws Appertaining Thereto**, s. 30.

[69] Adam, **Dinler Tarihi,** s. 367.

[70] Eliya/İlyas: İbranicede Eliyah ya da Eliyahu, Yunanca ve Latincede Eliyas, Etiyopya'da Elyas, Süryanicede Eliya, Ermenicede Yeğia ve Arapçada İlyas olarak geçmektedir. İsrailoğullarının büyük peygamberlerinden biridir. M. Ö. 5. yüzyılda yaşamış ve cennete yükselmiş bir peygamberdir. Kendisi ölmemiştir ve tekrar gelecektir. Esrarengiz bir peygamberdir. Hem Yahudiler hem de Hıristiyanlarda onun tekrar geleceğine dair büyük bir bekleyiş vardır. Hıristiyanlığa göre İlyas geldiğinde Mesih'in ve kurtuluşun yolunu açacaktır. Yahudiliğe göre her sünnet törenine ve fısıh bayramına katılmaya gelir. Çünkü Yahudilerin antlaşmaya sadık olup olmadıklarını görmeye geldiğine inanılmaktadır. (Geniş bilgi için bkz: Seyfeli, 2018: 68-70; Kıranatoğlu, 2018: 109).

[71] Çinpolat, "Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam'da Sünnet'in Yeri", ss. 115-117.

Çünkü Eliya/İlyas'ın Tanrı'ya şöyle dediği nakledilir: "*Her Şeye Egemen Tanrı'ya büyük bir istekle kulluk ettim" diye karşılık verdi, "Ama İsrail halkı senin antlaşmanı reddetti, sunaklarını yıktı ve peygamberlerini kılıçtan geçirdi. Yalnız ben kaldım. Beni de öldürmeye çalışıyorlar*."[72] Tevrat'ın mistik yorumu olan Zohar'a göre ise Tanrı O'na şöyle cevap verdi: *"Her ne zaman ki benim oğullarımın etine bu kutsal işaret işlenecektir, sen (Eliyau) davet edileceksin… Ve Yisrael'in Ahit'i ihlal ettiğine şahit olan ağız, onların Ahit'e uyduklarına şahit olacaktır."*[73]

Sünnet edilecek çocuğun, kirvenin (sandek) kucağında olması gerekir. Kirvenin oturacağı sandalyenin sağına boş bir sandalye bırakılır. Çünkü Eliya/İlyas'ın o sandalyeye gelip oturacağına inanılır. Sünnet edilecek çocuk önce bu sandalyeye bırakılır sonra kirveye verilir. Bu boş sandalyeye "İlyas Sandalyesi" denir. Her doğan çocuğun Mesih olma ihtimaline binaen bu gelenek yerine getirilir.[74] Eliya/İlyas'ın koruyucu rolü de vardır. Çünkü Eliya'nın her doğan çocuğun yanında otuz gün boyunca kalır ve adeta iyileştirici bir melek konumunda olduğuna inanılır.[75] Eliya/İlyas'a "ahit meleği" veya "milletin meleği", "zamanın ruhu" ya da "çağın dehası" da denilir. Bu sandalyenin konulması bu eylemin sadece cerrahi bir operasyon olmadığını ve ciddi bir tören olduğunu gösterir.[76]

Bir Yahudi babanın en büyük görevlerinden biri oğlunu sünnet ettirmesidir. Herhangi bir nedenle, babanın isteyerek veya istemeyerek o gün ameliyatı yaptırmayı ihmal etmesi durumunda, yine de sünnet ayinini gereği gibi yerine getirilmesinden sorumludur. Baba oğlunu sünnet ettirmeyi ihmal ederse dini bir konsey ve hahamlık mahkemesi olan "Bet Din"[77] gücünü kullanıp bunu babaya yaptırabilmektedir. Eğer bu durumda mahkeme bunu uygulamayacaksa her ihmal edilen bir gün için ilahi bir cezası olacağı ifade edilmiştir. Eğer onlar da bu görevi ihmal ederlerse veya

---

[72] I. Krallar:19/10.
[73] Besalel, "Berit", Yahudilik Ansiklopedisi, Cilt: I, s. 108.
[74] Çinpolat, "Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam'da Sünnet'in Yeri", ss. 115-117; Kıranatoğlu, "Yahudilikte Sünnet", ss. 107-111; Gollaher, **Circumcision: A History of the World's Most Controversial Surgery,** s. 26; Herbermann, "Circumcision", The Catholic Encyclopedia, Volume 3: Brownson-Clairvaux, s. 1695.
[75] Canan Seyfeli, "Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam Dinlerinde Hızır ve İlyas Geleneği", **SBARD,** Diyarbakır, 2018, ss. 68-70.
[76] Asher, **The Jewish Rıte of Circumcision: With the Prayers and Laws Appertaining Thereto**, s. 29.
[77] Besalel, "Bet Din", Yahudilik Ansiklopedisi, Cilt: I, s. 116.

yapamayacaklarsa, anne, akrabaları ve hatta her Yahudi onun yerine getirilmesini teşvik etmekle yükümlüdür. Aksi takdirde, çocuk büyüdüğünde kendini sünnet ettirmek zorundadır.[78]

Yahudi kanunlarına göre sünnet edilecek her çocuk için sünnet edilmeden önce babasının rızası alınmalıdır. Hatta babasının bunu yapabilecek kabiliyeti varsa kendisi yapmalıdır. Babanın böyle bir kabiliyeti yoksa izin verdiğini göstermek için sünnet ameliyatında ve dualarda Mohel'in yanında durup bunu göstermelidir. Eğer baba hazır değilse sünnet ertelenmemelidir. Annenin Mohel'e izin verme gibi bir yetkisi yoktur. Dolayısıyla baba yoksa baba tarafından büyükbaba veya diğer en yakın akraba veya onların vereceği vasiyet bir vekil görevi üstlenmektedir. Böyle bir akrabanın olmaması veya vasiyetin olmaması halinde görev Bet Din'e düşer. Mohel yaptığı hizmetten dolayı bir ücret talep ederse en ağır kınamayı hak etmektedir. Böyle bir davranışın Yahudi soyuna ters olduğu ve gerekli ücretin cemaat fonlarından karşılanması gerektiği ifade edilmiştir.[79]

Sünnet uygulamasının hem dini bir emir hem de sağlık ve hijyen açısından da önemli olduğu söylenmiştir. Çünkü doğum yapan bir kadın yedi gün kirli sayılır ve sekizinci günde kadın yıkanır ve temizlenmiş olur. Aynı şekilde çocuk sünnet olmak suretiyle temiz ve arınmış olmaktadır. *"RAB Musa'ya şöyle dedi: İsrail halkına de ki, bir kadın hamile kalıp erkek çocuk doğurursa, adet gördüğü günlerde olduğu gibi yedi gün kirli sayılacaktır. Çocuk sekizinci gün sünnet edilmeli."*[80]

Ortodoks Yahudilere göre sünnet, Yahudi olmanın bir gereği olması hasebiyle dünyaya gelen çocuk anne babasının evli olup-olmamasına bakılmaksızın sünnet edilmelidir. Bazı Reformist Yahudiler, sünnetin modasının geçtiğini ve barbarca bir şey olduğunu söyleseler de sünnetin günümüzde çok yaygın olduğu görülür.[81] 19. yüzyılda bazı reformist hahamlar ve ilahiyatçılar, sünneti Yahudi

---

[78] Asher, **The Jewish Rıte of Circumcision: With the Prayers and Laws Appertaining Thereto**, ss. 33-34.
[79] Asher, **The Jewish Rıte of Circumcision: With the Prayers and Laws Appertaining Thereto**, ss. 33-34.
[80] Levililer: 12/1-3.
[81] Çinpolat, "Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam'da Sünnet'in Yeri", s. 117.

evrensel potansiyelini gerçekleştirmekten alıkoyduğu için ortadan kaldırmaya çalışmışlardır.[82]

Yahudilikte sünnetin yapılması gereken belli zamanlar ve vakitler vardır. Normal şartlarda gündüz doğan bir çocuk doğumunun sekizinci gününü dini bir bayrama denk gelse bile sünnet olmalıdır. Ancak çocuk gece doğmuşsa onun sünnetinin hangi gün yapılacağı tartışılmıştır.

Örneğin çocuğun doğumunun sekizinci günü güneş doğmadan sünnet yapılmaması gerekir. Günün herhangi bir saatinde alacakaranlığa kadar yapılabilir, ancak geceleri gerçekleştirilmemelidir. Çünkü İbrahim, Tanrı tarafından oğlunu kurban etmeye çağrıldığında onun (İbrahim'in) hazır olduğunu göstermek için sabah erkenden kalktığı anlatılır. Bundan dolayı emirlerin içtenlikle yerine getirilmesi, sünnetin mümkün olduğu kadar erken, Şema ve sabah duasının okunmasından hemen sonra gerçekleşmesi emredilir. Herhangi bir nedenden dolayı sekizinci günde gerçekleşmeyen bir sünnet bile, mümkün olduğunca sünnet edilecek günün sabahın erken saatlerinde yapılmalıdır. Mohel bu kuralı çiğneyip çocuğu gece sünnet ederse, ertesi gün Şabat veya Kutsal Gün olmamak şartıyla ve çocuğun sağlığı elverişliyse antlaşmanın kanını tekrar dökmelidir. Çocuk, ya sekiz günlük olmadan önce ya doğum gününe ilişkin bir yanlışlık olması ya da bazı kusurlar nedeniyle sünnet edilmişse çocuğun sağlığının uygun olması halinde sekizinci gün tekrar "Ahit kanı dökme" adı verilen törenin yapılması gerekir. Sağlığı yerinde olmayan bir çocuk sünnet edilmemelidir. Tedavisinin tamamlanmasından yedi gün sonrasına ertelenmelidir. Eğer önemsiz bir hastalık ya da vücut genel sistemini etkilemeyen bir yerel hastalık ise ertelenmeden yapılmalıdır. Çocuğun dolaşım, solunum, karaciğer veya sindirim sistemlerinin düzgün çalışmadığını, yetersiz beslendiğini gösteren solukluk, yeşillik, sarılık veya kızarıklık gibi doğal olmayan bir görünüşü varsa çocuk sünnet edilmemelidir. Böyle olmayan durumlarda Şabat veya Kutsal Gün bile olsa, vaktinde gerçekleşmelidir. Mohel, çocuğu sünnet etmeden önce genel durumunu ve ameliyatın gerekli olup olmadığını araştırmalıdır. Hatta çocuğun tırnaklarını, saçlarını, emme ve sindirme güçlerini, bağırsaklarının durumunu, uyur

[82] Snowman, Seidel, "Circumcision", Vol. IV, s. 733.

ya da uyumaz olduğunu, genel görünümü ve sağlığı kontrol etmek için ziyaret etmelidir. Mohel herhangi bir şüphe bulduğunda, tıbbi görüş almalıdır. Mohel'in yapacağı bu soruşturmalar büyük bir sorumluluk gerektirir. Mohel'in ihmali yüzünden ölen bir çocuk olursa Mohel bir daha sünnet ameliyatı yapmamalıdır. Sünnetten dolayı iki çocuğunu kaybeden bir anne, sonraki oğulları büyüyünceye ve ameliyat olabilecek duruma gelinceye kadar sünnet ettirmemelidir. Kardeş olan iki annenin her biri sünnetin olumsuz etkilerinden dolayı bir oğul kaybederse, diğer kız kardeşler oğullarını sekizinci günde sünnet ettirmemeliler, büyüyüp güçleninceye kadar beklemelidirler.[83]

Şartlara bağlı olarak bir çocuğun sekizinci, dokuzuncu, onuncu, on birinci ve on ikinci günde sünnet edilme vakitleri vardır. Gündüz doğan bir çocuk ile gece doğan bir çocuğun sünnet edilme vakitleri birbirinden farklıdır. Gündüz doğan bir çocuk normal olarak sekizinci gün hangi güne denk gelirse gelsin o günde sünnet edilmelidir. Ancak gece doğan bir çocuğun sünnet günü farklıdır.

Alacakaranlığında doğan bir çocuk, dokuzuncu günün Şabat/Sebt veya Bayrama denk gelmemesi şartıyla, dokuzuncu günde sünnet edilmelidir. Bir Sebt veya Bayram olması halinde sünnet hemen ertesi hafta gerçekleşir. Örneğin, doğum Pazar akşamı alacakaranlıkta gerçekleşirse, sünnet, kutsal bir gün olmaması koşuluyla, takip eden Pazartesi haftasında gerçekleşir. Fakat bir çocuk Cuma akşamı alacakaranlıkta doğarsa, sünnet onuncu güne kadar, yani takip eden Pazar haftasına kadar gerçekleşmez. Bu dokuzuncu veya onuncu gün, Kutsal Günlerin birinci veya ikinci günü olması halinde, sünnet hemen bir sonraki hafta günü gerçekleşir. Araya giren bir Şabat veya Kutsal Gün, bu şartlar altında sünnetin on birinci veya on ikinci güne ertelenmesine neden olabilir. Örneğin Çardak Bayramı'nın Perşembe ve Cuma günleri olduğu varsayılarak, bayram arifesinde Çarşamba akşamı alacakaranlıkta doğan bir çocuk, doğumunun on ikinci günü olan bir sonraki Pazar haftasına kadar sünnet edilmez. Çocuk gündüz mü doğdu gece mi doğdu ya da doğduğunda gece miydi gündüz müydü gibi belirsizlik varsa sünnetin düzenleneceği gün konusunda

[83] Asher, **The Jewish Rıte of Circumcision: With the Prayers and Laws Appertaining Thereto**, London: Published by Philip Vallentlne, 34, Alfred Street, Bedford Square, W. C. 5633—1873, ss. 40-41; Snowman, Seidel, "Circumcision", Vol. IV, s. 734; Besalel, "Berit", Yahudilik Ansiklopedisi, Cilt: I, s. 107.

dini makamlara danışılmalıdır.[84] Bir çocuk sünnet olmadan ölürse, defnedilmeden hemen önce bıçak, keskin bir taş, bir cam parçası veya başka bir kesici aletle sünnet derisi kesilmeli ve ölmüş olan o çocuğa isim verilmelidir.[85]

Sünnet tam zamanında, yani sekizinci günde olmalıdır. O gün Sebt veya Kutsal Gün olsa bile yapılması zorunludur. Sünnet için Mohel, bir Şabat veya Bayram günü aletlerini ve pansumanlarını düzene sokmak ve sünnetin yapılacağı eve götürmek veya göndermek gibi tüm hazırlıklarını önceki hafta ya da hemen önceki gün yapmalıdır. Mohel, Şabat veya Kutsal Günlerde aletlerine bile dokunamaz. Sünnet ameliyatından sonra bunları aynı binada güvenli bir yere bırakabilir, ancak yurt dışına taşıyamaz. Mohel sekizinci gün olan bir Bayramda uzak bir mesafede (şehirdeki son evden 2000 adım uzakta) sünnet yapacaksa aletlerini ve pansumanlarını bir önceki haftada ya da bir önceki günde sünnetin yapılacağı eve götürmelidir. Ancak bunları unutmuşsa Yahudi olmayan birinden onları böyle bir Bayrama getirmesini istemesine izin verilir. Ancak Şabat gününde sünnet yapılacaksa ve Mohel aletlerini unutmuşsa ya da kaybetmişse Yahudi olmayan birinden aletleri getirmesine izin verilmez. Bu durumda sünnet töreni bir sonraki hafta içine ertelenecektir. Sezaryen ile dünyaya gelen, cinsiyeti şüpheli olan ya da iki sünnet derili olan bir çocuk Şabat Günü veya Bayram günü sünnet edilmemelidir. Dinini değiştirmiş bir Yahudi'nin oğlu eğer inancında sabit olan bir Yahudi tarafından doğrulmuşsa ya da tam tersi olursa ve sekizinci gün Şabat gününe denk gelirse sünnet edilir. Ancak her iki ebeveyn de Yahudilikten çıkmışsa Şabat günü sünnet edilmemelidir. Hatta çocuğun doğumu ile sekizinci gün arasında annesi Yahudi olsa bile çocuk Şabat günü sünnet edilmemelidir. Yahudi ve İsrailli olmayan biri bile çocuğunun sekizinci günü Şabat gününe denk gelirse sünnet edebilir. Gebeliğin yedinci ya da sekizinci ayında doğan çocuk tıbbi olarak gelişmişse ve sekizinci gün Şabat gününe denk gelmişse sünnet edilir. Sünnetin sekizinci günü yılbaşına (Roş Ha Şana) denk gelirse bu bayramda Şofar'ı üflemeden hemen öncesinde çocuk sünnet edilmelidir. Kefaret Günü (Yom Kippur), sabah ayininden

---

[84] Asher, **The Jewish Rıte of Circumcision: With the Prayers and Laws Appertaining Thereto**, ss. 44-45.

[85] Asher, **The Jewish Rıte of Circumcision: With the Prayers and Laws Appertaining Thereto**, ss. 47-48.

ve bu ibadetin duasından sonra sünnet işlemi yapılır. Purim (Şeker Bayramı)'de sünnet, sabah ayininde Ester Kitabı'nın okunmasından hemen önce yapılır. Levililer 18/6-20'de geçen bütün yasaklı ilişkilerden doğan çocukların sünneti sekizinci gün Şabat'a denk gelirse sünnet edilir.[86]

1. 1. 2. 2. Sünnetin (Erkek Sünnetinin) Değeri ve Önemi

Sünnet, bir erkeğin doğumunu kutlar, onu antlaşmanın bir üyesi, halkının bir üyesi, babasının oğlu, geleceğin vatandaşı olarak işaretler.[87] Yahudi erkeklerinde var olan bazı kusurları gidermek için erkeklerin sünnet edilmesi gerekir, ama Yahudi kadınların sünnet olması gerekmez, çünkü bu kusur onlarda yoktur. Yahudi erkeklerinde var olan bu kusur Philo ve Maimonides'e göre bir aşırı şehvettir. M. S. I. yüzyılda yaşamış bir Yahudi filozof olan Philo[88] sünnet için birkaç neden sıralar: Ağrılı bir hastalığın ve karbonkül denilen tedavisi zor bir hastalığa karşı koruma, tüm vücudun temizliği (bir takım kir ve pisliklerin saklandığı yer olarak saç ve sünnet derisi altının temizliği gibi), doğurganlığı artırma, gurur ve zevki azaltma, manevi ve ruhsal olarak gelişme olarak sıralar. Philo, sünnetin amacının erkeklere şehvetlerini azaltmayı öğretmek olduğunu açıklar. Maimoinides[89] ise sünnetin hem şehveti yatıştırdığını hem de insanı ahlaki açıdan mükemmelleştirdiğini belirtir. Ayrıca Maimonides, sünnetin amacının erkek organını zayıflatmak, dolayısıyla aslında şehveti azaltmak ve cinsel performansı düşürmek olduğunu,[90] erkekliğin bedensel

---

[86] Asher, **The Jewish Rıte of Circumcision: With the Prayers and Laws Appertaining Thereto**, ss. 41-44.

[87] Shaye J. D. Cohen, **Why Aren't Jewish Women Circumcised? Gender and Covenant in Judaism,** University of California Press, Ltd. London, England, 2005, s. 135.

[88] İskenderiyeli Philo, Mısır İskenderiye'de M. Ö. 25- M. S. 50 yılları arasında yaşamış ve İsa Mesih çağdaşı olan bir Yahudi ve Yunanlı filozoftur. Geometri, gramer, musiki, metafizik ve felsefe alanında kendini yetiştirmiştir. Platon'un felsefesinin etkisi altında kalmıştır. Kendisi "Yahudi Platon" veya "Platon'cu Philo" gibi lakaplar almıştır. Evlenmiştir ancak eşi ve çocukları hakkında geniş bilgi yoktur. Eserlerinin sayısı bilinmemekle beraber bu gün mevcut olan eserleri 57 tanedir. 50 tane Yunanca, 7 tane de Ermeni diline çevrilmiş olduğu belirtilmektedir. (Geniş bilgi için bkz: Dalkılıç, Philo, Eserleri ve Felsefi Yöntemi: 66,72).

[89] Maimoinides, 30 Mart 1135'te Endülüs-Kurtuba'da doğmuştur. İslam literatüründe Musa b. Meymun veya İbn Meymun olarak geçer. Almanca ve İngilizce'de de Maimonides olarak geçer. Hz. Musa'nın İsrailoğullarını Firavunun elinden kurtarıp Mısır'dan çıktıkları gün anısına kutladıkları Pesah Bayramı gecesinde dünyaya geldiğinden dolayı "Musa" adını aldığı söylenmektedir. 13 maddeden oluşan Yahudi inanç esasını yaptığı bilinmektedir. (Geniş bilgi için bkz: Doğan, 2009: 14; Çağrıcı,1999; Aydın, 2016: 345).

[90] Snowman, Seidel, "Circumcision", Vol. IV, s. 732; Cohen, **Why Aren't Jewish Women Circumcised? Gender and Covenant in Judaism,** ss. 143-144; Besalel, "Yahudilik Ansiklopedisi", s. 107.

iştahını azaltmak, yaratılışını mükemmelleştirmek için bir nevi dışarıdan destek alındığını açıklar. Ancak bu sünnet ayini sadece fiziksel olarak mükemmelleştirmek veya tamamlamak değildir. Maimoinides, Ahlaki mükemmelliğe, tutarlılığa ve saflığa ulaşmaya yardımcı olan bir fiziksel araç olduğunu ifade etmiştir. Bundan dolayı ahdin işareti, kötüye kullanılması her türlü ahlaksızlığın kaynağı olan tenasül organına basılmıştır. Bedenen yapılan bu sünnet tüm cinsel zevklerin ve tutkuların kesilmesi demek, yani bedenen yapılan bu ayinin, kalbin sünnetini temsil ettiğini belirtmiştir.[91] Maimoinides, Kadınlarda sünnetin olmamasının, onların doğal olarak erkeklerden daha yüksek bir manevi düzeyde olduklarını ima ettiğini ve sünnet sayesinde, kadınların doğal olarak sahip olduğu manevi seviyeye erkeklerin de erişmelerine izin verildiğini iddia etmiştir. Philo, Yahudilerin neden sadece erkekleri sünnet ettiğini şöyle ifade eder: *"(Tanrı) Neden sadece erkeklerin sünnet edilmesini emrediyor? İlahi kanun koyucu birçok nedenden dolayı sadece erkekler için sünneti emretmiştir. Bunlardan ilki, erkeğin çiftleşmekten dişiden daha fazla zevk alması ve arzu etmesidir ve buna daha hazır olmasıdır. Bu nedenle, haklı olarak dişiyi terk eder ve sünnet işareti ile erkeğin aşırı dürtülerini bastırır. İkincisi, adet sıvılarının kalıntılarındaki dişi maddesinin cenini meydana getirmesidir. Ve böylece, erkek üreme sürecinde daha büyük ve daha gerekli bir rol oynadığı için, onun gururunun sünnet işaretiyle kontrol edilmesi uygundu."*[92] Philo'ya göre sünnet, erkeklerde bulunan ancak kadınlarda olmayan iki ahlaki kusuru gidermiştir. Birincisi, erkeklerin kadınlardan daha fazla şehvete sahip olmasıdır. İkincisi ise erkeklerin doğurganlığa sebep olmaktan kadınlardan daha fazla gurur duymasıdır. Sünnet, erkeklere şehvetlerini ve gururlarını kontrol etmeyi öğretir. Kadınların bu derse yani sünnete ihtiyaçları yoktur.[93] Maimonides de sünnetin sebebi olarak cinsel ilişkiyi azaltmak ve doğuştan şehvet kusuruyla doğduğu için bu kusuru ahlaki olarak mükemmelleştirmek olarak düşünmüştür. Çünkü sünnet olma cinsel uyarılmayı zayıflatır. Eğer doğumda bu organın kanı alınmışsa bu onu zayıflatmış demektir. Sünnet olmanın en büyük nedenlerinden de kadın-erkek birlikteliği sırasında eğer erkek sünnetsizse kadının

---

[91] Asher, **The Jewish Rıte of Circumcision: With the Prayers and Laws Appertaining Thereto**, s. 8.

[92] Cohen, **Why Aren't Jewish Women Circumcised? Gender and Covenant in Judaism,** ss. 143-144.

[93] Cohen, **Why Aren't Jewish Women Circumcised? Gender and Covenant in Judaism,** s. 145.

ondan ayrılmasının zor olmasıdır. Maimonides, sünnet ile cinselliği birbiriyle ilişkilendirmiştir. Onun Kanıtlarından biri de İbrahim ile Sara meselesidir. İbrahim'in karısıyla birlikte Mısır'a indiği ana kadar, Sara'nın güzel olduğu hakkında hiçbir fikri olmadığını ileri sürmüştür. Maimonides, sünnet emrinin ilk olarak İbrahim'e verilmesini bununla da ilişkilendirmiştir. Ama sünnet emrinin en kuvvetli sebebi *"Antlaşmamı seninle ve soyunla kuşaklar boyunca, sonsuza dek sürdüreceğim. Senin, senden sonra da soyunun Tanrısı olacağım"*[94] ayetinde olduğu gibi Tanrı'nın İbrahim'e ahit işareti olarak vermesi ve İbrahim'in Tanrı'sına inanan herkeste bulunmasını istediği bir işaret olarak ele almıştır. Burada İbrahim'in ahdi demekle sünnet alameti taşıyan tüm insanlar arasında karşılıklı sevgi ve yardımlaşma duygusundan oluşan tamamen doğal ve insani bir ilişki olduğunu belirtmiştir.[95]

Şehveti yatıştırmak için cinsel ilişkiyi seyrek yapmak veya tiksindirmek gibi kadının regl döneminde ve zina gibi durumlarda ilişki yasaktır. Aynı şekilde sünnet de, (sünnetli olmak ilişkiyi yasak etmez) şehveti yatıştırır, denilmiştir. Cinselliğe aşırı düşkünlük yeme içmede olduğu gibi hem bedene hem de ruha zararlıdır. Bu zevkleri kendisi için amaç yapanların cahil olduklarını, bundan dolayı Tanrı'nın bu amacı ortadan kaldıran ve şehvete götüren her şeyden uzak tutmak için bir takım yasalar verdiği söylenmiştir. Tanrı insanı bedensel olarak eksik yaratmadı, ancak ahlaki açıdan kendini geliştirme potansiyelini verdi. Sünnetin vücuda batan bir çıbanı çıkarmak ya da uzamış tırnağı kesmek gibi olduğu ifade edilmiştir. Sünnet bu kadar önemliyse neden Adem'e verilmedi sorusuna altı günde yaratılan her şey daha fazla gelişmeye ihtiyaç vardır. Buğdayın öğütülmesi gibi insanın da iyileştirilmesinin gerekli olduğu belirtilmiştir.[96]

Maimonides'ten derinden etkilenen Jacob Anatoli (1194-1256), Tevrat'ın emirlerinin akılcı ve makul olduğunu göstermeye, Yahudiliğe yönelik eleştirilere yanıt vermeye çalışmıştır. Onun Hıristiyanlık karşıtı yönelimi vardır. Sünnet emrinden bahseden bir vaazında bu açıkça görülmektedir. Anatoli, sünnetin amacının

---

[94] Yaratılış:17/7.

[95] Cohen, **Why Aren't Jewish Women Circumcised? Gender and Covenant in Judaism,** s. 147,151.

[96] Cohen, **Why Aren't Jewish Women Circumcised? Gender and Covenant in Judaism,** s. 148,149.

şehveti azaltmak ve bununla arzuları yumuşatmak olduğunu açıklamıştır. Bedenin sünneti, aynı zamanda ahlaki mükemmelliğe ulaşmak için gerekli olan kulağın, dudakların ve kalbin "ruhsal" sünnetinin fiziksel ifadesi olduğunu ifade etmiştir. Anatoli, Hıristiyanların yanıldığı iki alana da dikkat çekmiştir. Birincisi, bekarlığa değer vermek, ikincisi sünneti vaftizle değiştirmek olduğunu bildirir. Vaftiz alametinin geçici, ancak sünnet işaretinin kalıcı olduğunu da belirtmiştir [97] Bir erkeğin tek başına korunmak için sünnetle işaretlenmesinin yeterli olduğu söylenmiştir.[98]

Erkeğin sünnetinin tıbbi açıdan, da uygun olduğu belirtilmektedir. Bazı doktorlar ve dini liderler de dahil olmak üzere sünnet yanlıları, sünnetin idrar yolu enfeksiyonlarını azalttığını tartışmışlar.[99] Philo ve Maimonides her ne kadar hijyenle ilgili bir takım olumlu etkileri olduklarını söyleseler de asıl nedeninin bu olmadığını belirtmişler ve ruhani bir temele dayandırmışlardır. Çünkü sünnet hiçbir zaman silinemeyecek olan Tanrı ile ruhani bir bağlantıdır. Peki o zaman Tanrı bizi neden sünnetli olarak yaratmadı? Sorusuna cevaben de Tanrı'nın dünyayı mükemmel yaratmadığı, mükemmelleştirme işini de insana (Yahudi'ye) bıraktığı ifade edilir. Çünkü Tanrı insana hammadde verir insan da ustalığını gösterir. Sünnetsiz doğulur ve "sünnet olma" işi de insana düşen bir görev olur. İnsanlar bir takım içgüdülerle doğar ve bu içgüdüleri düzenlemesi kendisine düşen bir görevdir. Ben böyle doğdum diyemeyeceği ve ne kadar tabii görünse de kesip atılmasının gerekli olduğu vurgulanmıştır. Tanrı niçin bu kadar üstünde durduğu antlaşmayı en alçak organa simgeletmiştir, niçin görünen bir organla antlaşma simgesi koymamıştır? Buna da şöyle cevap verilmiştir, kutsallıkla yaklaşıldığı zaman en alçak olan organ ile cinsellik yönünü kontrol altına alıp ruhunun en derinliklerine ulaşılabileceği söylenmiştir.[100]

---

[97] Cohen, **Why Aren't Jewish Women Circumcised? Gender and Covenant in Judaism,** s. 111.
[98] Cohen, **Why Aren't Jewish Women Circumcised? Gender and Covenant in Judaism,** s. 112.
[99] Snowman, Seidel, "Circumcision", Vol. IV, s. 733.
[100] Kıranatoğlu, "Yahudilikte Sünnet", ss. 107-108; Blech, **Nedenleriyle Niçinleriyle Yahudilik**, ss. 228-229.

Herhangi bir Yahudi, çocuğunu mazeretsiz bir şekilde sünnet ettirmeyi reddederse ya da ameliyat niyetiyle hastanede sünnet ettirirse bu kişinin Tanrı'nın İbrahim'le yaptığı anlaşmayı reddettiği ifade edilmiştir.[101]

Nihayetinde sünnet, Yahudi için her zaman mevcut bir semboldür. Birinin yüksek amacını ve görevini yerine getirmek ve meleklerin bir alt derecesine ulaşmak için her türlü şehvetten vazgeçerek başlamalıdır. [102]

1.1.2.3. Yahudilikte Kadınların Sünnet Edilmemelerinin Nedenleri

Jacob Anatoli (1194-1256): *"Ahit işaretinin erkekler üzerinde olması yeterlidir, çünkü kadın erkeğe yardımcı olmak için yaratılmıştır. Kadının dürtüsü kocasına yönelik olacaktır ve erkek egemen olacaktır. Erkek kadına önderlik etmek, ona kendi yöntemlerini öğretmek ve onun buyruklarına göre hareket etmesini sağlamaktır. Aynı nedenle, bir kadın belirli bir zamanda uyulması gereken tüm olumlu emirlerden muaftır. Bu tür emirleri zamanında yerine getirmekle yükümlü olsaydı, o zamanlar kocanın yardımcısı olmazdı ve aralarında çekişmeler ve (kocanın karısı üzerindeki) kendisine fayda sağlaması amaçlanan hakimiyet ortaya çıkardı. Onun gibi küçülecekti. Buna göre bu (sünnet işaretinin) sadece erkeklerde olması yeterliydi."*[103] Bir erkek, sünneti neticesinde şehvetlerinde ölçülü ve davranışlarında düzgün ise, kaçınılmaz olarak karısına da aynı yolu izlemesini emredecek ve o da namuslu ve kocasına karşı itaatkar olacaktır. Bundan dolayı kadın sünnetinin gerekli olmadığı ifade edilir.[104]

Sünnet olmadan Yahudi olunmazsa Yahudi kadınları nasıl Yahudi olunur sorusuna cevaplar aranmıştır. Mesela, evli kadınlar kocaları tarafından bundan muaf edilmektedir. Şu ayet delil getirilerek: *"Adem'den aldığı kaburga kemiğinden bir kadın yaratarak onu Adem'e getirdi."*[105] kadının ve erkeğin bir tek vücut olduğu ve kadının erkeğin kaburga kemiğinden yaratıldığı gibi erkek sünnet olursa tüm vücudu

---

[101] Rav Naftali Haleva, **Pirke Avot,** Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A. Ş, İstanbul, 2004, s. 77.
[102] Asher, **The Jewish Rıte of Circumcision: With the Prayers and Laws Appertaining Thereto**, ss. 8-9.
[103] Cohen, **Why Aren't Jewish Women Circumcised? Gender and Covenant in Judaism,** s. 112.
[104] Cohen, **Why Aren't Jewish Women Circumcised? Gender and Covenant in Judaism,** s. 113.
[105] Yaratılış:2/22.

bundan muaf olduğu açıklanmıştır. Evli olmayan kadınlar ise babaları tarafından bundan muaf kılınırlar. Çünkü o her zaman bir erkeğin "küçük ortağı"dır. Kadın Kocasının karısı, babasının kızıdır. Sünnet, ödenmesi gereken bir vergidir ve bir erkeğin sünneti, kendisinden bir parça olan kadını ödemeden muaf tutar. Bir kadın erkeğin kaburga kemiği, dolayısıyla kocasının bir parçasıdır. Ayrıca bir eş, bir erkeğin kaburga kemiğidir. Yani kadınların iki durumu vardır: Eşlik ve kızlık. Babası ölmüş evli olmayan bir kız erkek kardeşine tabidir. Dul veya boşanmış kadın yine babasına tabidir. Yani kadının normal durumu erkeğe tabi olmaktır ve erkeğin sünneti kadınları bundan muaf tutar.[106] Bir kadın kocası ve oğlu için Tora ve Kutsal Yazıları okumak için hizmet ve yardım ederse Tora okuma muafiyeti olsa da yine de Tora'dan pay almış olur. Kadın erkeğe kutsal görevlerinde yardım ederse kadın hem bazı emirlerden muaf olur hem de mükafatını elde eder.[107] Talmud'da şöyle geçer: *"Baba, oğluna karşı onu sünnet ettirmek, (oğlu ilk doğan ise) fidye ile kurtarmak, ona Tevrat öğretmek, onu bir eşle evlendirmek ve ona bir zanaat öğretmekle yükümlüdür."* Başka bir deyişle, bir annenin, oğlunun sünnet edilmesini, kurtarılmasını, kendilerine Tevrat'ın öğretilmesini, evlenmesini veya bir zanaat öğrenmesini sağlamakla yükümlü olmadığı anlamındadır.[108]

Yahudilikten Hıristiyanlığa geçen Karbenli Victor, Yahudi kadınların Yahudiliğe daha tutkuyla bağlı olduklarını ve Yahudi erkeklerden daha fazla şehit olmaya hazır olduklarını ifade etmiştir. Sünnetsiz olduklarından, kusurlarını şehitlik gibi nafile bir bağlılıkla gideremezlerse, kendilerini ahiret nimetlerinden dışlanmış olarak gördükleri için böyle davrandıklarını belirtilmiştir.[109]

Yahudi bir adam yolunu şaşırır ve Yahudi olmayan bir kadından çocuğu olursa, bu çocuk Yahudi olmayan bir çocuktur, çünkü Yahudi anneliği olmadan Yahudi babalığı olmaz. Sara ve İbrahim'in oğlu İshak, ahitin çocuğudur, oysa Hacer ve İbrahim'in oğlu İsmail değildir. Yahudilikte annelik önemlidir. Kadınların sünnet

---

[106] Cohen, **Why Aren't Jewish Women Circumcised? Gender and Covenant in Judaism,** ss. 113-114.
[107] Cohen, **Why Aren't Jewish Women Circumcised? Gender and Covenant in Judaism,** s. 115.
[108] Cohen, **Why Aren't Jewish Women Circumcised? Gender and Covenant in Judaism,** s. 116.
[109] Cohen, **Why Aren't Jewish Women Circumcised? Gender and Covenant in Judaism,** ss. 134-135.

edilmemesinin onların dışlanacakları anlamına gelmediği ifade edilir. Sünnet emrine muhatap olmayan kadın ile anne olmadan Yahudi olunamaz olan kadının birbirlerini telafi edeceği açıklanmaktadır.[110] Yani erkekler için sünnet ne derece de önemliyse kadın için de "annesiz Yahudi olunamaz" vasfı o derece önemlidir.

Maimonides, *Emirler Kitabı*'nda Tevrat'ta 613 emrin olduğunu ve bunun 365 tanesinin yasaklar, 268 tanesinin olumlu emir olduğunu ifade ederken bu 268 emrin 60'ı koşulsuz yapılması gereken emirlerdir. Örneğin, Tanrı'ya inanma, Tanrı'yı sevme, Tanrı'dan korkma, Tevrat emirlerini çalışma vb. gibi emirlerin her zaman, her yerde ve her koşulda yapılması gerekmektedir. Bunlardan bazıları kişinin yaşamının her anında gözlemlenmesi gerektiğini belirtmiştir. Ancak bu 60 emrin çoğu, belirli zamanlara veya koşullara göre yapılmalıdır. Bazıları günde bir defa, bazen günde iki defa, bazıları haftada bir, bazıları yılda birkaç defa, bazen de ömürde bir defa yapılması gereken emirler vardır. Bu da erkekler için sünnet olmaktır. Maimonides, 60 koşulsuz emrin 46'sının hem erkekler için hem de kadınlar için olduğunu, 14 tanesinin ise sadece erkekler için olduğunu belirtir. Maimonides, Sünnetin de bu 14 tanesinin içinde yer alan bir emir olduğunu ve kadınlar için geçerli olmadığını bildirmiştir.[111]

Tevrat'ta kız çocukların sünneti yoktur. Kız suya daldırıldıktan sonra ona isim verilir.[112] Sadece Etiyopya/Habeşistan Yahudileri için bu durum istisnadır. Burada yaşayan Beta İsrail/Falasha denilen Yahudiler'in erkekleri yanı sıra kızları da sünnet olmaktadır. Bunlar Tevrat'ın ilk beş kitabına inanırlar ama bunların dışında kalan kutsal metinler hakkında hiçbir bilgiye sahip değildirler. Kendilerinin kaybolmuş Yahudi kabileler arasında olduğuna inanırlar. Coğrafyacı, tarihçi ve filozof olan Yunanlı Strabo (M. Ö. 64-M. S. 24) Etiyopya'da yaşayan Yahudilerin Mısır uyruklu olduklarını savunmaktadır. Buradaki Yahudi kızlarının sünnet olmalarının Yahudiliklerinden kaynaklanmadığı, Mısır uyruklu olmalarından kaynaklı bir gelenek olarak sünnet olduklarını savunur. Günümüzde İsrail'e göç eden

[110] Cohen, **Why Aren't Jewish Women Circumcised? Gender and Covenant in Judaism,** ss. 141-142.
[111] Cohen, **Why Aren't Jewish Women Circumcised? Gender and Covenant in Judaism,** ss. 175-177.
[112] Çinpolat, "Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam'da Sünnet'in Yeri", s. 118.

Mısır uyruklu Etiyopyalı Yahudi Kadınları arasında yapılan bir çalışmaya göre bu kadınların üçte birinin sünnetli olduğu ve Etiyopya'da bunun bir dini emir olarak değil sadece bir gelenek olarak sünnet oldukları ifade edilmiştir.[113] Tarihçi Herodot, Etiyopyalıların çok eski zamanlarından beri sünnet olduklarını ve sünnetin kökeninin Mısır olduğunu belirtmektedir.[114]

1. 1. 2. 4. Yahudilikte Sünnet Ritüeli

Yahudilikte erkek çocuk sahibi olmanın çok önemli ve şerefli bir şey olduğu Tevrat'ın birçok yerinde vurgulanmaktadır.[115] Yahudilikte sünnet dini bir emir olup bunu uygularken çok titiz olunması gerekmektedir. Ayrıca bu törende çocuğa isim de verilmektedir. Yahudilikte sünnet ritüeli dini bir eğitim almış olan bir baba ya da babanın vekili Mohel tarafından yapılmalıdır. Bu sünnet ameliyatını erkek Mohel yapmalıdır. Ancak Reformist Yahudilere göre dini bir eğitimden geçen ve sünnet yapabilme eğitimini alan kadınlar (Mohalot) da sünnet işlemine katılabilirler.[116]

Mohel sekizinci gün odaya getirilen çocuğu sünnet etmeden önce ilk olarak bir takım dualar okur. Mohel çantasından ameliyat malzemelerini çıkarır ve sünnet işlemini yapar. Mohel'in ameliyat malzemeleri çok önemli olup kutsal sayılmaktadır. Mohel erkek tenasül organının başını örten deriyi yanında getirdiği sünnet bıçağıyla keserek ameliyat işlemini yapar. Sünnet işlemi bittikten sonra çocuğun babası tarafından bir takım dualar edilir, çocuğun ağzına bir damla şarap akıtılır ve çocuğa isim verilir.[117] Sünnet işlemi yapan Mohel, sünnet kanını ağzıyla emer ve ağız dolusu şarap alır bebeğin yaralarına tükürür. Sünnet işlemi bittikten sonra Mohel eline bir şarap kadehi alır ve İsrail halkı ile bir ahit kuran Tanrı'ya bir kutsama duasını okur. Çocuğun sünnette sarıldığı kundağın sinagoga bağışlanması adettendir. Çünkü bu

---

[113] Bader, "Sünnet Olma ve Kadın Sünneti", ss. 89-90.
[114] Herbermann, "Circumcision", The Catholic Encyclopedia, Volume 3, s. 1691.
[115] Yaratılış: 21/2; 29/32-35; 30/5-43; 38/3-5; 41/50; 44/24; Mısır'dan Çıkış:23/17; 34/19-23; Levililer:6/18, 29.
[116] Kıranatoğlu, "Yahudilikte Sünnet", s. 109.
[117] Çinpolat, "Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam'da Sünnet'in Yeri", ss. 115-117; Kıranatoğlu, "Yahudilikte Sünnet", ss. 107-111.

kundak Tevrat parşömeni için bir bant olarak kullanılacaktır. Bazı topluluklarda kesilen sünnet derisi mezarlığa defnedilirdi.[118]

Bebeği taşıyıp sünnet odasına götürmek bir onurdur. Bebeğin sekizinci günün gündüz saatlerinde sünnet edilmesi gerekir. Bunun sabahın erken saatlerinde olması daha uygundur. Sebt günü veya dini bayramlara denk gelse de bu işlem yapılmalıdır. Bu işlem günümüzde genellikle yirmi dakika sürer. Bebeğin hasta, prematüre olması durumunda veya sezaryen ile doğmuşsa sünnet yedi gün sonraya veya çocuk iyileşene kadar sünnet ertelenebilir. Çocuk evlatlık alındıysa bile sünnet edilmemişse sünnet edilmelidir. Çocuk zaten sünnetli (sünnet derisi olmadan) doğmuşsa yine de "ahdin kanını dökme" töreni sekizinci günde yapılmalıdır.[119] Otuz günlük bir Avelut'ta (yasta) olanlar yıkanamazlar ve tıraş olamazlar. Ama sünnet (brit mila) törenine katılacaklarsa yıkanabilir, tıraş olabilir ve temiz elbise giyebilirler.[120] Yahudilikte Pesah bayramının arifesinde ergenlik yaşına gelen her erkeğin oruç tutması gerekir. Tabi bu da ilk çocukları erkek olanlar için geçerlidir. Çünkü Tanrı Mısır'da ilk doğan tüm erkekleri (hayvandan insana kadar) öldürmüştü. Sonra Tanrı kapı kirişlerine sürülen Pesah kanı sayesinde onlara merhamet etti. Sünnet olacak çocuk Pesah arifesine denk gelirse çocuğun babası, sandek (çocuğu tutan kirve) ve sünneti gerçekleştirecek Mohel oruçtan muaftırlar. Eğer o gün oruç tutmuşlarsa oruçlarını bozacaklar, o gün oruç tutulmuş sayılır.[121] Sandek'in sünnet masraflarını ödemesi ve oradakilere yemek vermesi adettendir. Kesilen sünnet derisinin yakılması veya gömülmesinin de adet olduğu söylenmiştir.[122]

1. 1. 2. 4. 1. Sünnet Töreninde Okunacak Dualar

Mohel'in sünnet yapacağı günün sabahı Sinagog'da halka açık olarak duaları okuması adettendir. En azından sabah ayininde Musa'nın Mısır'dan Çıkış:15 bölümündeki şu ezgileri:

---

[118] Snowman, Seidel, "Circumcision", Vol. IV, s. 734.
[119] Gollaher, **Circumcision: A History of the World's Most Controversıal Surgery,** s. 24; Snowman, Seidel, "Circumcision", Vol. IV, s. 732.
[120] Rabi Nisim Behar, **Dini Uygulama Rehberi,** Mordehay Yanar (Çev.), Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A. Ş, İstanbul, 2009, s. 409.
[121] Moşe Farsi, **Pesah Agadası,** Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A. Ş, İstanbul, 2008, s. 13.
[122] Asher, **The Jewish Rıte of Circumcision: With the Prayers and Laws Appertaining Thereto**, ss. 30-31.

"Ezgiler sunacağım RAB'be,

Çünkü yüceldikçe yüceldi;

Atları da, atlıları da denize döktü.

Rab gücüm ve ezgimdir,

O kurtardı beni. O'dur Tanrım,

Övgüler sunacağım O'na. O'dur babamın Tanrısı,

Yücelteceğim O'nu.

Savaş eridir RAB, Adı RAB'dir.

"Denize attı firavunun ordusunu, Savaş arabalarını.

Kamış Denizi'nde boğuldu seçme subayları.

Derin sulara gömüldüler, Taş gibi dibe indiler.

Senin sağ elin, ya RAB,

Senin sağ elin korkunç güce sahiptir.

Altında düşmanlar kırılır."[123] Ve bu bölümün devamındaki tüm şarkıları yüksek sesle okumanın adetten olduğu ifade edilmiştir.[124]

Cinsiyeti şüpheli bir çocuğun sünneti sırasında hiçbir kutsama veya dua okunmayacaktır. Sünnet derisi eksikse ve erkek tenasül organının başı sadece ince bir deri ile örtülüyse bile üzerine kutsama ve dualar söylenmelidir. Mohel, sünnetten sonra gelen kutsamaları tekrarlamadan önce ellerini ve ağzını yıkamalıdır. Çocuğun babası sünnet sırasında çocuğa destek olmak için hayır duasını yapar. Çocuğun babası yoksa büyükbabası ona hayır duasında bulunur. Çocuğu tutan kişi dışında, sünnet merasiminde bulunan herkes ameliyat sırasında ayakta durmalıdır. Biri sekiz günlük, diğeri daha büyük olmak üzere peş peşe sünnet edilecek iki çocuk varsa, küçük olan sünnet edilecek. Ama aynı yaşta, fakat anne-babası farklı iki çocuk arka arkaya sünnet olacaksa, hangisinin önce sünnet edileceğine karar vermek için ya kura çekilir ya da ilk getirilen çocuğa öncelik verilmelidir. Mümkün olduğunca sünnet on

[123] Mısır'dan Çıkış: 15/1-6.
[124] Asher, **The Jewish Rıte of Circumcision: With the Prayers and Laws Appertaining Thereto**, s. 31.

üç yaşından büyük on erkeğin huzurunda yapılmalıdır. Ameliyat sırasında çocuğu tutan kişinin oturduğu koltuğun yanına "Peygamber İlyas Kürsüsü" adı verilen bir sandalyenin konulması adettendir. Bazı cemaatlerde Mezmurlar'dan şu dua okunur:[125]

"Ya RAB, öfkeyle azarlama beni,

Gazapla yola getirme.

Lütfet bana, ya RAB, bitkinim;

Şifa ver bana, ya RAB, kemiklerim sızlıyor,

Çok acı çekiyorum.

Ah, ya RAB! Ne zamana dek sürecek bu?

Gel, ya RAB, kurtar beni,

Yardım et sevginden dolayı.

Çünkü ölüler arasında kimse seni anmaz,

Kim şükür sunar sana ölüler diyarından?

İnleye inleye bittim,

Döşeğim su içinde bütün gece ağlamaktan,

Yatağım sırılsıklam gözyaşlarımdan.

Kederden gözlerimin feri sönüyor,

Zayıflıyor gözlerim düşmanlarım yüzünden.

Ey kötülük yapanlar,

Uzak durun benden,

Çünkü RAB ağlayışımı işitti.

Yalvarışımı duydu,

Duamı kabul etti.

---

[125] Asher, **The Jewish Rıte of Circumcision: With the Prayers and Laws Appertaining Thereto**, ss. 47-48.

Bütün düşmanlarım utanacak,

Hepsini dehşet saracak,

Ansızın geri dönecekler utanç içinde."[126] Bazıları ise:

"Kurtar beni, ya RAB, sadık kulun kalmadı,

Güvenilir insanlar yok oldu.

Herkes birbirine yalan söylüyor,

Dalkavukluk, ikiyüzlülük ediyor.

Sustursun RAB dalkavukların ağzını,

Büyüklenen dilleri.

Onlar ki, "Dilimizle kazanırız,

Dudaklarımız emrimizde,

Kim bize efendilik edebilir?" derler.

"Şimdi kalkacağım" diyor RAB,

"Çünkü mazlumlar eziliyor,

Yoksullar inliyor,

Özledikleri kurtuluşu vereceğim onlara."

Rabb'in sözleri pak sözlerdir;

Toprak ocakta eritilmiş,

Yedi kez arıtılmış gümüşe benzer.

Sen onları koru, ya RAB,

Bu kötü kuşaktan hep uzak tut!

İnsanlar arasında alçaklık rağbet görünce,

Kötüler her yanda dolaşır oldu."[127]

---

[126] Mezmurlar:6/1-10.
[127] Mezmurlar:12/1-8.

Mohel şu duayı da okur: *"Sen emrettin. Çocuklarımdan hiçbiri, sünnet ettiklerimden hiçbiri, halkın İsrail'den hiçbiri, isteyerek veya istemeyerek inançlarını değiştirmesin; Dinlerine, Musa'nın Yasasına sadık kalsınlar. Onları imanlarıyla alay edenlere karşı kalplerini güçlendir ve akıllarını güçlendir ki bu dünyada rezil olmasınlar, ahirette de rezil olmasınlar. Senin isteğin olsun, ey Tanrım. Atalarımın Tanrısı! İlyas'ın örneğinin ve ruhunun bu törenin gerçekleştirilmesinde beni etkilemesi için şimdi sünnet olmak üzere olan çocuk sağlıklı ve hastalıktan uzak olsun ki, zamanı gelince ayinden geçebilsin. Bu kutsal hizmetimi, sunağındaki fedakarlıkları kabul ettiğin gibi kabul et; ve sevgi dolu iyiliğinin bolluğunda, İshak'ın bağlılığı gibi sana da hoşnut olsun. Babamız! Bu çocuğun, Senin antlaşmana kabul edilmesinin hiçbir kötü etkisine maruz kalmayacağına dair kefil ol; Yahuda kralı Hizkiya'yı hastalığından iyileştirdiğin gibi ona ve annesine şifa ve hayat gönder; Peygamber Miriam ve Jnaaman'ı cüzzamlarından iyileştirdiğin gibi; Marah'ın acı sularını kulun Musa'nın eliyle, Eriha'nın sularını da Elişa'nın eliyle iyileştirdiğin gibi. Bu buyruğun yerine getirilmesi senin gözünde şerefli olsun. Bizi koru, öyle ki, düşmanca hiçbir ulus, Halkın İsrail'i, Senin buyruklarından herhangi birini yapmaktan alıkoymasın. Pek çoklarını Senin bilgisine ulaştıran atamız İbrahim'in kemaline ulaşmama izin ver; yazıldığı gibi (Yaratılış 12/5) "Haran'da yetkinleştirdikleri canlar." Bedenimize basılmış olan mührün sayesinde, bizi Senin izzetini görmeye layık eyle; Etimize basılan mührün sayesinde, bizi yüceliğini görmeye layık kıl; Yazıldığı gibi (Eyüp:19/26) "Etimin kutsanmasıyla Tanrı'yı göreceğim. Söz verdiğin gibi beni gelecekteki azaptan koru. Sana gelince, ahdin kanıyla tutsaklarını kuyudan çıkardım; ve günlerimizde Kurtarıcı'yı hızla bize gönder. Amin."*[128]

1. 1. 3. Eski Ahit'te Sünnetin Metaforik Anlamları

Sünnet kelimesi sadece somut anlamıyla değil aynı zamanda soyut anlamıyla da kullanılmıştır. Sünnetsiz olmak demek, kutsallığını yitirmek, kirli olmak, kusur taşımak[129] anlamına geldiğinden Musa: *"Ben dudakları sünnetsiz bir adamım"*,

---

[128] Asher, **The Jewish Rıte of Circumcision: With the Prayers and Laws Appertaining Thereto**, Chap VI.

[129] Herbermann, "Circumcision", The Catholic Encyclopedia, Volume 3: Brownson-Clairvaux, s. 1695.

cansız şeyler için *"meyvelerini sünnetsiz sayacaksın"* ve aynı şekilde *"kalbi sünnet etmek"* gibi ifadeleri de *sünnetin* metaforik boyutuna değinmiştir.

1. 1. 3. 1. Musa'nın Sünnetli Dudakları

Tanrı, Musa'ya atalarının Tanrı'sı olduğunu atalarının Mısır'da çektiği sıkıntıları gördüğünü Firavun'un elinden kurtarmak için kendisini seçtiğini, ilk önce İsraillileri ikna etmesini sonra Firavun'un yanına gitmesini emreder. Musa bundan çekinir. Tanrı, Musa'nın yanında olacağının vaadini verir. Eğer İsrailliler kendisine inanmazsa, değneğin yılana ve elin beyaza dönüşmesi gibi bir takım belirtiler vereceğini söyler.[130] *"Musa, RAB'be, "Aman, ya Rab!" dedi, "Ben kulun, ne geçmişte, ne de benimle konuşmaya başladığından bu yana iyi bir konuşmacı oldum. Çünkü dili ağır, tutuk biriyim. RAB, "Kim ağız verdi insana?" dedi, "İnsanı sağır, dilsiz, görür ya da görmez yapan kim? Ben değil miyim? Şimdi git! Ben konuşmana yardımcı olacağım. Ne söylemen gerektiğini sana öğreteceğim."*[131] Musa burada ısrarla bu ilahi görevi zayıf sözlü yeteneğini ileri sürerek reddetmeye çalışmıştır.[132] Devamında Tanrı konuşma yeteneği iyi olan ağabeyi Harun'u yardımcı yapacağını söyler. Musa'ya Harun'un Tanrı'sı gibi olacağını ve Harun'un da kendisinin peygamberi olacağını söyler.[133] Musa ile Harun Mısır'a İsraillilerin yanına giderler. Harun konuşma yapar. Musa da Tanrı'nın ona verdiği mucizeleri gösterir.[134] Harun'un ilk önce konuşması da Musa'nın iyi bir konuşmacı olmadığını göstermektedir. Bu ayetlerde net olarak *dudakları sünnetli* kelimesi yok, ama o anlama gelmektedir. Çünkü bir sonraki ayetlerde bu kelimenin kullanıldığı görülmektedir. Daha sonra Musa ile Harun, İsraillileri Firavun'un elinden kurtarmak, Tanrı tarafından seçildiğini söylemek için Firavun'a giderler. Firavun, bunu kabul etmeyip İsraillilere daha fazla eziyet etmeye başlar.[135] İsrailliler de Musa ve Harun'dan yakındılar. Çünkü daha fazla baskı altında oldukları için onları dinlemediler. Tanrı tekrardan Musa'ya: *"RAB, Musa'ya, "Git, Mısır Firavunu'na*

---

[130] Mısır'dan Çıkış:3/1-21; 4/1-9.
[131] Mısır'dan Çıkış:4/10-12.
[132] David A. Bernat, **Sign of the Covenant: Circumcision in the Priestly Tradition**, Society of Biblical Literature, Atlanta, 2009, s. 85.
[133] Mısır'dan Çıkış:4/13-17.
[134] Mısır'dan Çıkış:4/29-31.
[135] Mısır'dan Çıkış:5/1-22.

İsrailliler'i ülkesinden salıvermesini söyle" dedi."[136] Musa, İsrailliler beni dinlemedikten sonra Firavun beni nasıl dinler diye bir itirazda bulunur. Ve *"Zaten iyi konuşan biri değilim."*[137] der. Bu ifade İbranice'de: *"Ben dudakları sünnetsiz bir adamım"* anlamına geldiği söylenmektedir.[138] Burada sünnetsiz dudaklar ifadesi, konuşma yeteneğinin olmadığını, bedenen sünnetsiz biri nasıl ki eksikse, aynı şekilde dudakları sünnetsiz birinin de konuşma yetisinin eksik olduğu anlamına gelebilmektedir. Musa, burada bedenen sünnet derisi alınmayan birinin, İsrailliler arasında yerinin olmayacağını bildiğinden hareketle *sünnetsiz dudaklı olan/iyi konuşmayan kişinin* de İsrailliler arasında sözünün geçersiz ve kabul olunmayacağını ima etmektedir. Zaten Tanrı, O'nu Firavun'un yanına ikinci defa gönderdiğinde, Tanrı'ya *"İsrailliler beni dinlemezken Firavun beni nasıl dinler"* sözüyle de onların arasında iyi bir konuşmacı olmadığını ima etmektedir. Belki de İsrailliler Musa'yı dinlemediği için Firavun'un da kendisini dinlemeyeceği ve bu yüzden Musa'nın Tanrı'yı protesto etmek amacıyla dudakları sünnetsiz ifadesini kullandığı söylenmiştir.[139] Böylece İsrailli bir erkeğin sünnet derisine sahip olmasının açıkça atlaşmanın reddini ve Musa'nın sünnet derili dudaklarının olduğu görüntüsü vermesi, antlaşma kavramları ışığında yorumlanmıştır.[140]

Burada bir başka metaforik anlam da sünnetten önceki yedi günün, bebeğin sünnet derisine sahip olduğu için hazır olma ya da canlılık eksikliğini temsil ettiği anlayışına dayanarak "olgunlaşmamışlık" duygusundan hareketle Musa'nın bu iş için daha hazır olmadığını ifade etmek için *"Ben dudakları sünnetsiz bir adamım"* itirazını belirttiği söylenir. Aslında Musa bu görev için hazır olmadığını belirtmek için bu kelimeyi kullanmıştı. Çünkü Tanrı tarafından Peygamber olarak seçildiğinde, Yeremya Peygamber da hazır olmadığını ifade etmek için *"Ah, Egemen RAB, konuşmayı bilmiyorum, çünkü gencim"*[141] ifadesini kullanmıştı. Bunun için Musa'nın bu kelimeyi kullanmasının da hazır olmadığı anlamına geldiği belirtilmiştir.

---

[136] Mısır'dan Çıkış:6:10-11.
[137] Mısır'dan Çıkış:6:12.
[138] "Kutsal Kitap Eski ve Yeni Antlaşma (Tevrat, Zebur, İncil), İstanbul: Kitabı Mukaddes Şirketi, 2013." Dipnotu, s. 61.
[139] Bernat, "Sign of the Covenant: Circumcision in the Priestly Tradition", s. 85.
[140] Bernat, "Sign of the Covenant: Circumcision in the Priestly Tradition", s. 86.
[141] Yeremya:1/6.

Buradaki sünnet derisi ifadesinin mecazi manada kullanıldığı ve kutsal olmayan, kirli ve kusurlu anlamına geldiği belirtilmektedir.[142]

1. 1. 3. 2. Sünnetli Meyve Ağaçları

"Sünnetsiz ağaç" misali, Levililer: 19/23'te mecazi olarak kullanmış bir ifadedir. Levililer:19, tarımdan tarikata, cinsellikten ahlaka kadar birçok yasadan bahseder. Kenan topraklarına/İsrail topraklarına girerken uyulması gereken kurallar vardır:[143] *"Kenan ülkesine girdiğinizde bir meyve ağacı dikerseniz, ilk üç yıl meyvesini kirli ve yasak sayın, yemeyin. Dördüncü yıl ağacın bütün meyvesi şükran sunusu olarak RAB için kutsal sayılacak."*[144] *"Sünnetsiz meyve ağaçları"* Türkçeye çevrilmiş *"Kutsal Kitap Eski ve Yeni Antlaşma (Tevrat, Zebur, İncil), İstanbul: Kitabı Mukaddes Şirketi"* baskısında böyle bir ifadenin çevirisi bulunmamaktadır. Ancak *"New King James Version"*'unda bu ayet *"fruit as uncircumcised"* olarak geçmektedir. *"Toprağa gelip yemek için her çeşit ağaç diktiğinde, meyvelerini sünnetsiz sayacaksın. Üç yıl senin için sünnetsiz olacak. Bu yemiş edilmeyecektir."*[145] Başka bir yerde *"meyvesini kirli ve yasak sayın"* kısmını *"foreskin its fruit"* ifadesi kullanılıp "*meyvesini sünnet edeceksiniz"* olarak geçmektedir.[146]

Bir meyve ağacının meyvesinin ilk üç yılı, hiç kimse tarafından yenemez. Dördüncü yılda meyve Tanrı'ya adanır ve daha sonra istenildiği zaman tüketilebilir. Ama burada ağaç ve meyvenin mecazi olarak geçtiği ifade edilmiştir. Ağaç erkek tenasül organı, meyve ise sünnet derisidir. Yasak olarak ilan edilen başka birçok şey vardır, ama hiçbirine *sünnetsiz* ya da *sünnet derisi* mecazı kullanılmamıştır. Buradaki ağaç ile erkek sünnet derisi arasında mecazi bir anlam yüklenmiştir. Bu ayetlerden önceki tüm ayetler, hayvansal ürünleri İsrailliler için yasak kategorisinde değerlendirmiştir. Ancak yasak meyve yasası zamana bağlıdır. Şöyle bir benzetme de yapılmıştır: Bir erkek tenasül organının ucundaki sünnet derisi, meyvenin bir ağacın ucundan (dalından) sarkması gibidir. Nasıl ki sünnet olmayan çocuk

---

[142] Bernat, "Sign of the Covenant: Circumcision in the Priestly Tradition", ss. 86-87; Herbermann, "Circumcision", The Catholic Encyclopedia, Volume 3: Brownson-Clairvaux, s. 1695.
[143] Bernat, "Sign of the Covenant: Circumcision in the Priestly Tradition", s. 92.
[144] Levililer:19/23.
[145] Levililer:19/23 (https://biblehub. com/leviticus/19-23. htm: Erişim: 22. 12. 2021).
[146] Bernat, "Sign of the Covenant: Circumcision in the Priestly Tradition", s. 92.

olgunlaşmamışsa (İsrailli olmamışsa) ilk üç yılı olgunlaşmamış meyve de ritüel olarak yaşayamamıştır ve İsrailli biri için bu yasak kabul edilmiştir.[147]

Sünnet derisi Tanrı'nın emirlerini reddetmenin bir sembolüdür. Bu ağacın meyvesini de Tanrı tarafından belli bir zamana kadar reddedilmiştir. Yani bu ağaç sünnetsizdir ve sünnet olana kadar yenmemelidir.[148]

1. 1. 3. 3. İsrail'in Sünnetli Kalbi

Dış görünüşteki ritüellerin anlamı ve Tanrı tarafından kabul edilebilmesi için bunun inanç ve itaate bağlı olması şartı vardır. Pavlus'un Yahudilere ve Hıristiyanlara asıl önerdiği ruhsal sünnet fikri, sadece Yeni Ahit'te geçmez. Eski Ahit'te de bunu vurgulayan ve buna işaret eden ayetler vardır.[149]

"Kalp" kelimesi Tevrat'ta farklı anlamlarda çok kullanılmıştır. Eski Ahit Profesörü olan Hans Walter Wolff (1911-1993), "kalp" kelimesinin Tevrat'ta 858 kez ve altı farklı anlamda kullanıldığını belirtmiştir. Wolff'un bu kalp kelimesinin 400'ünü insanın akıl ve zekasına atıfta bulunduğunu analiz etmiştir. Eski Ahit'e kalp, insanın kontrol merkezi olduğunu ve kişinin sadece hissettiği yer değil, aynı zamanda anladığı yer olduğunu, eğer bir kişinin kalbi Rab'be bağlıysa tüm akıl ve duyuların da O'na bağlanacağını ifade etmiştir. Wolff'un bahsettiği altı farklı anlam:[150]

1. Kalp organının yerleşimi: Yeremya:23/9 *"Yüreğim paramparça (kalbim kırık), Bütün kemiklerim titriyor. Rabb'in yüzünden, O'nun kutsal sözleri yüzünden Sarhoş gibi, Şaraba yenik düşen bir adam gibiyim."*

---

[147] Bernat, "Sign of the Covenant: Circumcision in the Priestly Tradition", ss. 93-94.
[148] Bernat, "Sign of the Covenant: Circumcision in the Priestly Tradition", s. 96.
[149] Dariusz Dziadosz, "The Circumcision of the Heart as a Deuteronomic Metaphor of Religious Identity of an Israelite", **Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II w Lublinie**, 2019, ss. 170.
[150] John D. Meade, "Circumcision of the Heart in Leviticus and Deuteronomy: Divine Means for Resolving Curse and Bringing Blessing", **Southern Baptist Journal of Theology,** 18. 3 (2014), s. 70.
Not: Buradaki ayetlerin Türkçe'ye çevirisi hem "Kutsal Kitap Eski ve Yeni Antlaşma (Tevrat, Zebur, İncil), İstanbul: Kitabı Mukaddes Şirketi, 2013." hem de "Yeni Uluslararası Versiyon" olarak geçen "https://biblehub. com " internet adresinden alıntıladım.

2. Duygular anlamında: Süleyman'ın Özdeyişleri: 15/13 *"Mutlu yürek (kalp) yüzü neşelendirir, Acılı yürek (kalp) ruhu ezer."*, 17/22: *"İç (kalp) ferahlığı sağlık getirir, Ezik ruh (kalp) ise bedeni yıpratır."*

3. Arzu, dilek veya özlem olarak: Mezmurlar: 21/2: *"Gönlünün (kalbinin) istediğini verdin, Ağzından çıkan dileği geri çevirmedin."*

4. Akıl: Yasa'nın Tekrarı: 29/4: *"Ne var ki, RAB bugüne dek size kavrayan yürek (kalp), gören göz, duyan kulak vermedi."*

5. İradi karar: Süleyman'ın Özdeyişleri: 16/9: *"Kişi yüreğinde (kalbinde) gideceği yolu tasarlar, Ama adımlarını RAB yönlendirir."*

6. Tanrı'nın Kalbi: I. Samuel: 2/35: *"O zaman Kendime sadık bir rahip yetiştireceğim. Kalbimde ve aklımda ne varsa onu yapacak. Ve onun için kalıcı bir ev yapacağım ve o sonsuza kadar mesh edilmiş olanımın önünde yürüyecek."*

Kalbin sünneti, sünnetli kalp ya da *yürekleri sünnetli* gibi ifadeler Tora'da (ilk beş kitapta) üç kez geçmektedir. Bunların birincisi Levililer:26/41; ikincisi, Yasa'nın Tekrarı:10/16 ve üçüncüsü Yasa'nın Tekrarı: 30/6. Bunlar sırayla ele alınacaktır.[151]

Levililer 26/41'deki *"sünnetsiz yüreklerini alçaltır"* ayetinin anlaşılabilmesi için 26. bölümün hepsini ele almak gerekir.

Levililer 26'nın genel yapısı:[152]

1. Giriş: Rab'den korkun ve putları reddedin: 1-2 ayetler

2. Nimetler: 3-13 ayetler

3. Lanetler ve bunun düzeltilmesi/iyileştirmesi/restorasyonu: 14-45 ayetler

[151] Meade, "Circumcision of the Heart in Leviticus and Deuteronomy: Divine Means for Resolving Curse and Bringing Blessing", s. 64.
[152] Meade, "Circumcision of the Heart in Leviticus and Deuteronomy: Divine Means for Resolving Curse and Bringing Blessing", s. 67.

a. Küfürler: 14-38 ayetler

b. Düzeltilme/iyileştirme/restorasyon: 39-45 ayetler

(1) Suç itirafı: 39-40 ayetler

(2) Tanrı'nın antlaşmayı anması: 41-45

Burada İsrailliler, RAB'be tam bağlılık gösterir ve putları reddederse, RAB onları kutsayacaktır. Tanrı'nın emirlerine uydukları için onlarca nimetten bahsederek başlamıştır (1-13). Eğer itaat etmezse RAB, o zaman onlara lanetler yaşatacaktır (14-38). Ancak ani bir dönüş olursa (39-45) bir umut ve kurtuluş ışığına yol açacaktır. 40. ayette insanların suçlarını ve babalarının suçlarını itiraf etme ihtimalini ileri sürmektedir. Böylece İsraillilerin kurtarılabilirliğine işaret ediyor. Bu ayetler, İsrailliler, Tanrı'nın ahdini bozarlarsa tövbelerinin kabul olunamayacağına da işaret etmektedir. 41. Ayette sünnetsiz yürekleri alçaltılırsa, suçlarının bedelini ödeyecekler ve RAB atalarla yaptığı antlaşmayı onlarla tekrar yapacaktır. "Yürekleri alçaltmak" ifadesinin *kalpleri alçakgönüllü olacak* anlamına da geldiği söylenmiştir. İlahi olarak bahşedilen kurtuluş iki aşamaya bağlıdır: Birincisi, kendilerinin ve atalarının günahlarının itirafı. İkincisi, sünnetsiz kalbin alçaltılması. Tüm bu ayetler bir koşul olarak sunulsa da sonunda İsraillilere ne olacağını bildirmektedir. Başlarına gelecek olan bu belaların hepsi inatçı bir kalp yüzünden olacak ve İsraillilerin sürgüne gönderileceklerini ve de çözüm olarak bu kalbin sünnet derisinin çıkarılmasını istemektedir. Bu kalp sünneti yenilenmeyi, nimeti ve bereketi getirecektir.[153] Burada (Levililer: 26/41) kalp sünnetine atıfta bulunmasının İsraillilerin bir içsel sorununun olduğuna işaret edilmiştir.[154] Tanrı'nın bu ifadesi (26/41), İsraillilerin kalplerinde hâlâ atılması gereken sünnet derisi olduğuna işaret edilmiştir. İsrailliler dıştan

[153] Bernat, "Sign of the Covenant: Circumcision in the Priestly Tradition", s. 98; Meade, "Circumcision of the Heart in Leviticus and Deuteronomy: Divine Means for Resolving Curse and Bringing Blessing", s. 68.

[154] Meade, "Circumcision of the Heart in Leviticus and Deuteronomy: Divine Means for Resolving Curse and Bringing Blessing", s. 66.

kutsallığı almışlardı, ancak içsel olarak hâlâ kutsallık eksikliği olduğu söylenmiştir.[155]

Yasa'nın Tekrarı'nda (10/12-22) Musa, halkına nasihatlarda bulunuyor. Aslında Mısır'dan çıktıktan sonra Kenan'daki toprak fetihlerine kadar İsrail tarihinde Tanrı'nın varlığını belgeleyen bir anlatı işlevi görüyor. Bu metinler aynı zamanda bir tür teolojik model ve ahlaki vaazdır. İsrail'i yasalara saygı duymaya zorlar. Bu yasalardaki *"Yüreklerinizi RAB'be adayın/ Yüreklerinizi sünnet edin, bundan böyle dik başlı olmayın"*[156] ayetinde kaydedilen kalbin sünneti çağrısı, Musa'nın tüm konuşmalarının en önemli mesajlarından biri olup Tanrı'nın İsrailoğullarına sevgisinin gerçeğini çağırdığı ifade edilmektedir. Çünkü çölde İsraillilerin sürekli inançsızlığından ve ihanetinden dolayı katılaşmış kalpleri yumuşatmaya ve onları Tanrı için manen sünnet etmeye çağırmaktadır. Kalbin sünneti, gerçek sünnete (sünnet derisinin çıkarılması) benzer bir eylem olarak anlaşılması gerektiği ifade edilmiştir. Çünkü sünnet derisinin kaldırılması, Tanrı ile birliğe engel olan veya engel olan tüm eylemlerden kurtulmak olarak meydana gelmelidir. Bu yorum geleneksel olan sünnet kavramının bir eleştirisi ya da onu terk etmeye yönelik bir çağrı değildir. Kalbin sünneti, İsrail'deki dini yaşamın derin bir şekilde yenilenmesi olarak anlaşılması gerekli olduğu vurgulanmamıştır. Tanrı'nın Yasa'nın Tekrarı'ndaki (10/12-22) teolojik emirlerden bahsederken birden kalbin sünnetiyle ilgili emri, İsraillilerin zihinlerinde ve kalplerinde bir sünnet arzusu yaratmak için dini bir emir olarak gelip mecazi ve manevi bir anlam taşıdığı ifade edilmektedir. Ayrıca Musa, cemaatin erkek üyelerini sünnet etmek yerine İsrailoğullarının kalplerini sünnet etmelerini istemekle sünnete metaforik bir anlam yükleyip manevi bir boyut kazandırmıştır. Sünneti sadece erkelere yönelik değil evrensel olarak ele aldığı belirtilmektedir.[157]

---

[155] Meade, "Circumcision of the Heart in Leviticus and Deuteronomy: Divine Means for Resolving Curse and Bringing Blessing", s. 69.

[156] Yasa'nın Tekrarı:10/16.

[157] Dziadosz , "The Circumcision of the Heart as a Deuteronomic Metaphor of Religious Identity of an Israelite", ss. 170-175; Yasa'nın Tekrarı'ndaki bu teolojik emirler (10/12-22): *"Şimdi, ey İsrail halkı, Tanrınız RAB sizden ne istiyor? Yalnız şunu istiyor: Tanrınız RAB'den korkun, O'nun yollarında yürüyün, O'nu sevin; bütün yüreğinizle, bütün canınızla O'na kulluk edin; üzerinize iyilik gelsin diye bugün size bildirdiğim buyruklarına, kurallarına uyun. Gökler de, göklerin gökleri*

Manevi olarak bahsedilen bu sünnetten sonra gelen *"bundan böyle dik başlı olmayın"*[158] kısmı Tanrı'ya olan inanç, itaat ve O'nun vaatleriyle ahit fikriyle ilişkilendirilmiştir. Yani bunun yerine getirilmesi, Tanrı'ya olan inanç ve itaat tutumuna bağlıydı. Böyle bir iman örneği İbrahim (Yaratılış:17/1-27), Musa (Mısır'dan Çıkış:4/24-26) ve Yeşu (Yeşu:5/2-9) tarafından da gösterilmişti. Şimdi İsrailliler, Mısır'dan çıktıktan sonra defalarca Tanrı'ya karşı çıktılar. Sina antlaşmasını ihlal ettiler. İnatçı bir kavim olduğu Mısır'dan Çıkış (32/9; 33/3,5; 34/9) bölümünde sık sık tekrar edilmiştir. Böylece, Tanrı'ya içten bağlılık, itaat ve sevgi çağrısı bağlamında, Musa, İsrail'den sembolik bir kalp sünnetini talep etmiştir. Bu, Tanrı'nın iradesine boyun eğme tutumunu ve O'nunla yakın kişisel bir ilişki içinde olmayı temsil etmiştir. "Kalbin üst derisi" metaforu ile Tanrı ile ruhsal birlikteliği engelleyen her türlü davranış ve eylem, Tanrı ile ahit ilişkisi içinde olan her insanın hayatından yok olmalıdır. Tıpkı sünnet töreninde çıkarılan ve geri dönüşü olmayan bir sünnet derisi gibi Tanrı ile kulları arasında olan engelleri kesip atması gerektiği ifade edilmiştir.[159]

"Tanrınız RAB, tanrıların Tanrısı, rablerin Rabbi'dir. O kimseyi kayırmayan, rüşvet almayan, ulu, güçlü, heybetli Tanrı'dır"[160] ifade edilen mesaja göre, İsrailliler Tanrı ile ilişkilerini gözden geçirmelidirler. Musa, güçlü, adil ve sevgi dolu bir Tanrı'nın İsrailliler'de samimi bir saygı uyandırması gerektiğine inanıyordu. Bütün bunların Tanrı'ya samimi bir şekilde yaklaşmaya ve kalbin sünnetine işaret ettiği belirtilmektedir.[161]

---

de, yeryüzü ve içindeki her şey Tanrınız RAB'bindir. Öyleyken RAB atalarınızı sevdi, onlara bağlandı. Bugün olduğu gibi, onların soyu olan sizleri bütün halkların arasından seçti. Yüreklerinizi RAB'be adayın, bundan böyle dikbaşlı olmayın. Çünkü Tanrınız RAB, tanrıların Tanrısı, rablerin Rabbi'dir. O kimseyi kayırmayan, rüşvet almayan, ulu, güçlü, heybetli Tanrı'dır. Öksüzlerin, dul kadınların hakkını gözetir. Yabancıları sever, onlara yiyecek, giyecek sağlar. Siz de yabancıları seveceksiniz. Çünkü Mısır'da siz de yabancıydınız. Tanrınız RAB'den korkun, O'na kulluk edin. O'na bağlı kalın ve O'nun adıyla ant için. O övgünüzdür. Gözlerinizle gördüğünüz o büyük, heybetli belirtileri sizin için gerçekleştiren Tanrınız'dır. Mısır'a giden atalarınız yetmiş kişiydi. Şimdiyse Tanrınız RAB sizi göklerdeki yıldızlar kadar çoğaltı."

[158] Yasa'nın Tekrarı:10/16.

[159] Dziadosz , "The Circumcision of the Heart as a Deuteronomic Metaphor of Religious Identity of an Israelite", ss. 176-177.

[160] Yasa'nın Tekrarı:10/17.

[161] Dziadosz , "The Circumcision of the Heart as a Deuteronomic Metaphor of Religious Identity of an Israelite", ss. 178-179.

İsrailoğulları'nın Mısır esaretinde ve çölde dolaşırken Tanrı'nın güç ve lütfunun karşısında O'na inançsızlık, güvensizlik, direniş ve gurur tutumlarını sürdürmeleri için artık hiçbir sebepleri kalmamıştı. Tanrı, Musa aracılığıyla kendini onlara teslim etti ve onları özgürlüğe kavuşturdu. Bu nedenle, İsrailoğulları kendi kalplerini sünnet etmeli ve katı tutumu terk etmelidirler.[162] Tanrı'nın onlara yaptığı yardımları ve nimetleri üzerinde kapsamlı bir şekilde düşünmelidirler. Yani çıkarılan sünnet derisinin yerine nasıl ki başka bir deri çıkmıyorsa İsrailoğulları da geri dönülemez karar vermeleri gerekir. Çünkü: "*Tanrınız RAB'den korkun, O'nun yollarında yürüyün, O'nu sevin; bütün yüreğinizle, bütün canınızla O'na kulluk edin"* ayeti yerini bulsun.

Şimdiye kadar Yasa'nın Tekrarı (10/12-22) ayetleri bağlamında kalbin sünnetinden bahsedildi. Şimdi ise Yasa'nın Tekrarı'nda (30/1-10) ayetleri çerçevesinde konu devam edilecektir.

İsraillilerin Tanrı'ya dönüşü ve onun affını elde etmenin yolu ona yapılacak itaat ve bozulan antlaşmanın yenilemesinde olduğu ifade edilir. Eğer Tanrı'ya dönülürse dünyanın diğer ucuna sürülmüş bile olsa Tanrı, İsraillileri toplayacak, geri getirecek ve atalarından daha çok çoğaltacaktır. Ve *"Sizin ve çocuklarınızın yüreğini değiştirecek/Yüreğini sünnet edecek. Öyle ki, O'nu bütün yüreğinizle, bütün canınızla sevesiniz ve yaşayasınız."*[163] ayetine mazhar olacaklar. Böylece Tanrı tarafından manen yüreği sünnet edilen bu pişman ve Tanrı'yı seven halk, Tanrı da onları sevecektir. Aslında kalbi sünnet etme fikri, seçilmiş olan bu insanların daha önceki tarihlerine kadar uzanır. Musa, sünnetin nihai hedefinin Tanrı'nın sevgisi olması gerektiğini söyler. Bilinçli, gönüllü ve yaşamın tüm alanlarını kucaklayan ve en sonunda Tanrı ile birliğe yol açan ve yeryüzünde barışçıl ve müreffeh bir yaşam sağlayan kalbin eğilimi yani kalbin sünneti olduğunu bildirmiştir. Burada Tanrı seçilmiş insanların zihniyetlerini ve davranışlarını dönüştürmenin farklı bir yolu

[162] Dziadosz , "The Circumcision of the Heart as a Deuteronomic Metaphor of Religious Identity of an Israelite", s. 179.
[163] Yasa'nın Tekrarı:30/6.

olduğuna işaret etmiştir. Tanrı, İsrail'in kalbine bir iç müdahalede bulunacağını açıkça göstermektedir.[164]

Yahudilikte Tanrı ile yapılan ahdin sembolünün zorunlu işareti olan sünnet, Tanrı'nın kurtarıcı varlığı ve desteği olmadan Tanrı ile olan antlaşmanın tam olarak uygulanmasının çok zor ve çoğu zaman imkansız olduğu sonucuna varılmıştır. Çünkü yalnızca Tanrı'nın kurtarıcı eylemi, İsraillilerin Tanrı'nın sesini dinlemelerini, O'nun tüm buyruklarına uymalarını ve O'nu tüm yürekleriyle ve canlarıyla sevmelerini sağlayabilir. Kalbin sünneti insanın iç yaşamının ve Tanrı ile olan ilişkinin evrensel bir sembolüdür. Sünnetli bir kalp, dini geleneğin doğru ve verimli işleyişininin maddi ve manevi değeri arasındaki mükemmel uyumun bir örneğidir. Sünnetli bir kalbin teolojik fikri gerçek dindarlığın ve Tanrı'nın İsrail ile ilişkisinin en derin metaforlarından biridir.[165]

Tevrat'ı içselleştiren kişi aklını, arzusunu ve iradesini kontrol altına almış demektir. Rab'be itaat etmek Rab'be tüm kalbiyle adanmaktır. Sünnetli bir kalp kişinin tüm davranışlarını ve eylemlerini kontrol altına alır. Nasıl ki sünnet derisi bedensel olarak olumsuz şeylere engel oluyorsa, kalbin sünnet derisi de ruhsal olarak bazı şeylere engel olmaktadır. Bedenen ve kalben sünnet olan insanın Tanrı ile ahit ilişkisi içinde hem canlı hem de gelişen biri olacağı ifade edilmiştir. Bedenen yapılan sünnet, ritüel olarak nasıl ki dıştan bir bağlılığın simgesiyse, kalbin sünnetinin de Tanrı'yı yürekten sevecek bir içsel ahit olduğu ifade edilmiştir.[166]

Tevrat'ın ilk beş kitabının dışında Peygamber Yeremya'ya "*Ey sizler, Yahuda halkı ve Yeruşalim'de yaşayanlar, Kendinizi RAB'be adayın, Bunu engelleyen her şeyi yüreğinizden uzaklaştırın (kendinizi de yüreğinizi de RAB için sünnet edin). Yoksa yaptığınız kötülüklerden ötürü Öfkem ateş gibi yağacak, Her şeyi yiyip*

[164] Dziadosz , "The Circumcision of the Heart as a Deuteronomic Metaphor of Religious Identity of an Israelite", ss. 182-184.
[165] Dziadosz , "The Circumcision of the Heart as a Deuteronomic Metaphor of Religious Identity of an Israelite", ss. 185-186.
[166] Meade, "Circumcision of the Heart in Leviticus and Deuteronomy: Divine Means for Resolving Curse and Bringing Blessing", ss. 70-74.

bitirecek Ve söndüren olmayacak."[167] gelen bu ayetin de toprakla ilgili olmayıp sünnet ifadesinin manevi olarak kullanıldığı ifade belirtilmektedir.[168]

1. 1. 4. Sürgünde Sünnet

Yahudilerin ilk sürgünü M. Ö. VIII. Yüzyılda (M. Ö. 722) Asur sürgünüdür. Ancak Yahuda Krallığı vergi vermekle bu işgalden kurtulmuştu. Yahudilik Tarihinde en önemli olaylardan biri de Yahudilerin, Babil'e sürülmesidir. Babil Kralı Nebukadnessar, M. Ö. VI. yüzyılda (M. Ö. 605-562) Yahudileri yenilgiye uğratıp Babil'e sürgün etmişti. Yahuda Krallığının yenilgiye uğratılması, Süleyman Mabedi'nin yıkılması ve Babil'e Yahudilerin sürgün edilmesi olayları bu dönemde olmuştu. Yahudiler bu sürgünde çok büyük bir etki altına girmişti. Öyle ki bu etki Persler, Babil İmparatorluğunu ortadan kaldırdıktan sonra bile devam etmiştir.[169] Nebukadnessar, Tanah'ın birçok yerinde geçmektedir.[170] Tanah metinlerinde Nebukadnessar'ın zalim ve acımasız olarak nitelendirilmiştir. İsrail Tarihinde hiçbir sürgün onları böyle etkilememiştir. Çünkü Babil Kralı Nebukadnessar, Tanrı'nın evini yıkmış ve onları büyük bir sürgüne maruz bırakmıştı.[171]

Bu sürgün, Yahudilerde siyasi, kültürel ve dini alanlarda çok büyük etkilere neden olmuştur. Bazı Yahudilere göre bu sürgün ölümden de daha kötü bir şeydir. Çünkü ölüm onların acılarını dindirirken, bu sürgün onların acısını hiç dindirmemiştir.[172] Sürgünün, İsraillilerin dini üzerinde etkisi olmuştur. Bazı Yahudilerde İsrail'in Tanrı'sı Yahve'nin güçsüzlüğü ve ibadet edip etmeme düşüncesinin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Hatta bazı Yahudiler Yahve'ye karşı zafer kazanan Babil Tanrı'sı Marduk'un büyük bir zaferi olduğunu düşünmüşlerdir. Yahudilerden bazıları, Yahve'yi bırakıp Marduk'a taptığı ve İsrail Tanrı'sının düşük bir konuma getirildiğini belirtmiştir. Ancak bununla mücadele edilmiştir. Heykel ve

---

[167] Yeremya:4/4.
[168] Besalel, "Berit", Yahudilik Ansiklopedisi, Cilt: I, s. 107.
[169] Ali Osman Kurt, "**Babil Sürgünü Sonrası Ezra Önderliğinde Yahudiliğin Yeniden Yapılandırılması"** (Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Felsefe ve Din Bilimleri ABD, 2006, ss. 12-13, 18.
[170] 2. Krallar: 24; 2. Krallar: 25; 1. Tarihler: 6; 2. Tarihler: 36; Ezra: 1, 2, 5, 6; Nehemya: 7; Ester: 2; Yeremya: 21, 22, 24, 25, 27, 28, 29, 32, 34, 35, 37, 39, 43, 44, 46, 49, 50, 51, 52; Hezekiel: 29,30; Daniel: 1-5.
[171] Kurt, "Babil Sürgünü Sonrası Ezra Önderliğinde Yahudiliğin Yeniden Yapılandırılması", s. 16.
[172] Kurt, "Babil Sürgünü Sonrası Ezra Önderliğinde Yahudiliğin Yeniden Yapılandırılması", ss. 29-31.

putlara karşı çıkılmıştır.[173] Sürgünde olan Yahudiler, bir gün kutsal topraklara tekrar döneceğini ve orayı imar edeceğini, ama sürgüne gitmeyenlerin çok daha fazla yıkım göreceğini belirtmiştir. Yeremya: 24/1-10 ayetlerine göre Yahudi milletinin geleceğinin sürgünde olanlarla inşa edileceği bildirmiştir.[174]

Babil'deki putlarla ilgili: *"Putlara biçim verenlerin hepsi boş insanlardır. Değer verdikleri nesneler hiçbir işe yaramaz. Putların tanıkları onlardır; Ne bir şey görür ne de bir şey bilirler. Bunun sonucunda utanç içinde kalacaklar."*[175], *"Putları hayvanlara, öküzlere yüklenmiş gidiyor. Taşınan bu nesneleriniz ağırlık, Yorgun hayvana yük oldu. Birlikte sinmiş, diz çökmüşler, Putlarını yük olmaktan kurtaramıyorlar. Sürgüne gidecek onlar."*[176], *"Siz ağaca, taşa tapan öteki uluslar gibi, dünyadaki öbür halklar gibi olmak istiyoruz diyorsunuz. Ama bu düşündükleriniz hiçbir zaman gerçekleşmeyecek."*[177] Bütün bunların söylenmesi İsraillilerin Babil Tanrılarının etkisi altına girmemesi olduğu ifade edilmektedir. Bu dönemdeki Peygamberler, Babil Tanrı'sına karşı Yahve'nin tüm dünyanın Tanrı'sı olduğu fikrini ortaya koymaya çalışmışlardır. Yahve'den kopmamak için O'nun iradesi sürgünde bile onların yanında olduğu ifade edilmiştir.

Sürgünde İsraillilerin bir mabedi olmamasına rağmen Tanrı'ya ibadet etmişler. Şabat ve sünnet yasalarına uymuşlardır. Peygamberler, Şabat, ahit ve sünnet kurallarına riayet edilirse mabedin tekrar yapılacağını bildirmişlerdir.[178] Burada mabedin yokluğunda bile Şabat ve sünnete önem vermişlerdir. Sürgünde bu törenlerin yapılması Yahudilerin birbirlerini tanımaları için önemli bir ibadettir. Ayrıca Tanrı'yla yapılan ahde ne derece bağlı olduğunu da göstermektedir. Çünkü Babil halkı arasında sünnet olmadığından Yahudiler birbirlerini tanımak için sünnete daha fazla önem vermişlerdir. Babil'de Yahudiler ile Babilliler arasında büyük farkların olması Yahudilerin bayramlarını, Şabat'ı ve sünneti terk etmediği için

---

[173] Kurt, "Babil Sürgünü Sonrası Ezra Önderliğinde Yahudiliğin Yeniden Yapılandırılması", s. 32.
[174] Serpil Akbıyık, "Babil Sürgününden Sonra Yahuda'da ve Babil Diasporası'nda Yaşananlar", **Türk-İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi,** Konya, 2011, s. 158.
[175] Yeşaya:44/9.
[176] Yeşaya:46/1-2.
[177] Hezekiel:20/32.
[178] Kurt, "Babil Sürgünü Sonrası Ezra Önderliğinde Yahudiliğin Yeniden Yapılandırılması", s. 33; Yeşaya:65.

olduğu söylenir.[179] Sürgünde çok uluslu bir yapının içinde olan Yahudilerin, hem dini hem de milli bir kimlik haline gelmiş olan Şabat ve sünnete verdiği özen büyüktü. Ahit işareti olan sünnet olmak, sürgünde daha fazla tesirli olmuştu.[180] Hatta sıradan Yahudiler arasında bile etraftaki putperestlerden farklı olmalarının bir göstergesi olan sünnet uygulamasını büyük bir disiplinle yerine getirmeye başlandığı burada görülmektedir.[181]

Sünnetin, Babil sürgününde daha fazla önem kazandığı ve bir inanç unsuru haline geldiği ifade edilir. Ne toprağa ne de mabede gerek olmadan yerine getirilmesi gereken bir ritüel olduğundan dolayı sünnet ve Şabat günü Yahudilerde çok önemliydi. Hatta sürgünden önce bunlara içsel olarak pek önem vermemiş olsalar da Babil'de büyük bir farklılığın simgesi haline gelmişti. Sünnetin bir kimlik işareti olarak sadece Babil sürgününde önem kazandığını ileri sürenler de olmuştur.[182]

1. 2. HIRİSTİYANLIĞA GÖRE ESKİ AHİT'TE SÜNNET

Hıristiyanlar Musa'nın beş kitabı olan Tanah'a inanırlar, ancak bunları kendine göre yorumladıkları yerler de vardır. Bunlardan biri de Eski Ahit'teki sünnet meselesidir. Hıristiyanlıkta Tanrı'nın Tevrat'ta bahsettiği sünnetin bedensel-fiziki değil manevi sünnet olduğu ele alınmış ve bunlar yorumlanmıştır.

Yahudiler, İbrahim'in soyundan geldikleri için gurur duyuyorlardı, ancak her zaman: *"İsa, "İbrahim'in çocukları olsaydınız, İbrahim'in yaptıklarını yapardınız"*[183] ayetine göre onun yaptığı işleri yapmamıştır. Yahudiler dış görünüşe o kadar önem verdiler ki, görünen kuralları harfi harfine yerine getirirken kanunun ruhunu ihmal ettiler.[184]

"Sen ve soyun kuşaklar boyu antlaşmama bağlı kalmalısınız dedi. Seninle ve soyunla yaptığım antlaşmanın koşulu şudur: Aranızdaki erkeklerin hepsi sünnet

---

[179] Kurt, "Babil Sürgünü Sonrası Ezra Önderliğinde Yahudiliğin Yeniden Yapılandırılması", s. 41.
[180] Akbıyık, "Babil Sürgününden Sonra Yahuda'da ve Babil Diasporası'nda Yaşananlar", s. 172.
[181] Paul Johnson, **Yahudi Tarihi,** Filiz Orman(Çev.), Pozitif Yayınları, İstanbul, 2013, s. 105.
[182] Bernat, "Sign of the Covenant: Circumcision in the Priestly Tradition", ss. 115-116.
[183] Yuhanna:8/39.
[184] Herbermann, "Circumcision", The Catholic Encyclopedia, Volume 3: Brownson-Clairvaux, s. 1695.

edilecek. Sünnet olmalısınız, sünnet aramızdaki antlaşmanın belirtisi olacak."[185]. Methodius (M. S. 260-312), İbrahim Peygamberin sünnet olmasının nedenini kötü bir uygulamanın bittiğine işaret edildiğini belirtmektedir. Çünkü o dönemde herkesin kız kardeşiyle evlenmesi yasak değildi. Methodius, İbrahim Peygamberin sünneti bu uygulamayı yasaklamasının bir işareti olsun diye vücudunda bir mühür olarak aldığını ifade eder.[186] Burada Aziz Jerome (M. S. 345-420) de bir açıklamada bulunur. İbrahim'in her dediğini ve yaptığını yapmaya gerek olmadığını belirtmektedir. Çünkü her yaptığı yapılsaydı birden fazla eşe sahip olduğu için o yolun takip edilmesi gerekirdi.[187] Kudüslü Cyril (M. S. 313-386) ise İbrahim'in birçok ulusun babası olduğunun doğru olduğunu ama bunun bedeni olarak mümkün olmadığını, ancak ona yapılan imanla bizi onun çocuklarını yapacağını ve bunun yürekte yapılan sünnetle olacağını belirtir.[188]

"RAB, Yeşu'ya şöyle seslendi: Kendine taştan bıçaklar yap ve İsrailliler'i eskisi gibi sünnet et. Böylece Yeşu taştan yaptığı bıçaklarla İsrailliler'i Givat-Haaralot'ta sünnet etti."[189] Justin Martyr (M. S. 110-165), Musa dönemindeki Yeşu'nun (Oshea) aslında bir İsa figürü olduğunu ifade etmektedir. Nasıl ki Musa değil de Musa'nın halefi Yeşu insanları Kutsal topraklara götürdüyse ve toprakları kura yoluyla şu ayette belirtildiği gibi *"Sana buyurduğum gibi, buraları kura ile İsrailliler arasında mülk olarak bölüştür."*[190] dağıttıysa, aynı şekilde İsa Mesih de insanları Kutsal Topraklara götürecek ve iyi toprakları insanlar arasında dağıtacaktır. Çünkü bu topraklar Yeşu tarafından geçici olarak verilmişti. Ama İsa Mesih kutsal dirilişten sonra kutsal mülkiyetleri sonsuz olarak verecektir.[191] "*Kendine taştan bıçaklar yap ve İsrailliler'i eskisi gibi sünnet et"* ayetinin anlamını Justin Martyr farklı yorumlar. Martyr, Tanrı'nın İbrahim'e *"demirden sünnet"*i emrettiği gibi neden İsa'nın figürü olan Yeşu'dan da aynısını istemediğini farklı bir bakış açısıyla

---

[185] Yaratılış: 17/9-10.
[186] Methodius, "By the Circumcision of Abraham, Marriage with Sisters Forbidden; In the Times of the Prophets Polygamy Put a Stop to; Conjugal Purity Itself By Degrees Enforced", Discourse I, Marcella, ***ANF06'***de, Chap. III.
[187] Jerome St. "Treatises. Against Jovinianus", ***NPNF2-06***'de, Book I,/19.
[188] Cyril Of Jerusalem, "The Catechetıcal Lectures Of S. Cyrıl", ***NPNF2-07***'de, Of Faith/6.
[189] Yeşu:5/2-3.
[190] Yeşu:13/6.
[191] Martyr, "Joshua was a Figure Of Christ", ***ANF01'*de,** Chap. CXIII.

açıklamaktadır. Buradaki "*taştan bıçaklar"*ın aslında İsa Mesih'in sözleri olduğunu belirtir. O dönemdeki İsraililer çok katı kalpli olmasından dolayı Tanrı'nın İbrahim'e demirden sünnet olma emri verdiğini söyler. Yani demirle yapılan sünnetin katı kalpli olduklarına işaret ettiğini ifade etmektedir. Ama Tanrı, Yeşu'ya taştan bıçaklarla sünnet olma emri verdiğinde kalplerin sünnetini *taştan sünnet* yani *sözleriyle sünnet* anlamına geldiğini söylemektedir. Yeşu döneminde emredilen sünnetin aslında Hıristiyanların sünneti olduğunu ve Hıristiyanların her türlü kötülükten ve putlardan sünnet edilmiş anlamına geldiği belirtmiştir.[192] *Taştan sünnet* etmek aslında İsa Mesih'in kendisinde sünnet etmek anlamına gelip buradaki *taş* veya *kaya,* aslında İsa Mesih'in kendisi olduğu belirtilmektedir.[193] Aziz Jerome, Yeşu'nun İsrailoğullarını vaat edilmiş topraklara götürürken ilk başta onları sünnet etmesinden başlamasını maddi anlamda bedeni sünneti anlamamamız gerektiğini açıklar. Eğer birinci sünnetten sonra sünnet derisi yeniden çıksaydı ikinci bedeni sünnettin olması ihtimalinden bahsetmektedir. Böyle bir şeyin olmayacağından Yeşu onları İncil bıçağıyla sünnet ettiğini ifade etmektedir.[194]

"*Seninle ve soyunla yaptığım antlaşmanın koşulu şudur: Aranızdaki erkeklerin hepsi sünnet edilecek. Sünnet olmalısınız, sünnet aramızdaki antlaşmanın belirtisi (işareti) olacak."*[195] Irenaeus (M. S. 120-202), bu ayette geçen İbrahim'in sünnetinden bahsederken Tanrı'nın İbrahim'e bunu imanın bir işareti olarak vermediğini bilakis soyunun tanınmasına bir işaret olarak verildiğini ifade etmektedir. Aynı şekilde Musa'ya ve Hezekiel'e de emirler verip bunların işaret anlamı taşıdığını ifade eder.[196] Tanrı Musa'ya şöyle seslenir: *"İsrailliler, sonsuza dek sürecek bir antlaşma gereği olarak, Şabat Günü'nü kuşaklar boyu kutlamaya özen gösterecekler. Bu, İsrailliler'le benim aramda sürekli bir belirti (işaret)*

---

[192] Justin Martyr, "Joshua was a Figure of Christ", ***ANF01*'de,** Chap. CXIII; Justin Martyr, "Some Rules for Discerning what is Said About Christ. The Circumcision of the Jews is Very Different from that Which Christians Receive", ***ANF01*'de,** Chap. CXIV; Justin Martyr, "Some Rules for Discerning what is Said About Christ. The Circumcision of the Jews is Very Different from that Which Christians Receive", ***ANF01*'de,** Chap. CXIV**.**

[193] Tertullian, "Part First, Apologetic, VII. of the Abolition and the Abolisher of the Old Law", ***ANF03*'**de, Chap. VI.

[194] Jerome St. "Treatises. Against Jovinianus", ***NPNF2-06***'de, Book I,/21.

[195] Yaratılış: 17/10-11.

[196] Irenaeus, "Perfect Righteousness was Conferred neither by Circumcision nor by any other Legal Ceremonies.", ***ANF01*'de,** Chap. XVI.

olacaktır"[197], Hezekiel Peygambere: *"Kendilerini kutsal kılanın ben RAB olduğumu anlasınlar diye aramızda bir belirti (işaret) olarak Şabat günlerimi de onlara verdim."*[198] Buradaki işaretlerin Musa'ya ve Hezekiele'e anlamsız ve amaçsız olarak verilmediğini bedenin ötesindekine işaret edildiğini, yani ruhun sünnetine işaret ettiğini belirtmektedir. Irenaeus, Yeni Ahit'ten *"Ayrıca Mesih'in gerçekleştirdiği sünnet sayesinde bedenin benliğinden soyunarak elle yapılmayan sünnetle O'nda sünnet edildiniz."* ayetini delil getirerek Eski Ahit'teki bu ayetler bedendeki sünnetin ruhtaki sünnete işaret ettiğini açıklamaktadır. Irenaeus, İbrahim'in sünnetinden ve şabat günü tutmadan de önce Tanrı'ya iman ettiğini ve Tanrı'nın dostu unvanını aldığını belirtir. Irenaeus, aynı şekilde insanların ikinci babası olan Nuh da sünnetli değildi ve Tanrı tarafından sevildiğini, Hanok ve Lut'un da sünnetli olmadığını ancak Tanrı tarafından hoşnut edilen kişilerden olduğunu söyler. Musa'ya verilen *"Tanrımız RAB, Horev Dağı'nda bizimle bir antlaşma yaptı. RAB bu antlaşmayı atalarımızla değil, bizimle, bugün burada sağ kalan hepimizle yaptı."*[199] bu ayet delil getirilerek bu ahdin Musa dönemi için geçerli olduğu ifade edilir.[200] Irenaeus: "*Öyleyse biz iman aracılığıyla Kutsal Yasa'yı geçersiz mi kılıyoruz? Hayır, tam tersine, Yasa'yı doğruluyoruz"*[201] ayetini delil getirerek İsa'nın daha önceki Kutsal Yazıları kabul ederek ve kendisinin belli bir yaştaki erkekler için değil, kadın olsun erkek olsun, sünnetli olsun sünnetsiz olsun herkesin imanla aklanacağını söylemektedir.[202] İbrahim iman sahibiydi yine de Tanrı ona bu imanın işareti olsun diye sünneti verdi. Irenaeus, bunun nedenini her iki inancı tek bir kişide birleşsin, Tanrı'nın emirlerini takip edenlerin babası olsun ve bu iki antlaşmayı tek bir inançta toplansın diye verdiğini açıklamaktadır.[203]

---

[197] Mısırdan Çıkış:31/16-17.
[198] Hezekiel:20/12.
[199] Yasanın Tekrarı: 5/2-3.
[200] Irenaeus, "Perfect Righteousness was Conferred neither by Circumcision nor by any other Legal Ceremonies.", ***ANF01*'de,** Chap. XVI.
[201] Romalılar: 3/31.
[202] Irenaeus, "Christ did not Come for the Sake of the Men of One Age Only", ***ANF01*'de,** Chap. XVII.
[203] Irenaeus, "Both Covenants were Prefigured in Abraham, and in the Labour of Tamar", ***ANF01*'de,** Chap. XXV.

Irenaeus, Eski Ahit'te bu iki antlaşmanın bir şeyde birleştiğine işaret eden[204] şu ayeti delil getirir: *"Doğum vakti gelince Tamar'ın rahminde ikiz olduğu anlaşıldı. Doğum yaparken ikizlerden biri elini dışarı çıkardı. Ebe çocuğun elini yakalayıp bileğine kırmızı bir iplik bağladı, "Bu önce doğdu" dedi. Ne var ki, çocuk elini içeri çekti, o sırada da kardeşi doğdu. Ebe, "Kendine böyle mi gedik açtın?" dedi. Bu yüzden çocuğa Peres adı kondu. Sonra bileğine kırmızı iplik bağlı kardeşi doğdu. Ona da Zerah adı verildi."*[205] Tamar, Yahuda'nın gelinidir. Tamar doğum yaptığında ebe onun ikiz doğurduğunu görür ve elini ilk çıkaran çocuğun o olduğunu varsaydığı için eline bir kırmızı ip bağlar. Ama kırmızı ipli çocuk önce kardeşi doğsun diye elini geri çeker ve diğeri doğar. Irenaeus, Kutsal Yazı açıkça kırmızı işarete sahip olan insanlara, yani önceden gösterilen sünnet durumuna imana işaret ettiğini açıklamaktadır.[206]

"RAB yolda, bir konaklama yerinde Musa'yla karşılaştı, onu öldürmek istedi. O anda Sippora keskin bir taş alıp oğlunu sünnet etti, derisini Musa'nın ayaklarına dokundurdu. "Gerçekten sen bana kanlı güveysin" dedi. Böylece RAB, Musa'yı esirgedi. Sippora, Musa'ya sünnetten ötürü "Kanlı güveysin" demişti."[207] Tertullian (M. S. 145-220) burada sünnetin bir kurtuluşun işareti olarak inanılsaydı Musa'nın kendi oğlunu sekizinci günde sünnet etmesini ihmal etmeyecekti şeklinde ifade etmektedir. Tertullian, Musa'nın karısının çocuğunu sünnet etmesi bir melek tarafından zorlandığı için sünnet ettirdiği düşünmektedir. Yani bir melek tarafından zorlanarak sünnet edilen Musa'nın çocuğunun sünnetini tüm halka mal edilemeyeceğini ve bir kural haline getirilmemesini belirtmektedir. Tertullian, aslında Musa'nın oğlunun sünnetinin gecikmesi ve daha sonra sünnet etmesi İsrailoğulları'nın lideri olduğu için Tanrı'nın ona bu işareti bir kurtuluş olarak değil bir alamet olarak verdiğini ve tavsiye ettiğini açıklar. Zaten Musa'nın yanında olanlar Musa'nın oğlunu sünnet etmediğine kızmadılar. Tanrı onlara son kez kutsal topraklara girmeden önce İsrail'in ayırt edilmesi gereken bir işaret olarak verdiğini

---

[204] Irenaeus, "Both Covenants were Prefigured in Abraham, and in the Labour of Tamar", ***ANF01*'de,** Chap. XXV.
[205] Yaratılış: 38/27-30.
[206] Irenaeus, "Both Covenants were Prefigured in Abraham, and in the Labour of Tamar", ***ANF01*'de,** Chap. XXV.
[207] Mısırdan Çıkış: 4/24-26.

söyler.[208] Çünkü İsrailoğulları Rabb'in uyarısına maruz kalmışlardı: *"RAB konuşuyor: Çocuklar yetiştirip büyüttüm, Ama bana başkaldırdılar."*[209] Tanrı burada onları azarlıyor ve: *"Ellerinizi açıp bana yakardığınızda Gözlerimi sizden kaçıracağım. Ne kadar çok dua ederseniz edin dinlemeyeceğim."*[210] ayetiyle kızgınlığının sonucunu gösteriyor. Tertulian, geçici olan sünnetin şaşkın bir kavme alamet olması için verildiğini, manevi sünnetin ise söz dinleyen bir kavme verildiğini ifade etmektedir.[211] Peygamber Yeremya diyor ki: "*Kendinizi RAB'be adayın, Bunu engelleyen her şeyi yüreğinizden uzaklaştırın (kendinizi de yüreğinizi de RAB için sünnet edin)."*[212] Ve yeni bir vasiyete işaret ediyor: *"İsrail halkıyla ve Yahuda halkıyla Yeni bir antlaşma yapacağım günler geliyor" diyor RAB, "Atalarını Mısır'dan çıkarmak için Ellerinden tuttuğum gün Onlarla yaptığım antlaşmaya benzemeyecek."*[213], yeni bir yasanın nereden geleceğini şu ayetlerle duyuruyor: *"yasa Siyon'dan, Rabb'in sözü Yeruşalim'den çıkacak. RAB uluslar arasında yargıçlık edecek, Birçok halkın arasındaki anlaşmazlıkları çözecek."*[214] Tertulian bu ayetlerin Eski Yasa'yı ortadan kaldırdığını belirtirken Eski Yasa'nın *göze göz* gibi verilen bir zararın misilleme olarak intikam yoluna başvurduğunu, ancak Yeni Yasa'nın adeti intikam değil merhamet ve barışçıl bir yol olduğunu belirtmektedir. Bu nedenle Eski Yasa'nın ve dünyevi sünnetin yakında sona ereceğini ve Yeni Yasa'nın ve ruhsal sünnetin ilan edildiğini belirtmektedir. *"Yine de İsrailliler'in sayısı denizin kumu gibi sayılamaz, ölçülemez olacak. Kendilerine, 'Siz halkım değilsiniz' denilen yerde, 'Yaşayan Tanrı'nın çocuklarısınız' denecek."*[215] Ve *"Tanrı'nın öz halkısınız. Sizi karanlıktan şaşılası ışığına çağıran Tanrı'nın erdemlerini duyurmak için seçildiniz. Bir zamanlar halk değildiniz, ama şimdi Tanrı'nın halkısınız. Bir zamanlar merhamete erişmemiştiniz, şimdiyse merhamete*

---

[208] Tertullian, "Part First, Apologetic, VII. of Circumcision and the Supercession of the Old Law", ***ANF03'***de, Chap. III.
[209] Yeşaya:1/2.
[210] Yeşaya:1/15.
[211] Tertullian, "Part First, Apologetic, VII. of Circumcision and the Supercession of the Old Law", ***ANF03'***de, Chap. III.
[212] Yeremya:4/4.
[213] Yeremya:31/31-32.
[214] Yeşaya:2/3-4.
[215] Hoşea:1/10.

eriştiniz."[216] Hıristiyanların bahsedilen bu ayetlerden Yeni Yasa'ya ve önceden bildirilen yeni sünneti kabul ederek O'nun halkı olduklarını belirtmektedir.[217]

Origen (M. S. 184-253), *"Sünnet edilmemiş her erkek halkının arasından atılacak, çünkü antlaşmamı bozmuş demektir."*[218] bu ayetle Musa'nın çocuğunun sünnetiyle ilgili görüşünü açıklarken bu emrin yasaya aykırı olduğunu belirtir. Origen, böyle bir emir olsaydı bu yasa yerine gelmediğinde sünnet edilmeyen çocuk değil o çocuğu sünnet ettirmeyen anne-babanın cezalandırılması gerektiğini ifade etmektedir. Çünkü ayetteki emre göre anne-babaya bir sorumluluk düşmediğini, sadece bu emrin muhatabı olan çocuğa yapılmış olduğunu ve kendi karar verecek yaşa gelmeyen bir çocuğa verilen bu cezanın mantıksız olduğunu açıklamaktadır. Origen, Musa'ya verilen bu sünnet yasasının mantıksız olması tek değil Musa'ya verilen başka yasalar da mantıksız olduğunu söyler.[219] Musa'ya mantıksız yasaklar olarak verildiğine inanılan diğer yasalar ikinci bölümde yer alan "İkinci Yüzyıldaki Kilise Babalarının Sünnete Bakışları" başlığındaki Origen kısmında detaylandırılmıştır.

Hippolytus (M. S. 170-236), Musa'nın çocuğunu sünnet etmesiyle ilgili kavminin nezdinde sahte bir peygamber olarak görülmemesi için, hiçbir yararı olmamasına rağmen, Tanrı tarafından bir melekle uyarıldığını ifade etmektedir.[220]

"Sizin ve çocuklarınızın yüreğini değiştirecek (yüreğini sünnet edecek). Öyle ki, O'nu bütün yüreğinizle, bütün canınızla sevesiniz ve yaşayasınız."[221], *"Bu arada RAB, Yeşu'ya şöyle seslendi: "Kendine taştan bıçaklar yap ve İsrailliler'i eskisi gibi sünnet et."*[222] Ve *"Mesih'in gerçekleştirdiği sünnet sayesinde bedenin benliğinden*

---

[216] I. Petrus:1/9-10.
[217] Tertullian, "Part First, Apologetic, VII. of Circumcision and the Supercession of the Old Law", ***ANF03'***de, Chap. III.
[218] Yaratılış: 17/14.
[219] Origen, "That the Scriptures are Divinely Inspired", Book IV/17,18, ***ANF04'***de, Chap. I; Origen, "On the Inspiration of Holy Scripture, and How the Same is to be Read and Understood, and what is the Reason of the Uncertainty in it; and of the Impossibility or Irrationality of Certain Things in it, Taken According to the Letter.", Book IV, ***ANF04'***de, Chap.
[220] Hippolytus, "On Daniel, II. The Interpretation by Hippolytus, (Bishop) of Rome, of the Visions of Daniel and Nebuchadnezzar, Taken in Conjunction", ***ANF05'***de.
[221] Yasa'nın Tekrarı:30/6.
[222] Yeşu:5/2-3.

soyunarak elle yapılmayan sünnetle O'nda sünnet edildiniz."[223] Tüm bu ayetlere göre Cyprian (M. S. 200-258) bedenen sünnet olmanın geçersiz olduğunu ve asıl sünnetin ruhun/kalbin sünneti olduğunu söylemiştir. Ayrıca Cyprian, ilk insan olan Adem, dürüstlüğüyle bilinen Habil, insanlığın ikinci atası Nuh, Tanrı'yı memnun eden Hanok ve Melçizedek bunların hiç birinin sünnetli olmadığı belirtmektedir.[224]

Archelaus (M. S. 277), İsa Mesih'in yaptığı ibadetleri bütün Hıristiyanların yapmış olduğu gibi kabul etmektedir. İsa Mesih'in bedeni sünneti reddetmediğini tüm Hıristiyanların yerine sünnet edildiğini ve ne olursa olsun hiç kimsenin acı çekmesine izin vermediğini belirtmektedir. Eğer birisi en yakınındaki hakkında kötü düşünüyorsa sünnetin ona hiç faydasının olmayacağını belirtmektedir.[225]

"*Ey sizler, Yahuda halkı ve Yeruşalim'de yaşayanlar, kendinizi de yüreğinizi de RAB için sünnet edin. Yoksa yaptığınız kötülüklerden ötürü Öfkem ateş gibi yağacak, Her şeyi yiyip bitirecek Ve söndüren olmayacak"*[226], *"Sizin ve çocuklarınızın yüreğini değiştirecek (yüreğini sünnet edecek). Öyle ki, O'nu bütün yüreğinizle, bütün canınızla sevesiniz ve yaşayasınız.*[227] Lactantius (M. S. 260-330), bu ayetlerin Yahudilerin uyguladıkları bedenen sünneti değil de İsa Mesih tarafından gerçekleşecek olan kalbin sünnetine işaret edildiğini açıklamaktadır.[228]

Aziz Augustin (M. S. 354-430), sünnet ile iman karşılaştırmasını yapmıştır.[229] Tanrı, İbrahim'e: *"Yıldızları sayabilir misin? İşte, soyun o kadar çok olacak"*[230] Burada İbrahim, Tanrı'dan çocuğu olmadığı için evdeki hizmetçilerim mi bana mirasçı kalacak diye yakınırken Tanrı, O'na çocuğunun olacağını ve senin soyun yıldızlar kadar olacağını belirtmektedir. Augustin, sünnetin İbrahim ile devam edecek olan lütfa işaret ettiğini ifade eder. Bundan sonra İbrahim tereddüt etmeden

---

[223] Koloseliler: 2/11.
[224] Cyprian, "Book I, Treatise XII. Three Books of Testimonies against the Jews", ***ANF05'***de, Testimonies/8.
[225] Archelaus, "The Acts of the Disputation with the Heresiarch Manes", ***ANF06'***de, Chap. XLII/42
[226] Yeremya:4/3-4.
[227] Yasanın Tekrarı:30/6.
[228] Lactantius, "Of the Superstitions of the Jews, and their Hatred against Jesus", Book IV, ***ANF07'***de, Chap. XVII.
[229] Augustin, "The City of God", ***NPNF1-02***'de, Book XVI, Chap. XXIII.
[230] Yaratılış:15/2.

teslim olur: *"Avram, RAB'be iman etti, RAB bunu ona doğruluk saydı"*[231] Burada İbrahim iman sahibiyken henüz sünnet emri verilmemişti. Çünkü İbrahim'i aklayan sünneti değil ondaki imanı olduğunu şu ayetle belirtmektedir[232]:*"İbrahim, Tanrı'ya iman etti, böylece aklanmış sayıldı"*[233]

"Sünnet edilmemiş her erkek halkının arasından atılacak, çünkü antlaşmamı bozmuş demektir"[234] Augustin, burada eğer "bu antlaşmamı bozduğu için" ifadesi olsaydı bununla sünnet olma anlamı olabileceğini, ancak açıkça böyle bir şey söylenmediği için ve bebeğin hangi antlaşmayı bozduğu net bir şekilde ifade edilmediği için iki anlama gelebileceğini ifade etmektedir. Eğer bununla sünnet olma anlamını çıkaran varsa bunu mantıklı bir şekilde izah etmesini istemektedir.[235]

"Yüreklerinizi RAB'be adayın/Yüreklerinizi sünnet edin"[236], *"Sizin ve çocuklarınızın yüreğini değiştirecek/yüreğini sünnet edecek. Öyle ki, O'nu bütün yüreğinizle, bütün canınızla sevesiniz ve yaşayasınız."*[237] John Chrysostom (M. S. 354-407), burada sünneti ikiye ayırmıştır. Birincisi normal sekizinci günde olan bedeni sünnet, ikincisi ise yasanın kendisine emrettiği şeyi yapmışsa o da davranışsal sünnet olduğunu belirtmiştir. Eğer bedenin sünneti yasayla beraber yapılmışsa yani yasanın emirlerini yerine getirmişse o zaman faydasının olabileceğini ifade etmiştir.[238]

"Aranızdaki erkeklerin hepsi sünnet edilecek"[239] ayetine göre İbrahim ve ev halkından olan tüm erkekler sünnet edilecek. John Damaskus (M. S. 645-750), burada sünnetin İbrahim'i ve zürriyetini diğer tüm uluslardan ayıran bir işaret olarak verildiğini ifade eder. İbrahim'in döneminde olan bu yasa, İsrailoğulları kırk yıl çölde dolaştıklarından dolayı sünnet ihmal edilmişti. Yeşu onları kutsal topraklara götürmek için ikinci bir sünnet yasasını çıkarıp sünneti tekrar yürürlüğe koyup

[231] Yaratılış:15/6.
[232] Augustin, "The City of God", ***NPNF1-02***'de, Book XVI, Chap. XXIII.
[233] Romalılar:4/3.
[234] Yaratılış: 17/14.
[235] Augustin, "The City of God", ***NPNF1-02***'de, Book XVI, Chap. XXVII.
[236] Yasa'nın Tekrarı:10/16.
[237] Yasa'nın Tekrarı:30/6.
[238] John Chrysostom, "The Homilies of St. John Chrysostom on Paul's Epistle to the Romans, Homily VI on Rom. ii. 17,18", ***NPNF1-11***'de.
[239] Yaratılış: 17/10.

İsrailoğullarını sünnet ettirdi. Çünkü birinci yasa kırk yıl boyunca askıda kalmıştı. Yeşu dönemindeki bu yasanın tekrar İsarailoğulları'na verilmesi onlara diğer milletlerden ayırmak için bir işaret olarak verildiğini belirtmiştir. Damaskus, bunun bir vaftiz figürü olduğunu, sünnet nasıl vücudun yararlı bir parçasını değil, yalnızca gereksiz bir fazlalığın kesilmesiyse, aynı şekilde kutsal vaftiz aracılığıyla günahtan sünnet edildiklerini ifade etmiştir. Çünkü zevkin yararsız kısmı, yani yararsız arzu ve zevk, kutsal vaftizle sünnet ettiği günahtır. Damaskus, Hıristiyanları Yahudilerden ayırmak için alna konan değerli bir işaret olarak verildiğini belirtir. Dolayısıyla hakikat ortaya çıktığında sünnet anlamsız bir şekil-gölge ve sünnetin kutsal vaftizin bir karşıtı olduğunu açıklamıştır. Ayrıca, Rab/İsa Mesih'in, şeriatı yerine getirebilmesi için sünnet edildiğini ve Sebt gününü tuttuğunu söylemiştir.[240] Çünkü Matta'da şöyle geçer: *"Kutsal Yasa'yı ya da peygamberlerin sözlerini geçersiz kılmak için geldiğimi sanmayın. Ben geçersiz kılmaya değil, tamamlamaya geldim."*[241]

[240] John Of Damascus, "Exposition of the Orthodox Faith. Concerning the Circumcision", ***NPNF2-09***'de**,** Book IV, Chap. VIII.
[241] Matta:5/17.

İKİNCİ BÖLÜM

YENİ AHİT'TE (HIRİSTİYANLIKTA) SÜNNET

Yeni Ahit'te *sünnet* birçok yerde geçmektedir. Luka'da şöyle geçer: *"Sekizinci gün, çocuğu sünnet etme zamanı gelince, O'na İsa adı verildi."*[242], *"Sekizinci gün çocuğun sünnetine geldiler. O'na babası Zekeriya adını vereceklerdi. Ama annesi, 'Hayır, adı Yahya olacak' dedi… …Zekeriya bir yazı levhası istedi ve adı Yahya'dır diye yazdı."*[243] Burada görülüyor ki İsa da Yahya da Yahudi Yasasına göre sünnet olmuşlardır.

Elçilerin İşleri'nde sünnet ile ilgili olarak İbrahim'in oğlu İshak'ı sünnet ettirdiği[244] geçmektedir. Başka bir yerde *"yürekleri ve kulakları sünnet edilmemiş olanlar"*[245] ifadesiyle manevi sünnete işaret etmektedir. Her ne kadar Pavlus'un Timoteos'u sünnet etmesi Elçilerin İşleri'nde geçse[246] de Pavlus'un Romalılar'a gönderdiği mektupta bunun tam tersini demektedir. Yahudilerin gerçek Yahudi olması bedene ve görünüşe göre değil, kalbin ve ruhun sünnet olması ile gerçek kimliğe bürüneceğini belirtmektedir.[247] Ayrıca Pavlus, İbrahim'in imanından bahsederken İbrahim'in daha sünnetsizken aklandığını belirtmektedir.[248] Pavlus, kim ne durumda çağrıldıysa o durumda kalınması gerektiğini ifade etmektedir. Biri sünnetsizken Tanrı'nın çağrısına muhatap olmuşsa sünnet edilmeye zorlanmaması gerektiğini söylemektedir.[249] Pavlus, sünnetin hiç faydasının olmadığını ve sünnetli

[242] Luka:2/21
[243] Luka:1/59, 63.
[244] Elçilerin İşleri: 7/8
[245] Elçilerin İşleri: 7/51
[246] Elçilerin İşleri: 16/3
[247] Romalılar:2/28-29
[248] Romalılar:44/11
[249] I. Korintliler:7/18

birinin Mesih'te hiç yarar görmeyeceğini ifade etmektedir.[250] Ancak Pavlus, kendi hayatını anlatırken sekiz günlükken sünnet olduğunu da belirtmektedir.[251]

Bu bölümde ilk önce İsa dönemindeki sünnet araştırılmıştır. İsa'nın hangi geleneğe göre sünnet olduğunu anlatılmış olup sünnet emri verip vermediğiyle ilgili konuya açıklık getirilmiştir. Daha sonra Pavlus'un sünnete olan bakışı, sünnetin gerekli olup olmaması ve sünneti Yeni Ahit'teki neye benzettiğinden bahsedilmiştir. Patristik dönemde Kilise Babaları olarak anılan Hıristiyan din adamlarının sünnet hakkındaki düşünceleri ve yorumlarından bahsedilmiştir.

2. 1. İSA DÖNEMİ'NDE (İNCİLLERDE) SÜNNET

Hıristiyan kutsal metinlerinde sünnetten söz edilmiş, ancak bir gelenek olarak sadece erkeklerin sünnet edilmesinden bahsedilmiştir. Kızların sünnet olmasından söz edilmemiştir. Kadınlarda sünnetin meşru olmadığı hakkında Hıristiyan din adamları arasında ittifak vardır.[252]

Hıristiyanlık, Yahudiler arasından çıkmış bir dindir. Bundan dolayı Yahudi kutsal kitabı olan Tevrat'ı kutsal saymışlardır. Tanrı'nın geçmişte Nuh, İbrahim ve Musa ile yaptığı antlaşmayı kabul etmişlerdir. Fakat İsa ile yaptığı antlaşma farklıydı. İsa ve ona inananlar Yahudi bir toplumda doğup büyümüşler ve ilk Hıristiyanlar sünnetliydiler.[253] Yahya'nın sekiz günlükken sünnet olduğu ve isim verildiği Luka'da şöyle geçer: *"Sekizinci gün çocuğun sünnetine geldiler. O'na babası Zekeriya adını vereceklerdi. Ama annesi, 'Hayır, adı Yahya olacak' dedi… …Zekeriya bir yazı levhası istedi ve adı Yahya'dır diye yazdı."*[254] Ayrıca İncillerde sünnetin Yahudi dini adetlerinden biri olduğu, İsa'nın sekiz günlükken sünnet olduğu ve kendisine İsa ismi verildiği bildirilmiştir:[255] *"Sekizinci gün çocuğu sünnet etme zamanı gelince, O'na İsa adı verildi. Bu, O'nun anne rahmine düşmesinden önce*

[250] Galatyalılar:5/2-3
[251] Filipililer:3/5
[252] Bader, "Sünnet Olma ve Kadın Sünneti", s. 91.
[253] Çinpolat, "Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam'da Sünnet'in Yeri", s. 118.
[254] Luka:1/59, 63.
[255] Gürkan, "Sünnet", s. 156.

meleğin kendisine verdiği isimdi."[256] İsa'yı kimin sünnet ettiği bilinmemektedir.[257] İsa sadece Yahudi yasasına göre sünnet edilmedi. Aynı zamanda İsa sünnet olduktan sonra annesi ve babası onu Kudüs (Yeruşalim)'e götürüp bir çift kumru ya da iki güvercin yavrusu sunup dini törenlere katıldılar. Çünkü Rabb'in Yasa'sına göre ilk doğan her erkek çocuk Rab'be adanmış diye yazılıdır. İsa'nın annesi ve babası da bu kuralı yerine getirmiştir.[258] Yahudi geleneğine göre cumartesi dinlenme ve kan dökmeme günü olsa da çocuğun sünneti Cumartesi gününe denk gelmesi halinde sünnet olmalıydı. Aynı şekilde İsa döneminde sünnet cumartesi günü bile yapılmıştır. İsa'nın sebt günü birini iyileştirdiği için kendisine bu günün yasağına işaret eden Yahudilere şöyle seslenmiştir: *"Musa size sünneti buyurduğu için –aslında bu, Musa'dan değil, atalarınızdan kalmadır– Şabat Günü birini sünnet edersiniz. Musa'nın Yasası bozulmasın diye Şabat Günü biri sünnet ediliyor da, Şabat Günü bir adamı tamamen iyileştirdim diye bana neden kızıyorsunuz?"*[259]

Yahudi bir bölgeden çıkan İsa Mesih sadece sünnet emrini yerine getirmemiş aynı zamanda Musa Şeriatı'na uymuş, koşer kurallarını yerine getirmiş, oruç tutmuş ve Şabat Günü'ne riayet etmiştir. İsa'nın takipçilerinin de İsa gibi bu kurallara uymuşlardır.[260] Bazıları da İsa Mesih'in sünnet olmasını tüm adaleti yerine getirmek için bu aşağılanmaya katlanmak ve kendi üzerine aldığı günahların damgasını vücudunda taşımak zorunda olmasına dayandırmıştır. İsa Mesih'in tapınakta değil özel bir evde sünnet edildiği belirtilmiştir. Ayrıca O'nun, 25 Aralıkta doğduğu ve sekizinci gün olan 1 Ocakta sünnet edildiği ve böylece bu gün de "sünnet bayramı günü" olduğu ifade edilmiştir.[261]

İsa'nın gizli sözlerinin yazılı olduğunu 114 maddeden oluşan Tomas İncil'inin 53'ncü maddesinde sünnetin manevi yönüne şöyle değinilmiştir: *"Şakirtleri dediler: Sünnet faydalı mı, değil mi? Onlara dedi: faydalı olsaydı, o*

---

[256] Luka: 2/21.
[257] Kadıoğlu, Aydın, Bekiryazıcı, "Dini ve Tıbbi Açıdan Sünnet", s. 4.
[258] Luka: 2/22-24.
[259] Yuhanna:7/22-23.
[260] Dursun Ali Aykıt, "Yahudi Hıristiyanlığı'nın Ayak İzlerinde: Etiyopya Kilisesi", **İslami İlimler Dergisi**, Yıl 11, Cilt 11 Sayı 2, Güz, 2016, s. 140.
[261] Herbermann, "Feast of the Circumcision", The Catholic Encyclopedia, Volume 3: Brownson-Clairvaux, s. 1697.

zaman babalarınız annelerinizden sünnetli doğardı. Ama ruhtaki sünnet tamamen faydalıdır."[262] Bu ifadelerinden anlaşıldığına göre sünnet, bedeni olarak değil manevi olarak ele alınmaktadır

2. 2. PAVLUS VE SÜNNET

Bu bölümde ilk önce Pavlus'un hakkında bilgiler verilmiştir. İsa'nın cemaatine girmeden önceki Yahudi Pavlus ve bu cemaate girdikten sonraki Pavlus'tan bahsedilmiştir. Daha sonra Pavlus'un sünnete olan bakışı incelenmiştir.

2. 2. 1. İsa Mesih Cemaatine Girmeden Önce Pavlus: Yahudi Pavlus

Pavlus, İsa Mesih ile aynı dönemde yaşamıştır. İsa'nın doğumundan iki ya da dört yıl önce doğduğu ya da İsa'nın doğumunu M. Ö. 5 veya 6 kabul edenlere göre M. Ö. 7-8 veya 8-9 yıllarında doğduğu tahmin edilmektedir.[263] Pavlus kendisini Filipililere gönderdiği mektupta şöyle tanıtır: *"Sekiz günlükken sünnet oldum. İsrail soyundan, Bünyamin oymağından, özbeöz İbrani'yim. Kutsal Yasa'ya bağlılık derseniz Ferisi'ydim."*[264] Beş-altı yaşından sonra Yahudi okuluna gönderildi. Mektuplarına bakıldığında iyi bir Eski Ahit bilgisine sahip olduğu anlaşılmaktadır. Grek edebiyatından etkilenmiştir. Mısır, İran, Babil, Yunan ve genel olarak da Yahudi düşüncesinden etkilenmiştir. Elçilerin İşleri'nde sıkı bir Yahudi eğitiminden geçtiği ve kendisinin nereli olduğunu şöyle açıklamaktadır: *"Pavlus'un kendilerine İbrani dilinde seslendiğini duyduklarında daha derin bir sessizlik oldu. Pavlus şöyle devam etti: Ben Yahudi'yim. Kilikya'nın Tarsus Kenti'nde doğdum ve burada, Yeruşalim'de Gamaliel'in dizinin dibinde büyüdüm."*[265] Pavlus'un evlendiğine dair net bir bilgi yoktur. Bazıları Pavlus'un rabbinik derecesine geldiği ve rabbiler için de evliliğin gerekli olduğundan evlenmiş olduğu bazıları da evlenmediğini söyler.[266] Pavlus'u etkileyici konuşmasından dolayı Elçilerin İşleri'nde Greklerin en büyük

---

[262] Ekrem Sarıkçıoğlu, "Tomas İncili" (https://dergipark. org. tr/tr/download/article-file/188747 : Erişim:08. 09. 2021).
[263] Fuat Aydın, **"Pavlus ve Din Anlayışının Yansımaları",** Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi SBE Felsefe ve Din Bilimleri ABD. İstanbul, 2000, s. 42.
[264] Filipililer:3/5.
[265] Elçilerin İşleri: 22/2-3.
[266] Aydın, "Pavlus ve Din Anlayışının Yansımaları", ss. 47-50.

ilahı olan Zeus'un yardımcısı Hermes'e benzetilmiştir: *"Barnaba'ya Zeus, Pavlus'a da konuşmada öncülük ettiği için Hermes adını taktılar."*[267]

Pavlus, Musa'nın kanununa çok sıkı bağlıydı. Çünkü Ferisi[268] bir eğitimden geçmiş biriydi.[269] Galatyalılar'a gönderdiği mektupta kendisinin Yahudi olan soydaşlarına göre daha gayretli olduğu görülmektedir: *"Yahudi dininde yaşıtım olan soydaşlarımın birçoğundan daha ilerideydim, atalarımın geleneklerini savunmakta çok daha gayretliydim."*[270] Pavlus, kiliseye karşıydı ve çarmıhta acı çeken kişinin Mesih olamayacağını savunurdu. Böyle birini sahtekar olarak suçladığı ifade edilmektedir. Barnaba ve Stefan diye iki grubun sözleri Pavlus'un böyle söylemesine sebep olmuştur. Barnaba ve Stefan grubu çarmıhta acı çekenin gerçek Mesih olduğunu söylemiştir. Pavlus'u kızdıran başka bir olay da bu gurubun Şeriat'ı yaydıklarında bir takım kuralları ihlal etmesi ve sünneti dikkate almamaları, sadece İncili insanlara yaymalarıdır. Pavlus bu iki grubu hiç sevmiyor, sürekli onların peşinden gidiyor ve onları çok yakından takip ediyordu. Çünkü bunların taleplerini çok saçma buluyordu. Pavlus'un takipleri onu Hıristiyanlığa daha yakınlaştırıyordu, hatta daha sonra onun Hıristiyan olmasına ortam sağladı.[271]

2. 2. 2. İsa Mesih Cemaatine Girdikten Sonra Pavlus

Pavlus Yahudiliği bırakıp Hıristiyanlığa geçmedi. Bilakis o kendisini Hıristiyanlığa gönderilmiş bir Yahudi olarak görüyordu. Pavlus'un zihinsel anlamda değişmesi Şam yolunda gerçekleşti.[272] Pavlus'un bu değişimi Luka tarafından kaleme alınan ve Luka'nın devamı olan Elçilerin İşleri'nde ayrıntılı bir şekilde geçmektedir. Pavlus, baş kahinlerin mektuplarını Yahudi kardeşlerine ulaştırmak ve Hıristiyan olanları Kudüs'e getirmek için Şam'a gider ve İsa'nın yolunda giden erkek

---

[267] Elçilerin İşleri: 14/12.

[268] Ferisi, 'açıklamak', 'tefsir etmek', 'ayrılmak' kelimesinden gelip her türlü kirden ayrı olup temiz ve saf anlamına gelmektedir. Yahudiliğe şekil veren önemli bir mezheptir. Yahudilik, Ferisilerin ana kuralları çerçevesinde gelişmiş ve ilerlemiştir. Ferisilik bazı dönemlerde Rabbani Yahudilik bazı dönemlerde Ortodoks Yahudilik adını almıştır. Ferisilik, Hasidiliğin devamıdır. Çünkü Hasidi kelimesi de 'ayrılmış' anlamına gelmektedir. Tora'ya çok sıkı bağlıdır. 'Yazılı Tora'nın yanında Hz. Musa'nın sözleri olan 'Sözlü Tora'yı, yani daha sonra yazıya geçirilen 'Mişna' ve 'Talmud'u da kabul etmişlerdir. Ferisiler kendilerine 'Alimler', ya da 'Din Kardeşleri' denilmesini isterler. (Aydın, 2019: 211; Küçük, Tümer, Küçük, 2014: 372).

[269] Aydın, "Pavlus ve Din Anlayışının Yansımaları", s. 61; Filipililer: 3/5.

[270] Galatyalılar: 1/14.

[271] Aydın, "Pavlus ve Din Anlayışının Yansımaları", ss. 61-62.

[272] Aydın, "Pavlus ve Din Anlayışının Yansımaları", ss. 63-64.

olsun kadın olsun herkesi tutuklar ve hapse atardı. O kadar ileriye gitmişti ki başka kentlere gidip İsa'ya inananları cezalandırırdı. Bir gün baş kahinlerden aldığı izin ve yetkiyle yol alır ve öğleye doğru Şam'a yaklaşır. Tam o anda, gökten bir ses gelir ve etrafını bir ışık aydınlatır. Pavlus (İbranice'de Saul- Hıristiyan olmadan önceki ismi) orada yere yıkılır ve bir sesin İbrani dilinden kendisine:

' Saul, Saul, neden bana zulmediyorsun?' diye işitir. Pavlus (Saul),

'Ey efendim, sen kimsin?' der. O:

'Ben senin zulmettiğin İsa'yım', başka bir ayette ' Ben senin zulmettiğin Nasıralı İsa'yım', diye ona karşılık verir. Rab yani İsa:

'Haydi kalk ve kente gir, ne yapman gerektiği sana bildirilecek. ' dedi.[273]

Daha sonra Pavlus'la beraber yolculuk edenlerin dilleri tutuldular ve oldukları yerde dona kaldılar. Onlar sesi duydular ama kimseyi göremediler. Pavlus ayağa kalktı ama gözleri hiçbir şey görmüyordu. Onu Şam'a götürdüler. Üç gün boyunca gözleri hiçbir şey görmedi ve üç gün boyunca hiçbir şey yemedi. Şam'da İsa'nın havarilerinden olan dindar ve Kutsal Yasa'ya bağlı olan Hananya adında biri vardı. Rab ona Doğru Sokak denilen bir sokağa gitmesini, orada gözleri görmeyen Tarsuslu birini göreceğini ve gözlerini iyileştireceğini söyledi. Hananya o adamın yanına gittiğinde bu adamın Hıristiyanlara zulmettiğini ve birçok kutsala kötülük ettiğini Rab'e söyler. Rab, Hananya'ya bu adamın kendi ismini tüm uluslara, İsrailoğullarına ve krallara duyuracak seçilmiş bir kişi olduğunu söyler. Hananya, Pavlus'un yanına gider ve ellerini onun üzerine koyar ve gözleri açılır. Pavlus'un gözleri açıldığında Hananya ona kendisinin Rab İsa tarafından gözleri açılsın ve Kutsal Ruh'la dolsun diye yollandığını söyler. Pavlus kalkıp vaftiz olur.[274] Pavlus bu olayını övgüyle şöyle anlatır: *"Ama beni daha annemin rahmindeyken seçip lütfuyla çağıran Tanrı, uluslara müjdelememem için Oğlu'nu bana göstermeye razı oldu"*[275]

Pavlus'un Hıristiyan olması bir dinden başka bir dine geçiş olarak algılanmayacağını, kendisi başka milletlere elçi olarak gönderilmesi gibi ifadeleri kullanması onun bir peygamber olarak seçildiğini göstermektedir.[276] Bundan sonra

[273] Elçilerin İşleri:9/6
[274] Elçilerin İşleri: 9/1-19, 22/5-16, 26/11-20.
[275] Galatyalılar: 1/15-16.
[276] Aydın, "Pavlus ve Din Anlayışının Yansımaları", s. 68; Elçilerin İşleri: 9/15.

Pavlus, Hıristiyan teolojisinde, tarihinde ve geleneğinde büyük bir etkiye sahip olmuş, Hıristiyanlıkta olmazsa olmaz bir değer haline gelmiştir.[277]

2. 2. 3. Pavlus'un Sünnete Bakışı

Yukarıda da ifade edildiği gibi Yahudilik içinde doğan Hıristiyanlık, Roma'da Yahudiliğin bir mezhebi olarak anlaşılmıştı. Fakat bu din pagan ortamına girdiğinde çok farklı ve önemli tartışmalara sebep olmuştur. Bu yeni din Yahudilik gibi mi olacaktı yoksa kendine özgü bir karaktere mi sahip olacaktı, gibi münakaşalar ortaya çıktı. Bu münakaşalar sünnet meselesi üzerine çıkmaya başlamıştı.[278] Hıristiyanlar ile Yahudiler arasında ilk anlaşmazlık Yahudi şeriatına uyup uymama ile başlamıştır. *"Yahudiye'den gelen bazı kişiler Antakya'daki kardeşlere, siz Musa'nın töresi uyarınca sünnet olmadıkça kurtulamazsınız diye öğretiyorlardı. Pavlus'la Barnaba bu adamlarla bir hayli tartıştılar."*[279] Pavlus, Elçilerin İşleri bölümünde(1-15) verdiği bilgilere göre Kudüs toplantısının en önemli konusu, Hıristiyan olmuş Greklerin sünnet olup olmama konusuydu. Aslında Hıristiyanlık Yahudilik içinde doğduğu için Yahudiliğin şeriatını da miras almış oluyordu. Kudüs'te yaşayan Hıristiyanlar bu düşüncede olup Yahudi şeriatına uydular. Çünkü buradaki Hıristiyanlar, Hıristiyanlığın ilk çekirdeğini oluşturuyordu. Bundan dolayı İsa'ya, Yahudi geleneğinin bir yenileyicisi olarak inanılmaktaydı. Ama Grek nüfusu altında kalan Yahudiler, Yahudi şeriatına uyma konusunda titiz davranmadılar. Eski çağdan beri Yahudi düşmanlığının sebeplerinden biri de erkeklerin sünnet olmasıydı ve Yahudiler arasında yaşayan pagan ortamında çok tepki almıştı. Böyle bir dönemde ve ortamda yaşayan Pavlus, Grek kültürünün etkisinde kalmıştır ve İsa Mesih'e inanan ve bunu yayan en önemli bir şahsiyet olmuştur.[280] Kudüs toplantısının miladi 47-52 yılları arasında yapıldığı tahmin edilmektedir. Bu toplantı Hıristiyanlar için çok önemli kabul edilen toplantılardan biridir. Toplantı liderleri, Yahudilerin dini kuralları yerine getirmede şekle önem verdiği için ve Pavlus ise

---

[277] Şinasi Gündüz, "Misyonerlik ve Hıristiyan Misyonerler", **Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi II**, Sayı:1, 2002, s. 5.
[278] Turhan Kaçar, **Geç Antikçağ'da Hıristiyanlık,** Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2015 İstanbul, s. 36.
[279] Elçilerin İşleri: 1/1-2.
[280] Ahmet Hikmet Eroğlu, "Hıristiyanlığın Bölünme Sürecine Genel Bir Bakış" **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,** Ankara 2000, Cilt: 41, s. 310; Kaçar, **Geç Antikçağ'da Hıristiyanlık**, ss. 36-37.

gerçek imanın İsa'da olduğunu söylediği için önemli bir konu olan sünnet konusunu dile getirdiler.[281] Ferisi mezhebinden bazı Hıristiyan imanlılar: "*Diğer uluslardan inananların sünnet etmek ve onlara Musa'nın yasasına uymalarını buyurmak gerekir".*[282] Elçiler ve ihtiyarlar bu konuyu görüşmek için toplandılar. Uzun bir tartışmanın ardından Petrus ayağa kalktı ve öteki milletlere Müjde'yi bildirme işi kendisine Tanrı tarafından uzun zaman önce verildiğini söyledi. Tanrı, Kutsal Ruh'u nasıl kendilerine verdiyse onlara da vermekle Tanrı tarafından kabul edildiğinin bir göstergesi olduğunu belirtti. Tanrı, onlar ile kendileri arasında hiç ayırım yapmadığını, iman ettiklerinden dolayı kalplerinin arındığını ve kendilerinin nasıl İsa'nın lütfuyla kurtulacaksa onların da İsa'nın lütfuyla kurtulacağını söyledi.[283] Daha sonra Yakup ayağa kalkar ve öteki uluslardan Tanrı'ya dönenlere sıkıntı çıkarılmamasını ancak onların putlara sunulan murdar etten, fuhuştan, boğularak öldürülen hayvanların etinden ve kandan sakınmalarının söylenilmesi gerektiğini dile getirir.[284] Yakub'un söylediği bu kurallar Yahudilerin de sünnet olmuş ya da olmamış Hıristiyanların da uyması gereken kurallardır. Çünkü bu kurallar tüm insanların uyması gereken Nuhi kanunlardır. Yakup'a göre sünnetsiz Hıristiyanlar da bu kurallara uyarsa kurtuluşa erecektir.[285] Bu tartışmaların sonucunda Pavlus etkili oldu. Kurtuluşun Musa'nın yasasında olup sünnet olmaktadır diyenlere karşı asıl kurtuluşun imanda olup sünnetin şart olmadığına karar verilmişti.[286] Bu durumda Hıristiyan-Yahudi anlaşmazlığı çözülmüş gibi görünse de bu toplumda olan çatlakların biraz daha geciktirilmiştir. Çünkü bundan sonra Hıristiyanlar

---

[281] Mehmet Aydın, "İlk Dönem Hıristiyanlığına Bir Bakış", **SÜİFD,** Sayı:15, Konya, 2003, s. 13.
[282] Elçilerin İşleri: 15/5.
[283] Elçilerin İşleri:15/6-11.
[284] Elçilerin İşleri: 15/19-20.
[285] Aydın, "İlk Dönem Hıristiyanlığına Bir Bakış", s. 14; *Nuhi Kanunlar*: Yahudiliğe göre ilahi kanunlardır. Adem ile başlayan kanunlar daha sonra Nuh'a verilmiştir. Tufandan sonra Tanrı Nuh'la ahitleşmiş ve birtakım kanunlar vermiştir. Bu kanunlar Tevrat'ta net olarak geçmez, ancak rabbiler birtakım yorumlar yaparak bunları bir araya getirmiştir. Bu kanunların sayısı hakkında net bir bilgi yoktur. Bazılarına göre otuz bazılarına göre ise yedi kanundan oluşmaktadır. Bazılarına göre otuz kanun yedi kanunun bir açılımıdır. Yedi Kanun: 1. Puta tapınmaktan sakınma, 2. Tanrı adına senada bulunma, 3. Adam öldürmekten sakınma, 4. Ahlaksızlıktan sakınma, 5. Hırsızlıktan sakınma, 6. Canlı bir hayvandan et kesmekten sakınma, 7. Adli kurumlar tesis etme. (Geniş bilgi için bkz: Hasanov, 2012:201-202).
[286] Kadir Albayrak, "İznik Konsili Öncesinde ve Sonrasında Heretik Hıristiyan Akımları", **Ulıslararası İznik Sempozyumu,** 2005, s. 111.

Yahudilerden bağımsız olma yollarını aramış ve Roma-Grek gelenekleri ile etkileşim içinde olmuştur.[287]

Aynı şekilde bu dönemde Hıristiyanlar iki farklı grup olarak tarih sahnesine çıkmıştır: Yahudi yanlıları ve Gentile yanlıları. Yahudi olan grup, İsa'nın Yahudi Krallığını yeniden meydana getirmek için geldiğine inanıyor ve İsa'nın getirdiği mesajı kabul ediyordu. Diğer grup ise Yahudi olmayan, putperest, başka ırka ve dine mensup olan Gentililer'dir. Bu ikinci grubun lideri Pavlus oldu ve onlar Hıristiyan olurken Pavlus onları birçok dini kurallardan muaf tuttu. Öyle ki onların sayısı hızla artarken Yahudilerin sayısı düşmekteydi. Zamanla bu yeni dine hakim olanların Gentililer olduğu belirtilmektedir.[288]

Pavlus'un hedefi tüm insanları Hıristiyanlıkla buluşturmak olduğu için eski kurallara uymada bir sakınca görmedi. Yani kendisinin ifadesiyle Yahudileri kazanmak için Yahudi gibi davrandığını, cumartesi yasağına uyduğunu ve kendisi sünnet olduğu için bununla övündüğünü belirtmektedir. Ancak Gentililer ile beraber olduğunda sünnetin gereksiz olduğunu, Cumartesi yasağına vb. kurallara uymadığını ifade etmektedir. Hatta vaazlarında insanların gönlünü kazanmak ve onları Hıristiyanlığa bağlamak için Yahudi ile Yahudi, Yunan ile Yunan, Germen ile Germen olunması gerektiğini gittiği her yerde söylemekteydi.[289] *"Pavlus, Derbe ve Listra'ya da uğradı. Listra'da Timoteos adında bir İsa örencisi vardı. Annesi imanlı bir Yahudi, babası ise Grek'ti. Lisrta ve Konya'daki kardeşler ondan övgüyle söz ediyorlardı. Timoteos'u kendisiyle birlikte götürmek isteyen Pavlus, oralarda bulunan Yahudiler yüzünden onu sünnet ettirdi. Çünkü hepsi, babasının Grek olduğunu biliyordu. Kent kent dolaşarak, Yeruşalim'deki elçilerle ihtiyarların aldığı kararları imanlılara iletiyor, bunlara uymalarını istiyorlardı. Böylelikle*

[287] Halil Temiztürk "Kapadokyalı Bir Kilise Babası: Aziz Basil ve Hıristiyanlığın Şekillenmesine Etkisi", **KTÜİFD**, c. 3, sy. 1, Bahar 2016, s. 37.

[288] Bilal Doğan, **"Hıristiyanlıkta Asli Günah Doktrini: Pavlus-Pelagius Örneği"**, Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi SBE Felsefe ve Din Bilimleri ABD, Bursa, 2008, s. 2.

[289] Doğan, "Hıristiyanlıkta Asli Günah Doktrini: Pavlus-Pelagius Örneği", s. 56; I. Korintliler: 9/19-22: *"Ben özgürüm, kimsenin kölesi değilim. Ama daha çok kişi kazanayım diye herkesin kölesi oldum. Yahudiler'i kazanmak için Yahudiler'e Yahudi gibi davrandım. Kendim Kutsal Yasa'nın denetimi altında olmadığım halde, Yasa altında olanları kazanmak için onlara Yasa altındaymışım gibi davrandım. Tanrı'nın Yasası'na sahip olmayan biri değilim, Mesih'in Yasası altındayım. Buna karşın, Yasa'ya sahip değilmişim gibi davrandım. Güçsüzleri kazanmak için onlarla güçsüz oldum. Ne yapıp yapıp bazılarını kurtarmak için herkesle her şey oldum."*

toplulukların imanı güçleniyor ve sayıları günden güne artıyordu."[290] Pavlus, Kudüs'teki Yahudilerin yanına gidiyordu. Yahudiler kendisine kalpleri iman dolu ve Kutsal Yasayı candan savunan Yahudiler olduğunu söylüyorlardı. Kendisinin ise gidip öteki ulusların arasında yaşayan Yahudilerin çocuklarını sünnet olmamaya zorladığını ve Musa'nın Şeriatına uymamayı öğütlediğini şikayet ediyorlardı. Şimdi ne olacak diyorlardı. Yahudiler, Pavlus'a kendileriyle beraber tapınakta arınma törenine katılmasını ister ve Pavlus onları kırmayıp arınma törenine katılır.[291] Burada görülüyor ki Pavlus insanları kendi tarafına getirebilmek ve ilkelerine inandırabilmek için her yolun serbest olduğunu, onları yanına almak için onların içinden onlardanmış gibi göründüğünü ve amacına ulaşmak için mücadele ettiğini göstermektedir. Bazen Musa yasasına şiddetle karşı çıkıyor bazen onların yanına gittiğinde Musa yasasına uyduğu görülüyor. Sünnet olmaya şiddetle karşı olmasına rağmen ortamın onun öğrencisi olan Timoteos'u sünnet olmaya mecbur ettiği görülmektedir.[292]

Tertullian (145-220), Pavlus'un Kudus'e Petrus'la bir uzlaşma için gittiğini, ortak bir inancı vaaz etmek ve orada bir görev dağılımını yaptığını, müjdeyi sünnetlilere işini Petrus'a kendisinin ise Yahudi olmayanlara (sünnetsizlere) verildiğini söyler. *"Topluluğun direkleri sayılan Yakup, Kefas ve Yuhanna bana bağışlanan lütfu sezince paydaşlığımızın işareti olarak bana ve Barnaba'ya sağ ellerini uzattılar. Öteki uluslara bizlerin, Yahudiler'e kendilerinin gitmesini uygun gördüler."*[293] Bu ayet delil getirilerek anlaşmalarının bir göstergesi olarak sağ ellerini uzattığı söylenir.[294] Bu, Pavlus ve Petrus arasında bir uzlaşma/antlaşma yapıldığını gösterir. Tertullian, Petrus ile Pavlus arasında çıkan tartışmaların zamana, kişiye ve nedenlere göre çıktığını söyler.[295]

---

[290] Elçilerin İşleri:16/1-5.
[291] Elçilerin İşleri:21/17-26.
[292] Şinasi Gündüz, "Misyonerlik ve Hıristiyan Misyonerler", s. 6.
[293] Galatyalılar:2/9.
[294] Tertullian, "Part Second, Anti-Marcion, I, The Apostles Not Ignorant. The Heretical Pretence of St. Peter's Imperfection because he was Rebuked by St. Paul. St. Peter not Rebuked for Error in Teaching.", ***ANF03'***de, Chap. XXIII.
[295] Tertullian, "Part Second, Anti-Marcion, I, St. Peter's Further Vindication. St. Paul Not Superior To St. Peter İn Teaching. Nothing Imparted To The Former İn The Third Heaven Enabled Him To

Hıristiyanlık, İsrailoğulları'nın yaşadığı bölgeler dışındaki yerlere yayıldığında Pavlus yaptığı yorumlarla Hıristiyanlığa farlı bir bakış açısını getirmiştir. Sünnet bunlardan biridir. Pavlus, putperestler (Gentililer) arasında Hıristiyanlığın hızlı yayılabilmesi ve Yahudiliğe dönme korkusu olduğu için sünnet işlemini onlara yapmamıştı. Onları bundan muaf tutmuş, kurtuluşun bunda olmadığını söylemişti. Havariler Konsilin'de bu dile getirilmişti.[296] Bu konsilde Hıristiyan olmuş putperestler arasında sünnet olma dışında birkaç şart koşulmuştu: *"Bu nedenle, kanımca öteki uluslardan Tanrı'ya dönenlere güçlük çıkarmamalıyız. Ancak putlara sunulup murdar hale gelen etlerden, fuhuştan, boğularak öldürülen hayvanların etinden ve kandan sakınmaları gerektiğini onlara yazmalıyız."*[297]

Pavlus'un Galatyalılara yazdığı mektupta Tanrı'nın ilahi mesajını sünnetsizler arasına yayma işini kendisine verdiğini şöyle anlatır: *"Müjde'yi sünnetlilere bildirme işi nasıl Petrus'a verildiyse, sünnetsizlere bildirme işinin de bana verildiğini gördüler. Çünkü sünnetlilere elçilik etmesi için Petrus'ta etkin olan Tanrı, öteki uluslara elçilik etmem için bende de etkin oldu."*[298]

Pavlus, sünnete farklı bir bakış açısı getirmiştir. Sünnetli olup da yasaya uymayan ve yasaya uyup da sünnetli olmayanlar hakkında şöyle demiştir. *"Kutsal Yasa'yı yerine getirirsen, sünnetin elbette yararı vardır. Ama Yasa'ya karşı gelirsen, sünnetli olmanın hiçbir anlamı kalmaz. Bu nedenle, sünnetsiz olanlar Yasa'nın buyruklarına uyarsa, onlar da sünnetli sayılmayacaklar mı? Sen Kutsal Yazılara ve sünnete sahip olduğun halde Yasa'yı çiğniyorsan, bedence sünnetli olmayan, ama Yasa'ya uyan kişi seni yargılamayacak mı? Çünkü ne dıştan Yahudi olan gerçek Yahudi'dir, ne de görünüşte, bedensel olan sünnet gerçek sünnettir. Yalnız içten Yahudi olan Yahudi'dir. Sünnet de yürekle ilgilidir; yazılı yasanın değil, Ruh'un işidir. İçten Yahudi olan kişi, insanların değil, Tanrı'nın övgüsünü kazanır."*[299]

Add To The Faith. Heretics Boast As If Favoured With Some Of the Secrets Imparted To Him", ***ANF03'***de, Chap. XXIV.

[296] Çinpolat, "Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam'da Sünnet'in Yeri", ss. 118-119.

[297] Elçilerin İşleri: 15/19-20.

[298] Galatyalılar:2/7-8.

[299] Romalılar:2/25-29.

Pavlus sünnetle ilgili düşüncesini biraz daha ileriye götürüp sünnetin gereksiz olduğunu Galatyalılar'a gönderdiği mektubunda ifade eder. *"Bakın, ben Pavlus size diyorum ki, sünnet olursanız Mesih'in size hiç yararı olmaz. Sünnet edilen her adamı bir daha uyarıyorum: Kutsal Yasa'nın tümünü yerine getirmek zorundadır. Yasa aracılığıyla aklanmaya çalışan sizler, Mesih'ten ayrıldınız, Tanrı'nın lütfundan uzak düştünüz. Ama biz aklanmanın verdiği umudun gerçekleşmesini Ruh'a dayanarak, imanla bekliyoruz. Mesih İsa'da ne sünnetliliğin ne de sünnetsizliğin yararı vardır; yararlı olan, sevgiyle etkisini gösteren imandır."*[300] Pavlus burada onaylamadığı misyonerler tarafından Galatyalılar'ın mutlak anlamda sünnet olmalarını istemeleri karşısında Galatyalılar'a sünnetinin onlara hiçbir faydası olmadığını söylemiştir. Pavlus'un bu yorumu sünnet olmanın kurtuluşa ermenin yolu değil, asıl kurtuluşun imanda olduğunu ifade eder. Sünnetin daha önce yapılmış iyilikleri yok edeceğinden bahseder[301]

"*Bedende gösterişe önem verenler, yalnız Mesih'in çarmıhı uğruna zulüm görmemek için sizi sünnet olmaya zorluyorlar. Oysa sünnetlilerin kendileri bile Kutsal Yasa'yı yerine getirmiyor, sizin bedenlerinizle övünebilmek için sünnet olmanızı istiyorlar. Bana gelince, Rabbimiz İsa Mesih'in çarmıhından başka bir şeyle asla övünmem. O'nun çarmıhı aracılığıyla dünya benim için ölüdür, ben de dünya için. Sünnetli olup olmamanın önemi yoktur, önemli olan yeni yaratılıştır. Bu kurala uyan herkese ve Tanrı'nın İsrail'ine esenlik ve merhamet olsun."*[302] Pavlus bu sözleriyle gerçek imanın fiziksel sünnette değil "yüreklerin sünnet" olmasındadır demiştir. Eğer kutsal Yasa'ya karşı bir suç işlenmişse sünnetli olmanın hiçbir yararı olmaz. Yani kısaca, gerçek sünnetin Tanrı'nın yasasına uymada, imanda olduğuna dikkat çekmiştir.

Pavlus, Galatyalılar'a gönderdiği bu mektubundaki sünnet ile ilgili ifadeleri aslında Gentililer için söylenmiştir. O, Gentililer'in sünnet olmasını istemez. Çünkü Tanrı'nın bir cemaati olması için özellikle Yahudiler gibi sünnet olması lazım değildir. Pavlus onları olduğu gibi yani sünnet olmadan Tanrı'nın bir üyesi yapmak

---

[300] Galatyalılar:5/2-6.
[301] Pamela Eisenbaum, Süleyman Turan (Çev.), "Kadın Düşmanlığının ve Yahudi Aleyhtarlığının Babası Pavlus mudur?", **Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi III,** (2003), Sayı: 3, s. 257.
[302] Galatyalılar:6/12-15.

için çabalamıştır. Aslında Pavlus, Yahudilerin sünnet olmasını hiçbir zaman kınamadığını ve Yahudiler için sünnetin bir onur olduğuna inandığını ifade etmiştir.[303]

Pavlus, Romalılar'a gönderdiği mektubunda ise Gentilileri kınayan Yahudileri kınar ve sünnet ritüelini yerine getirmekle Kutsal Yasa'yı yerine getirmediklerini söyler ve eleştirir.[304] Siz neyle övünüyorsunuz, der. Gerçek övüncün imandan başka bir şeyde olmadığını vurgular. Kalpte iman yoksa sünnetin faydası yoktur. Tanrı tek birdir. Bu Tanrı sadece Yahudilerin Tanrısı değil kalpleri iman dolu olan sünnetsizlerin de Tanrı'sıdır. O, kendilerinin iman sayesinde Kutsal Yasa'yı doğrulayan kişiler olduğunu belirtmektedir.[305]

Gentililer, Yahudiler gibi sünnet olursa Yahudiler ve Gentililer bir olacaktı. İşte Pavlus'un istemediği şey de buydu. Pavlus, Yahudiler ve Gentililerin farklı olarak hayatlarını sürdürmeyi uygun buluyordu. Bu, Pavlus'un insanların birbirine benzeme fikrine tersti. Pavlus'a göre tüm insanlar Tanrı'nın yaratılışının bir parçasıdır. Tanrı Yahudi'yi de kapsar Gentili'yi de. Yahudilere göre sünnet olmadan Tanrı'nın egemenliği altına girilemeyecek. Eğer Gentili sünnet olursa ve Yahudiler gibi olursa bu, Pavlus'un Teolojik anlayışı ile çelişirdi.[306] Çünkü Pavlus'un: *"Tanrı yalnız Yahudilerin Tanrı'sı mı? Öteki ulusların da Tanrı'sı değil mi? Elbet öteki ulusların da Tanrı'sıdır"*[307] demesi Tanrı'nın sadece Yahudilerin değil kalbinde iman olan herkesin Tanrısı olduğunu gösterir. Pavlus'a göre tüm insanlar hep beraber bir aile gibi birbiriyle ilişkili refah ve huzur içinde yaşamalarını ve insanlar arasında ayırım olmamasını dile getirmiştir.[308] Galatyalılar'a gönderdiği mektubunda şöyle der: *"Artık ne Yahudi ne Grek, ne köle ne özgür, ne erkek ne dişi ayırım var. Hepiniz Mesih İsa'da birsiniz."*[309]

---

[303] Eisenbaum, "Kadın Düşmanlığının ve Yahudi Aleyhtarlığının Babası Pavlus mudur?", s. 257.
[304] Eisenbaum, "Kadın Düşmanlığının ve Yahudi Aleyhtarlığının Babası Pavlus mudur?", s. 257.
[305] Romalılar: 3/27-31.
[306] Eisenbaum, "Kadın Düşmanlığının ve Yahudi Aleyhtarlığının Babası Pavlus mudur?", s. 258.
[307] Romalılar: 3/29.
[308] Eisenbaum, "Kadın Düşmanlığının ve Yahudi Aleyhtarlığının Babası Pavlus mudur?", ss. 262-263.
[309] Galatyalılar: 3/28.

Sünnet, Hıristiyanlığın birinci yüzyılında Yahudiler için bir tanınma sembolü haline gelmişti. Çünkü Pavlus, Yahudileri kastederek *"sünnetliler"* ifadesini kullanmıştır.[310]

Sünneti ilk defa vaftize benzeten ve onun ruhsal yönüne vurgu yapan Pavlus olmuştur.[311] Sünnetin vaftizle ile karşılaştırılması ilk kilise papazlarının yazılarında da sıkça geçmektedir.[312] Pavlus'a göre sünnetin yerini alan vaftiz, kişinin suya girmekle İsa'nın ölümüne katılıp ve onunla tekrar dirilmekle yeni bir hayata sahip olmaktır.[313] Ona göre İbrahim doksan dokuz yaşında sünnet olmakla cinsi yönden nasıl dirildiyse vaftiz ile de kişi Mesih'te ölüp onunla arınıp dirilir.[314] *"Ayrıca Mesih'in gerçekleştirdiği sünnet sayesinde bedenin benliğinden soyunarak elle yapılmayan sünnetle O'nda sünnet edildiniz. Vaftizde O'nunla birlikte gömüldünüz, O'nu ölümden dirilten Tanrı'nın gücüne iman ederek O'nunla birlikte dirildiniz."*[315] Bir Protestan Reformcusu olan Huldrych Zwingli (M. S. 1484-1531)'ye göre Tanrı, Eski Ahit'te insanlarla olan bağlantısını sünnetle, Yeni Ahit'te ise vaftizle sağlamış ve böylelikle sünnet ile vaftizi birbirine benzetmiştir. Bu iki ritüelin de kişinin kimlik kazandırma noktasında birbirine benzediğini vurgulamıştır. Aynı şekilde John Calvin (M. S. 1509-1564) vaftizi İsa ile manevi bir bağlantı kurup Eski Ahit'teki sünnete benzetmiştir. Çünkü sünnetin de vaftizin de nesli yenileyip kuvvetlendirdiğini belirtmiştir. Vaftiz Hıristiyan teolojisine göre bir temizlenme, İsa Mesih ile manevi olarak yenilenme ve onun öğrencisi olma olanağını vermektedir.[316] "*İman edip vaftiz olan kurtulacak, iman etmeyen ise hüküm giyecek."*[317]*, "Bedenin kirden arınması değil, Tanrı'ya yönelen temiz vicdanın dileği olan vaftiz, İsa Mesih'in dirilişiyle*

---

[310] Eisenbaum, "Kadın Düşmanlığının ve Yahudi Aleyhtarlığının Babası Pavlus mudur?", s. 256; Galatyalılar:2/7.

[311] Canan Seyfeli, **Ermeni Kilisesi'de Sakramentler,** Çizgi Kitabevi, Konya, 2015, s. 155.

[312] Galip Atasagun, "Hıristıyanlığın Tanıtımı, Yorumu ve Kurumsallaşmasında Sembollerin Yeri", **S. Ü. İlahiyat Dergisi,** X sayı, Konya, 2000, s. 193.

[313] Halil Temiztürk, "Hıristiyanlıkta Bebek Vaftizinin Meşruiyeti Üzerine Tartışmalar", **Cumhuriyet İlahiyat Dergisi**, Haziran, İstanbul, 2020, s. 33; Romalılar:6/3-4: *"Mesih İsa'ya vaftiz edildiğimizde, hepimizin O'nun ölümüne vaftiz edildiğimizi bilmez misiniz? Babanın yüceliği sayesinde Mesih nasıl ölümden dirildiyse, biz de yeni bir yaşam sürmek üzere vaftiz yoluyla O'nunla birlikte ölüme gömüldük."*

[314] Bader, "Sünnet Olma ve Kadın Sünneti", s. 91.

[315] Koloseliler: 2/11-13.

[316] Temiztürk, "Hıristiyanlıkta Bebek Vaftizinin Meşruiyeti Üzerine Tartışmalar", s. 39.

[317] Markos 16/16.

şimdi sizi de kurtarıyor."[318] Katolik Kilisesi iman ve vaftiz arasında çok sağlam bir bağlantının olduğuna bu ayetleri delil getirerek vaftizin gerekli olduğunu söylemiştir. Kilise inancına göre bu vaftiz, Eski Ahit'teki sünnet ritüeli gibi Tanrı ile insanlar arasındaki bağı kurmaktadır. Vaftizi sünnete benzetenlere karşı olanlar da var. Çünkü sünnet ile Tanrı ve erkekler arası olan bağ kuvvetlenirken kızlar/kadınlar arka planda kalmaktadır. Ama vaftizde kız erkek ayırımı olmadan insanlar ile Tanrı arasında olan bağın kuvvetlenmekte olduğu ifade edilmiştir.[319]

Sünnet ile vaftiz arasında bir ilişki kurulup tıpkı sünnetin İbrahim Peygamber döneminde dini bir gereklilik olduğu gibi yıkanma ve paklanma anlamına gelen vaftizin de dini bir gereklilik olduğu ileri sürülmüştür.[320] Nitekim suyun kutsiyeti, maddi ve manevi olarak temizlenme aracı olması Tevrat'ta birçok yerde geçmektedir. Örneğin, Rab, Musa ve Harun'a ordugahta bir ineğin kurban edildikten sonra onun derisi, kanı ve gübresiyle birlikte yakılıp kül haline getirilmesini daha sonra bu işlemi yapan kişinin yıkanması ve elbisesini yıkama emrini vermişti. Yoksa bu kişi yıkanmayana kadar kirli sayılırdı. İneğin külünü toplayıp ordugahın temiz bir yerine koyan kişi de yıkanmalıdır. Herhangi bir insanın ölüsüne dokunan kişi yedi gün kirli sayılır. Üçüncü ve yedinci günde yıkanmalıdır yoksa kirli sayılır. Çadırda ölen birisinin yanında kim varsa hepsi yedi gün kirli sayılır. Hatta çadırda bulunan eşyalar da kirli sayılır. Kişi nasıl suyla temizlenip paklanıyorsa çadırın içindeki eşyaların üzerine su serperek eşyalar da temiz olmuş olur. Bu su serpen kişi de elbisesini ve kendisini yıkamalıdır. Yıkanmayan kişinin toplumdan atılmaya kadar cezası vardır.[321] Nasıl ki bunlar yıkanmayana kadar kirli sayılıyorsa Yahudilikte sekizinci gün sünnet olan çocuk nasıl dinin bir emriyse, dine yeni giren kişi de sünnet olmalı ve yedi gün sonra vaftiz olup bu kirden paklanmalıdır. Hıristiyanlıktan önce Yahudiler, vaftiz olmayı ya sünnet olduktan sonra ya evlenecek kişilere ya da Süleyman Mabedine girecek olanlara yaptırırlardı. Hıristiyanlıktaki vaftizi

[318] I. Petrus 3/21.
[319] Temiztürk, "Hıristiyanlıkta Bebek Vaftizinin Meşruiyeti Üzerine Tartışmalar", s. 42
[320] Erdem, "Hıristiyanlıktaki Vaftiz Anlayışı Üzerine Bir Araştırma", s. 134.
[321] Çölde Sayım:19/1-22.

Yahudilikteki sünnete benzetenlere göre sünnet nasıl Yahudilik için dinin bir üyesi olma şartıysa vaftiz de Hıristiyanlık için öyledir.[322]

Aynı şekilde Pavlus, İbrahim'in imanından şöyle bahseder: *"Bu mutluluk yalnız sünnetliler için mi, yoksa aynı zamanda sünnetsizler için midir? Diyoruz ki, İbrahim imanı sayesinde aklanmış sayıldı. Hangi durumda aklanmış sayıldı? Sünnet olduktan sonra mı, sünnetsizken mi? Sünnetliyken değil, sünnetsizken… İbrahim'in daha sünnetsizken imanla aklandığının kanıtı olarak sünnet işaretini aldı. Öyle ki, sünnetsiz oldukları halde iman edenlerin hepsinin babası olsun, böylece onlar da aklanmış sayılsın. Böylelikle atamız İbrahim, yalnız sünnetli olmakla kalmayan, ama kendisi sünnetsizken sahip olduğu imanın izinden yürüyen sünnetlilerin de babası oldu. Çünkü İbrahim'e ve onun soyuna dünyanın mirasçısı olma vaadi Kutsal Yasa yoluyla değil, imandan gelen aklanma yoluyla verildi."*[323] Buradan anlaşılmaktadır ki İbrahim sünnet olmadan önce de imanlıydı ve tüm iman edenlerin babasıydı. Bu kurtuluşun imanda olup sünnette olmadığının başka bir kanıtıdır. Ayrıca Pavlus, Hıristiyanlıkta fiziksel sünnetin olmaması Grek-Yahudi, sünnetli- sünnetsiz gibi milletlerin arasında farklılıkların ortadan kalkacağına ve dine muhatap olma açısından kadın erkek arasındaki farkın da kalkacağına inanmaktaydı.[324] Pavlus, İsrailoğulları'nın sünnet olmakla belli bir aidiyet kazandığı gibi vaftiz olunmakla da kişinin İsa Mesih'in kişiliğine bürüneceğine, Tanrı'nın topluluğuna gireceğine, İbrahim'in soyunun içerisine gireceğine ve onun mirasçısı olunacağına dikkat çekmiştir. Yukarıda da ifade edildiği gibi Pavlus, sünnete farklı bir bakış açısı getirmiştir. Pavlus sünneti mecazi olarak ele almıştır. Sünnetli olmak için önce beynin, kalbin ve aklın zan ve şüphelerden uzak olması gerekli olduğunu söylemiştir. Pavlus'a göre asıl sünnetin cinsel uzvun, kulağın ve dudakların vb. tüm vücudun günah işlemekten uzak durmasıyla, manevi sünnetli olacağını ifade etmiştir.[325] *"Biri sünnetliyken mi çağrıldı, sünnetsiz olmasın. Bir başkası sünnetsizken mi çağrıldı, sünnet olmasın. Sünnetli olup olmamak önemli değildir. Önemli olan, Tanrı'nın buyruklarını yerine getirmektir. Herkes ne durumda çağrıldıysa, o durumda kalsın.*

[322] Erdem, "Hıristiyanlıktaki Vaftiz Anlayışı Üzerine Bir Araştırma", s. 135, 137, 146.
[323] Romalılar:4/9-13.
[324] Koloseliler:3/11; Galatyalılar:5/2-6; Bader, "Sünnet Olma ve Kadın Sünneti", s. 91.
[325] Bader, "Sünnet Olma ve Kadın Sünneti", s. 91; Galatyalılar:3/23-29.

Köleyken mi çağrıldın, üzülme. Ama özgür olabilirsen, fırsatı kaçırma! Çünkü Rabb'in çağrısını aldığı zaman köle olan kimse, şimdi Rabb'in özgürüdür. Özgürken çağrılan kişi de Mesih'in kölesidir. Bir bedel karşılığı satın alındınız, insanlara köle olmayın. Kardeşler herkes ne durumda çağrıldıysa, Tanrı önünde o durumda kalsın."[326] Buradan sünnet olup olmamanın hiç önemli olmadığı ve insanın nasılsa Tanrı'nın huzuruna öyle çıkılacağı anlaşılmaktadır.

Sünnet olma aslında bir tıbbi uygulamanın yanı sıra bir milleti gösteren sembol olarak kullanılmıştır. Sünnet konusunda sonradan Hıristiyan olmuş Pavlus ile İsa Mesih'in on iki havarisinden biri olan Petrus arasında muhalefet olmuştur. İlk ayrılığın muhtemelen 44 yılında olduğu tahmin edilmektedir. Pavlus, Petrus'a, putperestlerle yemek yediğin sırada neden onları sünnet olmalarını yani Yahudileştirmeye zorladığını sormuş ve onu kınamıştır. Pavlus, Tanrı'nın Yasası'na kan, para, beden ve ibadetle değil imanla ulaşılacağını her seferinde vurgulamıştır. Yahudilik sınırlarını aşan İsa'nın dini, gittikçe Helenleşmiş, Yunan-Roma uygarlıkları gibi görülmeye başlanmıştır. Yunan mitolojisinde Tanrı bir insanın bedenine girdiği gibi bir ayının, aslanın veya bitki gibi canlıların ya da taş, toprak gibi cansızların içine girip ölümsüzleşir, ezeli (öncesizleşir) ve ebedi (sonrasızlaşır) olur. Bu cismin içindeki Ruh/Tanrı devamlı olarak adına kurbanlar kesilip anılır/tapınır. Ama ölümden sonraki hayatı içine almayan, Tanrı'nın ödülü ve cezasını bu dünyayla sınırlı tutan, cennet, cehennem, hesap gibi hiçbir ruhsal kanıtın olmadığı Tevrat üzerine kurulmuş Musevilik'ten ayrılan İsa Mesih'in dini, Pavlus'un Tanrı'yı ruh bilip ve insan bedeninde yaşadığına inanıp ona ruhsallık kazandırarak putperest düşünceye ittiğine sebep olduğu ifade edilmiştir. Pavlus'a göre Petrus'un Musa'nın şeriatına bağlı olup köle olmalarından ruhsallıkla onları hür ve özgür olmasına kavuşturmuştur. Pavlus'un ruhsallık düşüncesine göre asıl Yasa'ya bağlılık sünnet olma, kurban kesme ve kefaret ödeme vb. bedensel ibadetler değil dünyevi/bedenin arzu ve isteklerini terk etmekle ulaşılacağını savunmuştur. Pavlus

[326] I. Korintliler: 7/18-24.

kendisinin ruhsal olduğunu, Petrus'un da bedensel olduğunu ve asıl kurtuluşun ruhta olduğunu ifade etmiştir.[327]

2. 3. YENİ AHİT'İN DİĞER METİNLERİNDE SÜNNET

Yeni Ahit'in diğer metinleri İbraniler'e Mektup, Yakup'un Mektubu, Petrus'un 1. ve 2. Mektubu, Yuhanna'nın 1., 2. ve 3. Mektubu, Yahuda'nın Mektubu ve Vahiy'dir. Bu mektuplarda "Mesih'in üstünlüğü, iman konusu, ahlak ilkeleri, sabır, dua, kurtuluş, karı koca ilişkileri, Tanrı sevgisi, Tanrı'nın Oğlu'na iman, öğüt ve nasihatler, günahlardan kurtuluş, ilk ve son olan İsa olduğu" gibi konular işlenmiştir.[328] Ancak sünnetle ilgili hiçbir şekilde bahsedilmemiştir. İbraniler'e Mektup'ta *"yüreklerinizi nasırlaştırmayın"*[329] ifadesi Yasa'nın Tekrarı'ndaki manevi sünneti işaret eden şu ayeti akla getirmektedir: *"Yüreklerinizi RAB'be adayın/ Yüreklerinizi sünnet edin."*[330]

Augustin, Cyprian, Justin Martyr, Tertullian, Irenaeus gibi kilise babaları İbraniler'e Mektup'ta geçen Hanok, Habil, Nuh ve İbrahim'i[331] örnek göstererek bunların imanından bahsederken Tanrı tarafından sünnetli olmalarına gerek olmadıklarını ifade etmişlerdir. Bunların imanları sayesinde Tanrı tarafından sevildiklerini ve bu sevgi sünnete bağlı olsaydı mutlaka sünnet olacaklarını belirtmişlerdir.[332]

Yine de belirtilmelidir ki bu mektupların hiç birinde sünnetten bahsedilmemiştir. Ya bu mektupların hiçbirinde Pavlus'tan bahsedilmediği için

---

[327] Kürşat Haldun Akalın "Pavlus'da Gnostik İnsan Ayrımcılığı: Ruhsal Uluslar Karşısındaki Bedensel İsrailliler", **Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,** Yıl 6, Sayı 2, Aralık 2013, ss. 3-6.

[328] İbraniler'e Mektup:3/3; 11/1-40; 13/1-22; Yakup'un Mektubu:2/14-26, 5/7-12, 5/13-20; 1. Petrus:1/1-12, 3/1-7; 1. Yuhanna:4/7-12; 3. Yuhanna:1/5-14; Yahuda'nın Mektubu: 1/1-25; Vahiy:1/9-20.

[329] İbraniler'e Mektup:3/7, 8, 13, 15; 4/6.

[330] Yasa'nın Tekrarı:10/16.

[331] İbraniler'e Mektup: 11/5-19.

[332] Irenaeus, "Christ did not Come for the Sake of the Men of One Age Only", ***ANF01'*de,** Chap. XVII; Cyprian, "Book I, Treatise XII. Three Books of Testimonies against the Jews", ***ANF05'***de, Testimonies/8; Justin Martyr, "Circumcision Unknown before Abraham. The Law was Given by Moses on Account of the Hardness of Their Hearts.", ***ANF01'*de,** Chap. XIX; Tertullian, "Part First, Apologetic, VII. The Law Anterior to Moses", ***ANF03'***de, Chap. II. ; Cyprian, "Book I, Treatise XII. Three Books of Testimonies against the Jews", ***ANF05'***de, Testimonies/8; Augustin, "Anti-Manichaeans Writings, Reply to Faustus the Manichaean", ***NPNF1-04***'de, Book XXV/1.

sünnetten bahsedilmemiştir ya da sünnetin herhangi bir anlamı olmadığı için bahsedilmemiştir. Çünkü Pavlus'un olduğu her yerde sünnet konuşulmuştur.

2. 4. PATRİSTİK DÖNEM: KİLİSE BABALARININ SÜNNET YORUMLARI

Kilise Pederleri de denilen Kilise Babalarının, Hıristiyan tarihi ve düşüncesine önemli katkıları olmuştur. Bunlar Hıristiyan dünyasında örnek alınan ve saygı duyulan din adamlarıdır.[333]

"İnananlar topluluğunun yüreği ve düşüncesi birdi"[334] Bu ayetin Hıristiyan tarihinin ilk asırlarını aydınlattığı söylenmektedir. Hıristiyanlığın ilk asrında Kilise Babaları olarak adlandırılan bu din adamları Havarilerin mirasçıları olarak görülürler. Bir ailenin ve o ailenin babalarının evlerini bir arada tutmak, ailenin mirasını korumak, çocuklarına öğretmek, terbiye etmek ve aileyi tehlikeden korumak için nasıl çaba sarf ediyorsa, "Kilise Babaları" olarak adlandırılan bu şahsiyetlerin de o dönemlerde çekilen zulümler ve sapkınlıklarla bir baba figürü olarak bunlarla mücadele ettiği söylenmektedir.[335]

Kilise babalarının, İsa Mesih dönemine yakınlığı ve havarilerin öğrencileri olması hasebiyle ilk dönem babaları "Havarisel Babalar" da denmiştir.[336] Bu dönemdeki Babaların birbirlerine "kardeş" diye hitap ettikleri için ensest ilişkiyle, Rab'in sofrasında efendilerinin bedenine ve kanına atfen ekmek ve şarabın tüketilmesi yamyamlıkla ve Roma'nın Tanrılarına tapmadıklarından dolayı dinsizlik gibi suçlanmalarla karşı karşıya kalmışlardı. Hıristiyanlığın erken dönemlerinde yapılan bu suçlamalara karşı inançlarını savunduklarından dolayı "inancı savunan"

---

[333] Pr. Marc Madrigal, **Kilise Babaları,** Marc Madrigal ve Kitab-ı Mukaddes Şirketi, İstanbul, 2015, s. 5.
[334] Elçilerin İşleri:4/32.
[335] Mike Aquilina, **The Fathers of the Church 3rd Edition: An Introduction to the First Christian Teachers, "The World of the Fathers**", Our Sunday Visitor, New York, 2013, ss. 18-19.
[336] Aquilina, **The Fathers of the Church 3rd Edition: An Introduction to the First Christian Teachers,** s. 19-20.

anlamında "Apolojist Babalar" da denilmiştir. Kimi dönemlerde "Keşişliğin Babaları" ve "Kilise Doktorları" unvanlarını da almışlardır.[337]

Kilise Babaları, II. Yüzyılın başından itibaren gerek uygulamalarıyla gerekse eserleriyle Hıristiyan teolojisini etkilemişlerdir.[338]

Bu babaların devri yaklaşık sekizinci yüzyılın ortalarına kadar uzanmaktadır. Kilise babalarının sayıları yüz civarındadır.[339] Ancak burada beşinci yüzyıla kadar olan seçkin kilise babalarının sünnet hakkındaki görüşlerine yer verilmiştir.

2. 4. 1. İkinci Yüzyıldaki Kilise Babalarının Sünnete Bakışları

Bu dönemdeki Kilise Babaları Yahudi yasasında olan sünnet uygulamasının kabul edilmemesi gerektiğini, uygulamanın sadece Yahudilerin tanınması için Tanrı tarafından yapıldığını ve Hıristiyanlar için böyle bir şeyin olmasına gerek olmadığını söylemişlerdir. Tanrı'nın gerçek imanı kalpte varsa o kalbin manen sünnet edildiğini ve bedenen sünnet olmasına gerek olmadığını belirtmişlerdir. Ayrıca Yahudilerin de bu manevi sünnete ihtiyaçları olduğunu ifade etmişlerdir. İbrahim Peygamberden önceki tüm peygamberlerin sünnetsiz olduğunu ve eğer sünnet gerçek imanla ilişkilendirilirse bu peygamberlerin de sünnetli olması gerektiğini açıklamışlardır. Sünnet bir doğruluk işareti sayılacaksa erkekler ile kadınlar arasında bir ayırımın olduğunu ifade etmişlerdir.[340]

Bu dönemdeki Kilise Babaları Yeşu'nun İsa'nın bir figürü olduğunu ve bunu sünnetle nasıl ilişkilendirdiklerini açıklamışlardır.[341]

Bu başlıkta sadece ikinci yüzyıl Kilise Babalarının sekizinden bahsedilmiştir. Bu kilise babaları ele alınırken *"Early Church Fathers"(Erken Kilise Babaları)*[342] eserlerindeki gibi bir sıralama yapılmıştır.

---

[337] Madrigal, **Kilise Babaları,** ss. 5-8.
[338] Seyfeli, **Ermeni Kilisesi'nde Sakramentler,** s. 104.
[339] Aquilina, **The Fathers of the Church 3rd Edition: An Introduction to the First Christian Teachers,** s. 19.
[340] Justin Martyr, "The Opinion of the Jews Regarding the Law Does an Injury to God.", ***ANF01*'de,** Chap. XXIII.
[341] Tertullian, "Part First, Apologetic, VII. of the Abolition and the Abolisher of the Old Law", ***ANF03*'**de, Chap. VI.

"Havarilerin bir müridi" unvanını alan ve hakkında çok fazla bilgi bulunamayan Mathetes (130?), Yahudilerin ibadetlerinden bahsederken Tanrı'nın insanların yararına sunmuş olduğu ve kullanması için izin verdiği bazı şeyleri helal bazı şeyleri haram kabul etmenin gereksiz ve yanlış bir şey olduğunu söylemiştir. Aynı şekilde seçilmişliğin bir işareti olarak inandıkları sünnet ve sanki bu sünnetin etinden dolayı Tanrı tarafından özel olarak seviliyormuş gibi davranmalarının o derece yanlış olduğu ve alay konusu olduğunu ifade etmiştir.[343]

Ignatius (30-107), *"Yanlış Doktrinlere Karşı Dikkatli Olun"* başlıklı yazısında *"Eğer biz Yahudi kurallarına göre ve bedenin sünnetine göre yaşıyorsak Tanrı tarafından lütuf aldığımızı söyleyemeyiz. Çünkü gerçek lütuf nasıl ki ilahi tüm peygamberler İsa Mesih'e göre yaşadılar ve onun gibi zulüm gördüler ve bu uğurda lütuf sahibi oldular aynı şekilde biz de onun yolunda gitmekle gerçek huzura kavuşacağız",* der.[344] Ignatius, Yahudiliğin kabul edilmemesini, Yahudi yasası vaaz edildiğinde dinlenilmemesini ifade eder. Çünkü sünnetli bir adamdan Hıristiyan doktrinine kulak vermenin sünnetsiz bir adamdan Yahudiliğe kulak vermekten daha iyi olduğunu söyler. Eğer biri yasanın ve peygamberlerin tek Tanrı'sını vaaz ederse, ama Mesih'i Tanrı'nın Oğlu olarak reddederse, onun da babası şeytan olduğu gibi yalancı olduğu ve bedeni sünnete sahip olan ama kalbi sünnetli olmayan bir Yahudi olduğunu ifade eder.[345]

Barnabas (100), Yahudilerin inanışına göre Tanrı'nın insanlar arasında seçtiği kulları belli olsun diye sünnetle mühürlemiştir. Ama gerçek sünnetin ve Tanrı'nın gerçek kulları olmak için bu sünnete gerek yoktur. Tanrı'nın sözünü daha iyi işitmek, inanmak ve ona yürekten bağlanmak için hem kulağın hem de kalbin manen sünnet olması gerektiğini söylemiştir. Barnabas, Yahudileri kastederek onların, kurtuluşu bedendeki işarette olduğuna inandıklarını, kötü bir melek tarafından kandırıldıklarını ve haddi aştıklarını ifade etmiştir. Yahudilikteki sünnet uygulamasının ortadan kalktığını söylemiştir. Barnabas, kurtuluşa bedendeki sünnetle değil, kalpteki

---

[342] http://www. earlychristianwritings. com/churcfathers. html (Erişim: 2021).
[343] Mathetes, "The Other Observances of the Jews", ***ANF01*'de,** Chap. IV.
[344] Ignatius, "Caution Against False Doctrines", ***ANF01*'de,** Chap. VIII.
[345] Ignatius, "Do not Accept Judaism.", ***ANF01*'de,** Chap. VI.

inatçılığı sünnet etmekle erişileceğini ifade etmiştir.[346] Barnabas başka bir mektubunda Rabb'in buyruklarının anlaşılması ve Rabbin isteğine göre açıklanması için Rab tarafından kulaklar ve kalbin sünnet edilmesi gerektiğini söylemiştir.[347]

Justin Martyr (110-165), *"Yahudiler ebedi yasayı ihlal ediyor ve Musa'nın yasasını kötü yorumluyorlar"* başlıklı bir yazısında Yahudilerin ne kendilerine gelen Musa'nın Yasa'sına uyduklarını ne yaptığı günahlardan dolayı tövbe ettiklerini ve ne de Yeni Ahit'i kutsal saydıklarını ifade etmektedir. Yoksullara ve körlere İncil vaaz edilirken onlar görüp kabul ettiklerinde Yahudilerin bunu, ne gördüklerini ve ne de kabul ettiklerini belirtmektedir. Tanrı'nın Yahudilerin yapmış olduğu törenlerden hoşlanmadığını söyler. Justin Martyr, biri zina mı yaptı serbest bırakın tövbe etsin bunun ona yeteceğini, birinin eli mi kirlendi bırakın yıkasın temiz olacağını ve ekstra bir şey yapmaya gerek olmadığını belirtir. Yahudilerin bedenlerindeki işaretle (sünnetle) övünmelerine rağmen ikinci bir sünnete ihtiyacı olduklarını söylemektedir.[348] Justin Martyr, gerçek orucun ne olduğundan bahsettikten sonra *"Tanrı'nın sözlerinin gerektirdiği gibi, kalbinizin sünnet derisini sünnet edin"* der.[349] Justin Martyr bu konuyu biraz daha ileriye götürüp sünnetin, Yahudilerin Mesih'e ve Hıristiyanlara yaptıkları kötülüklerden dolayı kovulacaklarına dair bir işaret olarak verildiğini ifade eder.[350]

Justin Martyr, *"Ancak bu sünnet, tüm erkekler için değil, sadece sizin için gereklidir"* derken sünnet hakkında söylediklerine farklı bir bakış açısıyla yaklaşarak yorumlamıştır. Ona göre ilk insan olan Adem sünnetsizdi, Tanrı'ya sunduğu kurbanı kabul olan Habil sünnetsizdi. Hanok (Enoch)[351] sünnetsizdi ve Tanrı ondan

---

[346] Barnabas, "The Spiritual Meaning of Circumcision", ***ANF01*'de,** Chap. IX.

[347] Barnabas, "Spiritual Significance of the Precepts of Moses Respecting Different Kinds of Food", ***ANF01*'de,** Chap. X.

[348] Justin Martyr, "The Jews Violate the Eternal Law, and Interpret ill that of Moses", ***ANF01*'de,** Chap. XII.

[349] Justin Martyr, "The Jews Violate the Eternal Law, and Interpret ill that of Moses", ***ANF01*'de,** Chap. XII.

[350] Justin Martyr, "Circumcision Given as a Sign, that the Jews Might be Driven away for their Evil Deeds Done to Christ and the Christians", ***ANF01*'de,** Chap. XVI.

[351] Hanok'un ismi Tevrat'ta birçok yerde geçmektedir. Ancak burada bahsedilen kişinin Adem ile Nuh arasında yaşayan ve bu ayette geçen Yeret oğlu Hanok olduğu ifade edilmiştir: *"Hanok toplam 365 yıl yaşadı. Tanrı yolunda yürüdü, sonra ortadan kayboldu; çünkü Tanrı onu yanına almıştı."* (Yaratılış: 5/23-24) Bu ifadelerden haraketle Tanrı'nın onu yanına aldığı ve üstün bir bilgiye sahip olduğu ifade edilmiştir. (Geniş bilgi için bkz: Charles, 1893: 1).

hoşnuttu. Rab ve melekler tarafından Sodomdan kurtulan Lut sünnetsizdi. Irkların ikinci başlangıcı sayılan Nuh çocuklarıyla beraber gemiye bindiğinde sünnetsizdi. Musa tarafından yüceler yücesinin rahibi olarak tanımlanan Melçizedek[352] sünnetsizdi. Tüm bunlar şabat gününü tutmadığı gibi sünnetli de değillerdi, ama Tanrı onlardan hoşnuttu. Çünkü bunların yürekleri sünnetliydi. Justin Martyr, bedenen sünnetli olanların bile manevi sünnete muhtaç olduklarını ama yürekleri sünnet olanların bedenen sünnet olmaya gerek olmadıklarını ifade etmiştir.[353] İşte tüm bunlar kabul edilmezse yani Hanok, Melçizedek, Adem, Habil vb. bahsedilen durumlar gibi bu durumda inançsal olarak farklı bir Tanrı tasavvuru ortaya çıkmaktadır. Bir yandan İbrahim ve Musa peygamberlerine farklı bir emir veren Tanrı ve onlardan önceki peygamberlere farklı bir emir veren Tanrı tasavvuru ortaya çıkmaktadır. Ya da tek bir yaratıcı, ırklar arası ayırım yaparak bazılarına farklı emir ve eylemler emretmeleri mantıksız ve kabul edilecek şeyler olmadığını belirtmiştir. Justin Martyr, doğduğu gibi kalınması, İbrahim ve Musa peygamberlerden önce sünnet ve şabat gününe riayet etme gibi bir durumun olmadığını açıklamıştır. Martyr, kurbanlara ve bayramlara ihtiyaç olmadığını, İbrahim'in sünnet olmadan önce imanı sayesinde aklandığını ve kutsandığını belirtmiştir. Martyr, sünnetin bir doğruluk ve erdemlilik işareti olmadığını ifade etmiştir. Eğer böyle olsaydı erkekler tek doğruluk işareti alacaktı, kadınlar bundan mahrum kalacaklardı. Halbuki kadınlara da doğruluk ve erdemli olma yeteneği verildiği belirtilmiştir.[354] Sünnetin kanı eskidiğini yani Tanrı ile yapılan antlaşmanın sona erdiğini ve gerçek kurtuluşun yeni yasa olarak inanılan *"kurtuluş kanında"* olduğunu yani İsa Mesih'te olduğunu ve Hıristiyanların sünnetinin çok daha mükemmel olduğuna işaret etmiştir.[355] Ne şabat gününe, ne sünnete uymakla ve ne de bayramları kutlamakla gerçek iman sahibi olunur. Martyr,

---

[352] Justin Martyr, "Ps. Cx. Is not Spoken of Hezekiah. He Proves that Christ was First Humble, then Shall be Glorious."**,** ***ANF01*****'de,** Chap. XXXIII**.**
Melçizedek: Melkisedek de denilir. Tevrat'ta Yüce Tanrı'nın Kahini ve İbrahim'i kutsayan Kral olarak geçmektedir. (Geniş bilgi için bkz: Yaratılış:14/17-24).

[353] Justin Martyr, "Circumcision Unknown before Abraham. The Law was Given by Moses on Account of the Hardness of their Hearts.", ***ANF01*****'de,** Chap. XIX.

[354] Justin Martyr, "The Opinion of the Jews Regarding the Law Does an Injury to God.", ***ANF01*****'de,** Chap. XXIII.

[355] Justin Martyr, "The Christians' Circumcision Far More Excellent", ***ANF01*****'de,** Chap. XXIV.

Tanrı'nın gerçek mirasını almak isteyen, İsa Mesih'e iman ve tövbe edenler olduğunu belirtmiştir.[356]

Justin Martyr, yüreği sünnetli olmayanın durumunu dikenli ve verimsiz bir toprağa ekilen ekine benzetmektedir. Mesih'in bilgisine sahip olma ve adil hükümleri tutma iyi ve yararlı sünnetle sünnet olma ile Tanrı'nın dostu olunduğu ve bunun da Tanrı'nın onu seveceğine işaret ettiğini ifade eder. Tanrı, Peygamber Malaki'ye ithafen tüm insanlara şöyle seslenir:*"Sizden hoşlanmıyorum, fedakarlıklarınızı ellerinizde kabul etmeyeceğim: çünkü güneşin doğuşundan batışına kadar ismim uluslar arasında yüceltilecek ve her yerde benim adıma bir kurban sunulacak, hatta saf/pak bir kurban bile sunulacaktır. Çünkü benim adım ulusların arasında onurlandırılacak. Ama siz onu kirletiyorsunuz."*[357] Burada da açıkça belli oluyor ki Tanrı'nın sadece kendisine bağlı olanların (yüreği sünnetli olanların) yanında olacağı ve gösterişten hoşlanmadığı belirtilmektedir.

Justin Martyr, Hıristiyanların ve Yahudilerin sünnetlerinin birbirinden çok farklı olduklarını ifade etmektedir. İlk sünnet demir aletlerle yapıldı. Demir, katı kalpliliğe işaretti. Çünkü Yahudilerin kalpleri katıydı. Ama Hıristiyanlar havariler tarafından vaaz edilen sözlerle sünnet edildiler. Böylelikle Martyr, Hıristiyanların kalplerinin kötülükten sünnet edildiğini söylemektedir.[358]

Justin Martyr'e bir kişi Musa Yasasına göre yaşamak isterse ve buna rağmen çarmıha gerilmiş İsa'ya inanırsa ve ona verileni kabul ederse onlar da kurtuluşa erebilir mi gibi bir soru soruldu. O da eğer yaptığı hatalarından sünnet olmazsa, insanları sünnet olmaya ve şabat gününü tutmaya zorlarsa kurtulamayacağını söyleyip her defasında manevi sünnetin önemine işaret etmiştir.[359]

Justin Martyr, Musa döneminden sonra İsrailoğullarının başına geçen Yeşu'nun aslında bir İsa figürü olduğunu iddia etmiştir. Tıpkı Musa değil de

---

[356] Justin Martyr, "No Salvation to the Jews Except Through Christ.", ***ANF01*'de,** Chap. XXVI.
[357] Justin Martyr, "True Righteousness is Obtained by Christ." ***ANF01*'de,** Chap. XXVIII.
[358] Justin Martyr, "Some Rules for Discerning what is Said About Christ. The Circumcision of the Jews is Very Different from that which Christians Receive", ***ANF01*'de,** Chap. CXIV.
[359] Justin Martyr, "Justin Communicates with Christians who Observe the Law. Not a few Catholics do Otherwise" , ***ANF01*'de,** Chap. XLVII**.**

Musa'nın halefi Yeşu insanları Kutsal Topraklara götürdüyse ve bu toprakları kura yoluyla dağıttıysa, İsa Mesih de insanları Kutsal Topraklara götürecek ve iyi toprakları insanlar arasında dağıtacaktır. Çünkü bu topraklar Yeşu tarafından geçici olarak verilmişti. Ama İsa Mesih, kutsal dirilişten sonra Kutsal Mülkiyetleri sonsuz olarak verecektir. Aynı şekilde Tanrı'nın Yeşu'ya bir emri daha vardı: *"RAB, Yeşu'ya şöyle seslendi: Kendine taştan bıçaklar yap ve İsrailliler'i eskisi gibi sünnet et. Böylece Yeşu taştan yaptığı bıçaklarla İsrailliler'i Givat-Haaralot'ta sünnet etti"*(Yeşu:5/2-3). Burada, İsa Mesih'in bir biçimi olan Yeşu'ya taştan bıçaklar yapıp herkesi sünnet etmesi emredildi. Niye İbrahim'e emredildiği gibi sünnet, demir aletlerle değil de taştan bıçaklar yapılmasını istemiş sorusuna Justin Martyr şöyle cevap verir*: "Çünkü İsa Mesih bizi taştan ve diğer maddelerden yapılmış putlardan sünnet etti."* Buradaki taştan yapılmış bıçakların aslında İsa Mesih'in sözleri olduğunu söylemektedir. Martyr, Tanrı'nın İbrahim'e "demirden sünnet olma" emri verilmesinin hikmetlerinden biri o dönemdeki İsrailliler çok katı kalpli olmasından dolayı verildiğini ve *"Demirden sünnet" "katı kalpli"* ye işaret edildiğini ifade etmektedir. Tanrı, Yeşu'ya taştan bıçaklarla sünnet olma emri verdiğinde aslında kalplerin sünnetini de "*taştan sünnet"* yani *"sözleriyle sünnet"* anlamına geldiği söylenmektedir. Birinci sünnetten sonra tesis edilen ikinci sünnetin (Yeşu dönemi sünnet) Hıristiyanların sünneti olduğu ve Hıristiyanları her türlü kötülükten ve putlardan sünnet edilmiş anlamına geldiği belirtmektedir.[360]

Justin Martyr, sünnetin İsraillilere verilmesinin sebebinin Kutsal Yazıların kabul etmeye zorladığı bir doğruluk işi için değil kendilerine bir belirti (kalplerin katı olduğuna bir belirti) için verildiğini söylemektedir.[361]

Bütün bu açıklamalardan sonra Justin Martyr, Hıristiyanların gerçek İsrail olduğunu ve Yahudilerin ise saçma yorumcular olduğunu belirtmektedir.[362]

---

[360] Justin Martyr, "Joshua was a Figure of Christ", ***ANF01'*de,** Chap. CXIII; Justin Martyr, "Some Rules for Discerning what is Said About Christ. The Circumcision of the Jews is very Different from that Which Christians Receive", ***ANF01'*de,** Chap. CXIV; Justin Martyr, "Some Rules for Discerning what is Said About Christ. The Circumcision of the Jews is very Different from that which Christians Receive", ***ANF01'*de,** Chap. CXIV**.**

[361] Justin Martyr, "He Exhorts the Jews to be Converted"**, *ANF01'*de,** Chap. CXXXVII**.**

Irenaeus (120-202), Mesih ve havarilerinin, herhangi bir sahtekarlık, aldatma veya ikiyüzlülük olmadan, bir Tanrı olan Baba'nın her şeyin kurucusu olduğunu vaaz ettiğini, öğretilerini dinleyicilerine uydurmadığını, insanlara özgürlüğünü geri veren, uzaktakileri ve yakındakileri, sünnetlileri ve sünnetsizleri bir araya getirdiğini söyler.[363]

Irenaeus sünnetlileri de sünnetsizleri de kurtuluşa erecek olan en önemli şeyin tek Tanrı'ya iman olduğunu belirtmektedir.[364]

Tanrı insan ırkına birkaç ahit vermiştir. Nuh'a verilen ahit, İbrahim'e verilen ahit, Musa'nın yönetiminde verilen ahit ve insanı yenileyen ve Müjde aracılığıyla her şeyi kendi içinde özetleyen, insanları göksel krallığa kanatları üzerinde yükselten ve taşıyan Mesihsel ahit olduğunu ifade ederken Nuh'a verilen ahit, Tanrı tufandan sonra gökkuşağının altında verdiği ilk antlaşmayı temsil ettiğini söyler. İkinci ahitin İbrahim'e sünnet işareti altında verildiğini ve Musa yönetimindeki ahit ise Yasa yoluyla verilen ahit olduğunu belirtmiştir.[365] Irenaeus, burada Tanrı'nın farklı dönemlerde insan ırkına farklı ahitler vermiş olduğunu ve son ahit ise Mesih'in kendisi olduğuna işaret etmiştir.

Irenaeus, Tanrı'nın iki sebeple onlara sünnet emrini verdiğini söylemektedir. Bunlar, Mısırlılar gibi olmamaları ve dışarıdan bir korumaya sahip olmaları idi.[366]

Irenaeus, *"Kusursuz Doğruluk Ne Sünnetle Ne De Başka Herhangi Bir Yasal Törenle Bahşedilmedi"*[367] başlıklı bir yazısında kusursuz doğruluğun ne sünnetle ne de başka herhangi bir yasal törenle bahşedildiğini, bununla birlikte, On Emir'in Mesih tarafından iptal edilmediğini, ancak her zaman yürürlükte olduğunu söyler. Bu

---

[362] Justin Martyr, "Ridiculous Interpretations of the Jews. Christians are the True Israel"**,** ***ANF01*****'de,** Chap. CXXIII**.**

[363] Irenaeus, "Christ and His Apostles, without any Fraud, Deception, or Hypocrisy, Preached that One God, the Father, was the Founder of all Things. They did not Accommodate their Doctrine to the Prepossessions of their Hearers.", ***ANF01*****'de,** Chap. V.

[364] Irenaeus, "Proofs of the Foregoing, Drawn from the Gospels of Mark and Luke", ***ANF01*****'de,** Chap. X.

[365] Irenaeus, "Proofs in Continuation, Extracted from St. John's Gospel. The Gospels are four in Number, neither more nor less. Mystic Reasons for this.", ***ANF01*****'de,** Chap. XI.

[366] Irenaeus, "Doctrine of the Rest of the Apostles.", ***ANF01*****'de,** Chap. XII.

[367] Irenaeus, "Perfect Righteousness was Conferred neither by Circumcision nor by any other Legal Ceremonies.", ***ANF01*****'de,** Chap. XVI.

emirlerin her zaman salih insanların kalplerinde ve ruhlarında yazılı olduğunu ifade eder. Yani kendilerini yaratan Allah'ı sevdiler ve komşularına zarar vermediler. Bu nedenle, yasanın doğruluğuna kendi içlerinde sahip olduklarından, yasaklayıcı emirlerle uyarılmalarına gerek yoktu. Ama bu doğruluk ve Tanrı sevgisi unutulup Mısır'da yok olduğunda Tanrı, insanlara karşı büyük iyi niyetinden dolayı, zorunlu olarak insanları Mısır'dan çıkardı. Öyle ki, insan yeniden Tanrı'nın müridi ve takipçisi olabilsin. Ve Musa'ya yeni emirler verildi. Sünnet de bunlardan biriydi. Tanrı İbrahim'e: "*Seninle ve soyunla yaptığım antlaşmanın koşulu şudur: Aranızdaki erkeklerin hepsi sünnet edilecek. Sünnet olmalısınız, sünnet aramızdaki antlaşmanın belirtisi (işaret) olacak."*[368], Hezekiel Peygambere: *"Kendilerini kutsal kılanın ben RAB olduğumu anlasınlar diye aramızda bir belirti (işaret) olarak Şabat günlerimi de onlara verdim."*[369], Musa'ya: *"İsrailliler, sonsuza dek sürecek bir antlaşma gereği olarak, Şabat Günü'nü kuşaklar boyu kutlamaya özen gösterecekler. Bu, İsrailliler'le benim aramda sürekli bir belirti (işaret) olacaktır."*[370] şeklinde buyurdu. Irenaeus, bu Kutsal Yazılardan öğreniyor ki, Tanrı'nın sünneti doğruluğu tamamlayıcı olarak değil, İbrahim'in soyunun tanınmaya devam etmesi için bir işaret olarak verdiğini söyler. Ayrıca Musa'ya ve Hezekiel'e verilen emirlerin de bir işaret olarak verildiğini ve bu işaretlerin ne anlamsız ne de amaçsız olduğunu, aslında bedenden sonraki sünneti yani ruhtaki sünneti simgelediğini ifade eder. *"Ayrıca Mesih'in gerçekleştirdiği sünnet sayesinde bedenin benliğinden soyunarak elle yapılmayan sünnetle O'nda sünnet edildiniz."*[371] Irenaeus bu ayeti delil getirerek bedendeki sünnetin ruhtaki sünnete işaret ettiğini söyler. Yukarıda Justin Martyr'in ifade ettiği gibi Irenaeus da İbrahim'in sünnet olmadan ve şabat gününü gözetmeden Tanrı'ya inandığını söyler. İbrahim sünnet olmadan önce deTanrı'nın dostu unvanını aldığını ifade eder. Aynı şekilde insanların ikinci babası olan Nuh'un da sünnetsiz olduğunu ve Tanrı tarafından sevildiğini, Lut ve Hanok'un da sünnetsiz olduklarını ama Tanrı'nın onlardan hoşnut olduğunu söyler. *"Tanrımız RAB Horev Dağı'nda bizimle bir antlaşma yaptı. RAB bu antlaşmayı atalarımızla değil, bizimle, bugün*

[368] Yaratılış: 17/10-11.
[369] Hezekiel:20/12.
[370] Mısırdan Çıkış:31/16-17.
[371] Koloseliler:2/16.

burada sağ kalan hepimizle yaptı."[372] Irenaeus, Musa'nın Yasa'nın Tekrarı'ndaki bu ayeti delil getirerek bu peygamberlerin hepsinin sünnetli olmayıp iman sahibi olduklarını söyler. Bu peygamberler Musa'nın Yasası'na bağlı değillerdi. Çünkü bu kuralların sadece Musa'nın dönemi için geçerli olduklarını belirtir.[373]

Irenaeus, Mesih'in sadece bir yaştaki erkekler için gelmediğini, doğru ve dindar olarak yaşayan herkes için geldiğini hem sünnetli olanın hem de sünnetsiz olanın imanla aklanacağını belirtir.[374]

İbrahim Peygamber sünnet olmadan önce de iman sahibiydi. Peki niye imanın bir işareti gibi olan sünnet İbrahim'e verildi. Irenaeus, bu soruya iki antlaşmayı tek bir inançta bağlanabilsin ve Tanrı'nın Sözü'nü takip edenlerin ve onları koruyan herkesin babası olabilsin diye cevap verir. Yani her iki antlaşmanın tek ve aynı sahibi olan Tanrı tarafından böyle emredildiğini ve İbrahim'e verilen bu iki antlaşmanın tek bir inançta bağlandığını söyler.[375] Aslında bu iki antlaşmanın Yahuda'nın gelini Tamar'ın ikizlerinde de birleştiği söylenir. Tamar doğum yaptığında ikizlerden biri elini dışarı çıkardı. Ebe hemen ilk doğan belli olsun diye bileğine kırmızı bir kuşak bağladı. Ama elini geri çekip kardeşi doğdu ve sonra kırmızı işaretli olan çocuk doğdu.[376] Irenaeus, kendisini geri çekip küçüğünün doğmasına izin veren kırmızı işaretli çocuğun (yaşlı olan) kırmızı işarete sahip olan insanlara yani sünnet durumuna (Yahudilere), kırmızı işaretsiz çocuğun ise sonraki insanlara yani Hıristiyanlara işaret ettiğini belirtir.[377]

İskenderiyeli Clement (153–193–217), sünnet ile ilgili düşüncesini inanç üzerine yorumlar. İnanmayan ve itaatsiz olanlar için *"kulakları sünnet edilmemiş*

---

[372] Yasanın Tekrarı: 5/2-3.
[373] Irenaeus, "Perfect Righteousness was Conferred neither by Circumcision nor by any other Legal Ceremonies.", ***ANF01'*de,** Chap. XVI.
[374] Romalılar: 3/31: "*Öyleyse biz iman aracılığıyla Kutsal Yasa'yı geçersiz mi kılıyoruz? Hayır, tam tersine, Yasa'yı doğruluyoruz";* Irenaeus, "Christ did not Come for the Sake of the Men of One Age Only", ***ANF01'*de,** Chap. XVII.
[375] Irenaeus, "Both Covenants were Prefigured in Abraham, and in the Labour of Tamar", ***ANF01'*de,** Chap. XXV.
[376] Yaratılış:38/27-30.
[377] Irenaeus, "Both Covenants were Prefigured in Abraham, and in the Labour of Tamar", ***ANF01'*de,** Chap. XXV.

olanlar" ifadesini kullanıp sünnetin manevi kısmına işaret eder.[378] Pavlus'un Timoteus'u sünnet ettiğinde bu sünnetin hiçbir işe yaramadığını yüksek sesle ilan edip yazdığını söyler.[379]

Tertullian (145-220), sebt gününü bir kurtuluş merhemi gibi görenlere ve sünnet olmayanın öldürülmesi gerektiğini iddia edenlere karşı Justin Martyr ve Irenaeus'un dedikleri gibi sünnet meselesine Adem, Habil, Nuh, Hanok, Melçizedek, İbrahim ve Lut peygamberleri örnek getirir. Eğer sünnet bir insanı günahından temizliyorsa, öyleyse neden Adem günah işledikten sonra Tanrı onu sünnet etmedi? Tanrı Adem'i yaratıp cennete koyduğunda neden başta onu sünnet ettirmedi? Tanrı, Adem'i sünnetsiz ve Şabat Günü'nü gözetmeyen olarak yarattığından dolayı onun zürriyetinden de sünnetsiz ve Şabat Günü'ne uymayan O'na kurbanlar sunan Habil'in de kurbanını kabul etti. Tufandan kurtulan Nuh, "en doğru adam" diye anılan Hanok ve "en yüksek Tanrı'nın kahini" olan Melçizedek, Sodomluların ateşinden kurtulan Lut'un da sünnetsiz olduğunu belirtir.[380] İbrahim'in sünnet olmadan önce Tanrı'yı hoşnut ettiğini ve Şabat günü de tutmadığını ifade eder. İbrahim'e kurtuluşun ayrıcalıklı bir unvanı değil, o zamanın bir işareti olarak verildiğini söyler. Musa'nın eşi Sippora bebeğinin sünnet derisini bir çakıl taşıyla kesti.[381] Eğer böyle yapmasaydı bir melek tarafından öldürüleceğine inanılırdı. Tertullian burada böyle bir şeyin olmadığını, sünnet ettirmesi için sadece bir melek tarafından zorlandığını söyler. Çünkü Musa, sünnetin kesin bir kurtuluş getireceğini bilseydi kendi oğlunu sekizinci günde sünnet ettirip bunu ihmal etmeyecek ve bir bebeğin zorunlu sünnetini her halka emretmiş olmayacak ve bu emrin yerine gelmesi için kanunlar oluşturulmayacaktı. Tanrı, bu emri Musa'ya bir alamet olarak verdi, bir kurtuluş olarak vermedi. Tertullian, devam ederek Musa'nın halkı, bu bariz ihmali gördüğünde onu hor görmediğini açıklar. Tanrı'nın İsrail'e sünnet olma emrini vermesi Kudüs'e girmelerini yasaklayacağı vaktin ne zaman geleceğini ayırt edebilecekleri bir işaret olarak verildiğini ifade eder. Geçici olan bu sünnet olma

---

[378] Clement of Alexandria, "That it is the Prerogative of the same Power to be Beneficent and to Punish Justly", Book I, ***ANF02*'de,** Chap. IX.
[379] Clement of Alexandria, "Those who Teach Others, Ought to Excel in Virtues", Book VII, ***ANF02*'de,** Chap. IX.
[380] Tertullian, "Part First, Apologetic, VII. The Law Anterior to Moses", ***ANF03*'**de, Chap. II.
[381] Mısırdan Çıkış: 4/24-26.

durumun İsrail'de bir işaret için yapıldığı gibi itaatkar bir kavme de ruhani bir kurtuluş olarak verildiğini söyler.[382]

Tertullian, cinsel sünnetin yürürlükten kaldırıldığı ve kendi özel zamanlarında tamamlandığı gibi sebt gününe riayet etmenin de yürürlükten kaldırıldığını söyler.[383] Geçici olan "Sebt Günü", ebedi "Sebt Günü"ne, bedensel sünnetin manevi sünnete, geçici bir yasa, ebedi bir yasaya, önceleri bedensel fedakarlıklara şimdileri ise manevi fedakarlıklara işaret ettiğini söyler. Bundan önceki zamanlarda tüm bu kuralların İsrail halkına bedensel olarak verildiğini ifade eder. Yani bu kanunların belirli bir zamanla sınırlı olduğunu ve bir gün biteceğini gösterir. Yeni Ahit'in vaadinin gerçekleşeceğine inanılır.[384]

Tertullian, Yeşu'nun İsa Mesih'in bir figürü olduğunu ve Musa'nın çölde bıraktığı topluluğu süt ve bal akan topraklara götürdüğünü söyler. Yeşu'nun onları taştan yapılmış bıçaklarla sünnet ettirmesi de İsa Mesih'e benzetilir. Çünkü buradaki İsa Mesih'in bir taş veya kaya olduğunu açıklamaktadır. Gizemin bir türü olarak atanan bu büyük adam diye nitelediği Yeşu'nun, İsa Mesih'in sembolü olduğuna inanılmaktadır.[385]

"Ancak içten Yahudi olan Yahudi'dir. Sünnet de yürekle ilgilidir; yazılı yasanın değil, Ruh'un işidir. İçten Yahudi olan kişi, insanların değil, Tanrı'nın övgüsünü kazanır.[386] Tertullian bu ayetin sünnetin bedensel olarak değil kalben olunması gerektiğini, yazıda/mektupta değil ruhta olması gerektiğini ve bunun da Tanrı'nın yasasının amacına uygun olduğunu ifade ettiğini belirtir.[387]

Tertullian, Tanrı'nın yarattığı şarap ve hayvansal gıdalardan uzak durarak bunları kendilerine mahrum edenlerin yanlış yolda olduğunu ifade eder. Sünnet

---

[382] Tertullian, "Part First, Apologetic, VII. of Circumcision and the Supercession of the Old Law", ***ANF03'***de, Chap. III.
[383] Tertullian, "Part First, Apologetic, VII. Of the Observance Of the Sabbath", ***ANF03'***de, Chap. IV.
[384] Tertullian, "Part Second, Anti-Marcion, Book II, the Sacred Name Jesus Most Suited to the Christ of the Creator. Joshua a Type of Him.", ***ANF03'***de, Chap. XVI.
[385] Tertullian, "Part First, Apologetic, VII. of the Abolition and the Abolisher of the Old Law", ***ANF03'***de, Chap. VI.
[386] Romalılar:2/29.
[387] Tertullian, "Part Second, Anti-Marcion, Book IV. The Epistle to the Romans. St. Paul Cannot Help Using Phrases which Bespeak the Justice of God, Even when He is Eulogizing the Mercies of the Gospel", ***ANF03'***de, Chap. XIII.

olmak şehveti azaltır. Ancak Tanrı böyle bir şehvete izin vermişken bunu kendine yasaklamanın ve kendilerini mühürlemenin yanlış olduğunu söyler. Tertullian, dünyevi ve manevi olarak her şeyde sünnet edildiklerini ifade eder.[388]

Origen (184-253), Musa'ya sekizinci günde çocuğunun sünnet edilme emri verilmesinin son derece yasaya aykırı ve önemsiz bir kanun olduğunu söyler. Eğer böyle bir şey olsaydı bu emri yerine getirmeyen anne babayı ve çocukların bakımını üstlenenlere bir cezalandırılma emri olması gerektiğini ifade eder. Çünkü Tevrat'ta sadece *"Sünnet edilmemiş her erkek halkının arasından atılacak, çünkü antlaşmamı bozmuş demektir."* (Yaratılış: 17/14) emrinin olduğunu, anne ve babaya bir sorumluluk düşmediğini ifade eder.[389] Origen, Musa'ya verilen bu yasanın mantıksız olduğunu ve Eski Ahit'te geçen: "*Tiksindirici kuşların etini yemeyecek, şunları iğrenç sayacaksınız: Kartal, kuzu kartalı, kara akbaba, çaylak, doğan türleri, bütün karga türleri, baykuş, puhu, martı, atmaca türleri, kukumav, karabatak, büyük baykuş, peçeli baykuş, ishakkuşu, akbaba, leylek, balıkçıl türleri, ibibik, yarasa."*[390] ayeti getirerek şiddetli kıtlık zamanlarında bile bu kuşları yememesine rağmen Musa'nın bunları yasaklamasını mantıksızlık olarak görür. Musa'nın Yasa'sında grifon gibi ehlileştirilemeyen hayvanların etinin yenmesi yasaktır. Bu tür hayvanların yakalanması imkansızdır. Origen, bu hayvanların etinin yenmemesi gerektiğinin söylemesi var olmayan bir şeyin yasaklanması gibi tutarsız olduğunu söyler. *"Size Şabat Günü'nü verdim. Bunun için altıncı gün size iki günlük ekmek veriyorum. Yedinci gün herkes neredeyse orada kalsın, dışarı çıkmasın."*[391] Bu ayetin emrine de sıkı sıkı bağlanmanın imkansız olduğunu, hiçbir canlının bütün gün oturamayacağını ve oturma pozisyonunda hiç kıpırdamadan kalamayacağını belirtir. Şabat Günü bir adamın bulunduğu durumda akşama kadar kalmasının ve hiç yük taşımamasının imkansız olduğunu ifade eder. Aynı şekilde sekiz günlükken kendisinin karar vermesi gereken bir şeyde henüz bu kararı verecek yaşa gelmemişken onun adına karar verip onu sünnet ettirmesi aynı derecede mantıksızlık ve tutarsızlık olarak görür. Eğer bunlar hakkında yasanın harfiyen uygulanması gerekiyorsa, babalarının

[388] Tertullian, "Part Fourth, II. Excess in Dress, as well as in Personal Culture, to be Shunned. Arguments Drawn from I Cor. VII.", ***ANF04'***de, Chap. IX.
[389] Origen, "That the Scriptures are Divinely Inspired", Book IV/17,18, ***ANF04'***de, Chap. I.
[390] Levililer:11/13-19.
[391] Mısır'dan Çıkış:16/29.

veya birlikte oldukları kişilerin idam edilmelerinin emredilmesi gerektiğini vurgular.[392]

Origen, İsa Mesih'e iman etmeyen Yahudileri kalpleri "katı olanlar" ve "sünnet ehli cahiller" olarak nitelemiştir.[393]

Origen, Celsus'ın Yahudilerin uyguladığı sünneti kınamadığını söyler. Çünkü Celcus, Yahudilerin sünnetin Musa'dan değil Mısırlıların eski bir uygulaması olduğunu onlardan geldiğini ve hâlâ onun etkisinde olduğunu ifade eder. Musa'nın sünnet ayinini ilk uygulayanın İbrahim olduğunu söylemesine rağmen ondan çok Mısırlılar'a inandığını belirtir. Mısırlılar'da "İbrahim'in Tanrısı" ifadesi çok kullanılır. Büyü yapanlar büyülerinde ve Tanrı ile adil insanlar arasındaki dostluğa işaret ettiklerinde bu ifadeyi kullanırlar. Ama "İbrahim'in Tanrısı" ifadesini kullanırken, İbrahim'in kim olduğunu bilmiyorlardı. Aynı şekilde İshak, Yakup ve İsrail için de geçerlidir. Çünkü bu kelimeler İbranice olmasına rağmen bu bilgiler sayesinde olağanüstü sonuçlar ürettiklerini iddia ederler. Onun için Celsus, Yahudilerin Mısırlılar'ın etkisinde kalıp sünnetin Musa'dan değil Mısırlılardan alındığını ifade etmiştir.[394]

Origen, Yahudiler arasında uygulanan sünnet ile Mısırlılar arasında uygulanan sünnet aynı nedenlerle sünnet edildiği anlamına gelmemesi gerektiğini açıklar. Nasıl ki her kurban kesen kurban ayinini yapar gibi görünse de aynı Tanrı'ya kurban kesmediği ve duasında aynı şeyleri söyleyip de aynı Tanrı'ya dua etmediği gibi aynı şekilde eğer biri sünnet ayinini yaparsa, bunun bir başkası üzerinde yapılan sünnetten hiçbir şekilde farklı olmadığı sonucu çıkmayacağını söyler.[395]

Yahudiler sekizinci günde yapılan sünnetin esas sünnet olduğunu ve şartlara göre yapılan sünnetin farklı olduğunu söylerler. Muhtemelen, bazı meleklerin Yahudi

---

[392] Origen, "On the Inspiration of Holy Scripture, and How the Same is to be Read and Understood, and what is the Reason of the Uncertainty in it; and of the Impossibility or Irrationality of Certain Things in it, Taken According to the Letter.", Book IV, ***ANF04'***de, Chap. I.

[393] Origen, "On the Inspiration of Holy Scripture, and How the Same is to be Read and Understood, and what is the Reason of the Uncertainty in it; and of the Impossibility or Irrationality of Certain Things in it, Taken According to the Letter.", Book IV, ***ANF04'***de, Chap. I.

[394] Origen, "Origen Against Celsus", Book I, ***ANF04'***de, Chap. XXII.

[395] Origen, "Origen against Celsus", Book V, ***ANF04'***de, Chap. XLVII.

ulusuna karşı düşmanlığı nedeniyle sünnet edilmeyenleri yaralama gücüne sahip olduğuna inanılırdı. Ancak ayini geçirenlere karşı güçsüzdüler. *"RAB yolda, bir konaklama yerinde Musa'yla karşılaştı, onu öldürmek istedi. O anda Sippora keskin bir taş alıp oğlunu sünnet etti, derisini Musa'nın ayaklarına dokundurdu. "Gerçekten sen bana kanlı güveysin" dedi. Böylece RAB Musa'yı esirgedi. Sippora Musa'ya sünnetten ötürü "Kanlı güveysin" demişti."*[396] Origen, Musa'nın oğlu Elizer'in sünnetinden önce melekler Musa'ya zarar vereceklerdi, ama Musa'nın karısı Sippora bunu öğrenince oğlunu sünnet etti ve "Çocuğumun sünnetinin kanı kaldı" yani İbranice'de *"sen benim için kanlı bir kocasın"* der. Çünkü o sünnet kanının dökülmesinden önce güce sahip olup da sünnetten sonra güçsüzleşen belirli bir meleğin hikayesini biliyordu. Bu nedenden dolayı Musa'ya *"sen benim için kanlı güveysin"* sözlerinin söylendiği aktarılır. Musa'nın çocuğunun sünnet edilmesi meleğin Musa'ya hiçbir şey yapamadığını ve bundan vazgeçtiğini "Mısır'dan Çıkış" kitabının (Mısır'dan Çıkış:4/24-26) yazılanlarından anlaşılabilir olduğunu söyler. Origen kendisinin bir Hıristiyan olarak buna bazı şeyler ekleyeceğini ifade eder. Bu melek ile ilgili düşüncesi farklı bir boyutta yer almaktadır. Bu meleğin sünnetli olmayanlar ve genel olarak sadece Yaradan'a ibadet eden herkes üzerinde gücü olabildiğini ve bu gücün, Rab/İsa bir insan bedenine bürünmediği sürece devam ettiğini söyler. Ancak kendi şahsında sünnet ayini geçirdiğinde ve sadece bu ayini yapıp da sünnet olmayanların üzerinde bu meleğin gücünün kalktığını söyler. Bu meleğin, sünnet ritüeli olmasa da bu ayini yapan kimseye ya da manen sünnet olan kimsenin üzerinde bir etkisinin olmadığını ifade eder. İsa, tarif edilemeyecek bir güçle bu bedensel sünneti engellemiştir. Origen, İsa'nın istemediği bu bedensel sünneti havarilere yasakladı ve bu da bir elçi (Pavlus) tarafından hatırlatıldığını ifade eder.[397]

---

[396] Mısır'dan Çıkış:4/24-26.

[397] Origen, "Origen Against Celsus", Book V, ***ANF04'***de, Chap. XLVIII; Galatyalılar:5/2-6: *"Bakın, ben Pavlus size diyorum ki, sünnet olursanız Mesih'in size hiç yararı olmaz. Sünnet edilen her adamı bir daha uyarıyorum: Kutsal Yasa'nın tümünü yerine getirmek zorundadır. Yasa aracılığıyla aklanmaya çalışan sizler Mesih'ten ayrıldınız, Tanrı'nın lütfundan uzak düştünüz. Ama biz aklanmanın verdiği umudun gerçekleşmesini Ruh'a dayanarak, imanla bekliyoruz. Mesih İsa'da ne sünnetliliğin ne de sünnetsizliğin yararı vardır; yararlı olan, sevgiyle etkisini gösteren imandır."*

2. 4. 2. Üçüncü Yüzyıldaki Kilise Babalarının Sünnete Bakışları

Bu dönemdeki Kilise Babaları da sünnetin manevi yönüne vurgu yapmıştır. Gerçek lütfun bedendeki işarette olmadığını, Yahudilerin İsa Mesih'e inanmadıkça bedendeki işaretin onlara hiç fayda sağlamayacağını ve kurtulamayacaklarını ifade etmişlerdir. Sünnet ahdinin geçerliliğini kaybettiğini ve yeni bir işarete yani Yeni bir Ahit'e gerek olduğunu belirtmişleridir. İnsanlara karşı kötü olan kimselerin sünnet olmasının faydasını görmeyeceklerini söylemişlerdir. Aynı şekilde ikinci yüzyıldaki Kilise Babalarının dedikleri gibi bu dönemdekiler de İbrahim Peygamberden önceki peygamberlerin sünnetli olmadığını, ancak iman sahibi olduklarını ifade etmişlerdir. Musa'dan sonra İsrailoğullarının başına geçen Yeşu'nun İsa'nın sembolü olduğunu ve kavmine emrettiği sünnetin bedensel sünnet olmadığını söylemişlerdir.

Burada da *"Early Church Fathers"* eserindeki sıralamayı ele alıp beş Kilise Babasından bahsedilmiştir.

Hippolytus (170-236)'a göre Tanrı, Musa'ya gerçeği göstereceğini söylüyorsa Musa'ya çocuğunun sünnet olmasını istemesi ve bunun bir melek tarafından ona gönderilmesinde halk tarafından sahte bir peygamber ve aldatıcı olarak görülmemesi için olduğunu söyler. Burada Musa'ya gönderilen meleğin şu ayette geçen melek olduğu söylenir:[398] *"Süt ve bal akan ülkeye senden önce bir melek gönderecek, Kenan, Amor, Hitit, Periz, Hiv ve Yevus halklarını oradan kovacağım. Ben sizinle gelmeyeceğim, çünkü inatçı insanlarsınız. Belki sizi yolda yok ederim."*[399]

Cyprian (200-258), Tanrı'nın, Yahudilere Şabat'tan sonraki günde sünnet olma emrini verdiğini ama Mesih'in Şabat'tan sonraki günde gelip bizi canlandıracağını ve ruhun sünnetinin vereceği gün olacağını söyler.[400] Cyprian burada, önceden belirlenmiş olan yasa tarafından hiç kimsenin lütuf elde etmesinin engellenmeyeceğini ve ruhsal sünnetin bedensel sünnet tarafından engellenmemesi gerektiğini, ancak kesinlikle her insanın Mesih'in lütfuna kabul edilmesi gerektiğini belirtir. Çünkü Petrus'un Elçilerin İşleri'nde şöyle konuştuğunu *"Petrus,*

---

[398] Hippolytus, "On Daniel, II. The Interpretation by Hippolytus, (Bishop) of Rome, of the Visions of Daniel and Nebuchadnezzar, Taken in Conjunction", ***ANF05'***de.
[399] Mısır'dan Çıkış:33/2-3.
[400] Cyprian, "To Fidus, on the Baptism of Infants", ***ANF05'***de, Epistle LVIII.

Kornelius'la konuşa konuşa içeri girdiğinde birçok insanın toplanmış olduğunu gördü. Onlara şöyle dedi: "Bir Yahudi'nin başka ulustan biriyle ilişki kurmasının, onu ziyaret etmesinin töremize aykırı olduğunu bilirsiniz. Oysa Tanrı bana, hiç kimseye bayağı ya da murdar dememem gerektiğini gösterdi. Bu nedenle, çağrıldığım zaman hiç itiraz etmeden geldim."[401] ifade edip Petrus gibi kimseye sıradan ve kirli denmemesi gerektiğini ve lütuf arayan insanları engellememek gerektiğini belirtir. Tanrı'ya karşı çok büyük günahlar işlenmiş olsa bile Tanrı ona bağışlanma lütfu ve vaftiz olmaktan alıkonulmamış lütfu vermişse yine de bağışlanacağını söyler.[402]

Cyprian, Yasa'nın Tekrarı'ndaki şu ayeti getirerek:*"Rabb'in seçeceği yerden size bildirilen karara uymalı, size verilen öğüdü tutmaya dikkat etmelisiniz. Size öğretilen yasa ve verilen karar uyarınca davranın. Size bildirilenin dışına çıkmayın. Orada, Tanrınız Rabb'in önünde görev yapan kahini ya da yargıcı kim dinlemeyip saygısızlık ederse öldürülmeli. İsrail'den kötülüğü atmalısınız. Bütün halk bunu duyup korkacak, bir daha saygısızlık etmeye kalkışmayacaktır."*[403] Tanrı'nın rahiplerine itaat etmeyenlerin öldürülmesini ve o zamana tayin edilen hakimlerine kulak asmayanların öldürülmesini emrini verdiğini belirtir. Bu kurallara uymayanlar henüz sünnet yürürlükte olsa bile kılıçla öldürüldüler. Ama şimdi sünnet, Tanrı'nın sadık hizmetkarları arasında ruhtan olmaya başladığına göre, gururlu, ahlaksız ve inatçı olanlar, Kiliseden atıldıkları için Ruhun kılıcıyla öldürüldüklerini belirtir.[404] Burada bedenen sünnetli olmanın gerçek iman sahibi olduğu anlamına gelmediğini ifade etmektedir.

Cyprian'ın Yahudiler, Rab'den ayrıldıkları, peygamberlere inanmadıkları, onları öldürdükleri ve putlara uydukları için Tanrı'nın ağır gazabının altına düştüğünü ifade eder. Bundan dolayı Yahudilerin, Kutsal Yazıları anlamayacaklarını, ancak Mesih geldikten sonraki son zamanlarda anlaşılır olacaklarını bildirir. Çünkü Yahudiler, önce Mesih'e inanmadıkça Kutsal Yazılardan hiçbir şey anlayamayacağını ve Rab'in ışığını kaybedeceklerini ifade eder. İşte bunun için

[401] Elçilerin İşleri:10/28-29.
[402] Cyprian, "To Fidus, on the Baptism of Infants", ***ANF05'***de, Epistle LVIII/4,5.
[403] Yasa'nın Tekrarı: 17/10-13.
[404] Cyprian, "To Pomponius, Concerning Some Virgins", ***ANF05'***de, Epistle LXI/4.

bedenin ilk sünnetinin geçersiz kılındığını ve bunun yerine ruhun ikinci bir sünnetinin vaat edildiğini ifade eder. Cyprian, Musa tarafından verilen eski yasanın sona ermek üzere olduğunu söyler. Yeni bir yasanın çıkarılacağını, başka bir muafiyet ve yeni bir ahit verileceğini belirtir. Eski vaftizin sona ereceğini ve yenisinin başlayacağını, eski boyunduruğun iptal edileceğini ve yeni bir boyunduruğun verileceğini *'Yahudiler Aleyhindeki Üç Tanıklık Kitabı'*ndan birincisinde bildirir.[405]

Cyprian yine bu kitabın farklı bir bölümünde *"RAB Yahuda ve Yeruşalim halkına şöyle diyor: "İşlenmemiş toprağınızı sürün, Dikenler arasına ekmeyin. Ey sizler, Yahuda halkı ve Yeruşalim'de yaşayanlar, Kendinizi RAB'be adayın, Bunu engelleyen her şeyi yüreğinizden uzaklaştırın (kendinizi de yüreğinizi de RAB için sünnet edin). Yoksa yaptığınız kötülüklerden ötürü Öfkem ateş gibi yağacak, Her şeyi yiyip bitirecek Ve söndüren olmayacak."*[406] Ayrıca Musa'nın şöyle dediğini nakleder: *"Sizin ve çocuklarınızın yüreğini değiştirecek (yüreğini sünnet edecek). Öyle ki, O'nu bütün yüreğinizle, bütün canınızla sevesiniz ve yaşayasınız."*[407] Tanrı, Nave oğlu Yeşu(İsa)'ya: *"Bu arada RAB, Yeşu'ya şöyle seslendi: "Kendine taştan bıçaklar yap ve İsrailliler'i eskisi gibi sünnet et."*[408] Ayrıca Pavlus, Koloselilere: *"Mesih'in gerçekleştirdiği sünnet sayesinde bedenin benliğinden soyunarak elle yapılmayan sünnetle O'nda sünnet edildiniz"*[409] ayetlerini delil getirerek bedenin ilk sünnetinin geçersiz olduğuna ve bunun yerine ruhun ikinci sünnetinin vaat edildiğine işaret etmiştir. Aynı şekilde yukarıda da bahsedildiği gibi Tanrı tarafından sünnet edilmesi emredilmeyen ilk insan Adem, dürüst Habil, yeryüzünde işlenen suçlar yüzünden dünya ve insanlar mahvolurken insan ırkının korunması için tek başına seçilen Nuh, Tanrı'yı memnun eden Hanok ve Melçizedek. Bunların hepsinin Rabbi'nin kalpteki iman işaretiyle mühürlenmiş olduklarını belirtir.[410]

---

[405] Cyprian, "Book I, Treatise XII. Three Books of Testimonies against the Jews", ***ANF05'***de, Heads /1-13.
[406] Yeremya:4/3-4.
[407] Yasa'nın Tekrarı:30/6.
[408] Yeşu:5/2-3.
[409] Koloseliler: 2/11.
[410] Cyprian, "Book I, Treatise XII. Three Books of Testimonies against the Jews", ***ANF05'***de, Testimonies/8.

Archelaus (277), sünnet ile ilgili meseleye farklı bir bakış açısıyla yaklaşarak konuya giriş yapmıştır. İsa'nın Musa'ya aykırı bir şey söylemediğini ve yapmadığını belirtmiştir. Archelaus şu ayeti: *"Yahya'nın öğrencileriyle Ferisiler oruç tutarken, bazı kişiler İsa'ya gelip, "Yahya'nın ve Ferisiler'in öğrencileri oruç tutuyor da senin öğrencilerin neden tutmuyor?" diye sordular. İsa şöyle karşılık verdi: "Güvey aralarında olduğu sürece davetliler oruç tutar mı? Güvey aralarında oldukça oruç tutmazlar!"*[411] delil getirilerek İsa'nın yaptığı ibadetlerin tüm Hıristiyanların yapmış gibi kabul edildiğini belirtmiştir. Burada sünneti fiilen reddetmediğini, O'na tabi olup inananların yerine sünnet edildiğini, kendisinin katlandıklarıyla iman sahiplerini rahatlattığını ve hiçbir amaç için hiç kimsenin acı çekmesine izin vermediğini söylemiştir.

Archelaus, bir erkek, komşusuna karşı en kötü düşünceleri besliyorsa onun kendini sünnet etmesinin yararı olmayacağını vurgular. İsa Mesih'in kendilerine en dolu hayatın yollarını kısa bir yoldan açmayı tercih ettiğini, yoksa kendi uzun yolları kat edilseydi dışarıdan insanların gözünden muhteşem görünebilirken içsel olarak aç kurtlar ve dıştan iyi görünüp içi sadece kemik olan beyaz mezarlar gibi olacağını: *"Vay halinize ey din bilginleri ve Ferisiler, ikiyüzlüler! Siz dıştan güzel görünen, ama içi ölü kemikleri ve her türlü pislikle dolu badanalı mezarlara benzersiniz. Dıştan insanlara doğru görünürsünüz, ama içte ikiyüzlülük ve kötülükle dolusunuz"*[412] ayetini delil getirerek uzun ve meşakatli yolun en kısa ve verimli yollarını gösterdiğini delil getirmiştir. Ayrıca *"Ne mutlu merhametli olanlara! Çünkü onlar merhamet bulacaklar. Ne mutlu yüreği temiz olanlara! Çünkü onlar Tanrı'yı görecekler"*[413] bu ayetlerde de üstünde eski püskü elbiseler olan biri kalbinde hiç kimseye karşı kötülük beslemediğinde iyi bir karakter sahibi insan tipi olacağını, kurtuluş getirenin sadece kalbin sünneti olacağını ve kalp, ruhsal sünnetle güçlendirilmedikçe sadece bedensel sünnetin hiçbir fayda sağlamayacağını ifade etmiştir. Burada özlü yaşam tarzı ve temiz kalpli olunabilirse, çalışmaya ve ıstırap çekilmeye gerek olmadığını da belirtmektedir. Bütün bu sözlerden sonra Pavlus, *"Mesih'in benim aracılığımla konuştuğuna ilişkin kanıt istiyorsunuz. Mesih size*

[411] Matta:2/18-19.
[412] Matta:23/27.
[413] Matta:5/8.

karşı güçsüz değildir; O'nun gücü sizde etkindir. Güçsüzlük içinde çarmıha gerildiği halde, şimdi Tanrı'nın gücüyle yaşıyor. Biz de O'nda güçsüz olduğumuz halde, Tanrı'nın gücü sayesinde O'nunla birlikte sizin yararınıza yaşayacağız."[414] dediğinde bu konuda kendilerine daha açık talimat verildiğini, sünnetsizlikte haklı olunabilecekken sünnetle ne işlerinin olduğunu belirtmektedir. Archelaus, çünkü şöyle yazıldığını belirtir:[415] *"Biri sünnetliyken mi çağrıldı, sünnetsiz olmasın. Bir başkası sünnetsizken mi çağrıldı, sünnet olmasın. Sünnetli olup olmamak önemli değildir. Önemli olan, Tanrı'nın buyruklarını yerine getirmektir."*[416], *"Ancak içten Yahudi olan Yahudi'dir. Sünnet de yürekle ilgilidir; yazılı yasanın değil, Ruh'un işidir. İçten Yahudi olan kişi, insanların değil, Tanrı'nın övgüsünü kazanır."*[417]

Sonuç olarak Archelaus, herhangi bir adamı kurtarmak için sünnet edilmek istendiğinde bunun gerekli olmadığını belirtmiştir. Çünkü kurtarılmak isteniyorsa yasanın emirleri yerine getirilmesi gerekli olduğunu, sünnetsiz kalınıp emirler yerine getirilirse daha fazla yaşama sahip olunacağını ve bunun da ruhun ve kalbin sünnetine bağlı olduğunu ifade etmiştir. Archelaus, sünnetli olmak ve olmamak ile ilgili şöyle farklı bir yaklaşımda da bulunmuştur: *"Altın ve gümüşten hazinelere sahip olan ve bu madenlerden yapılmış evinin kullanımı için gerekli olan her şeyi elde eden zengin bir adamın, toprak kaplardan herhangi birini, bu değerli madenlerden yapılmış herhangi bir şeyde sergilemeye ihtiyacı olmadığı gibi aynı şekilde, Tanrı'nın lütfuyla zenginleştirilmiş ve yüreğin sünnetini elde etmiş kişi de, bu en yararsız bedensel sünnete hiçbir şekilde ihtiyaç duymayacaktır."*[418]

Methodius (260-312), sünnetin İbrahim Peygambere verilirken belli bir amaç için verildiğini anlatır. İbrahim, sünnet ahdini kendi vücudunun bir parçasına aldığında bir şeyin bittiğine işaret ettiğini belirtmektedir. Bu da aynı ebeveynden çocuk sahibi olmaması gerektiğinin ve o döneme kadar herkesin kız kardeşiyle

---

[414] II. Korintliler:13/3.
[415] Archelaus, "The Acts of the Disputation with the Heresiarch Manes", ***ANF06'***de, Chap. XLII/42.
[416] I. Korintliler: 7/18-19.
[417] Romalılar:2/29.
[418] Archelaus, "The Acts of the Disputation with the Heresiarch Manes", ***ANF06'***de, Chap. XLII/42.

evlenebilirken bundan sonra kız kardeşle evlenmeyeceğinin bir işareti olduğunu göstermektedir.[419]

Methodius, kalbi sünnetsiz olanların (Yahudilerin) bu dünyada gerçeğin ne olduğunu ve neyin fayda vereceğini de bilmeyeceğini belirtmektedir.[420]

Lactantius (260-330), Tanrı, Musa'ya: *"Onlara kardeşleri arasından senin gibi bir peygamber çıkaracağım. Sözlerimi onun ağzından işiteceksiniz. Kendisine buyurduklarımın tümünü onlara bildirecek. Adıma konuşan peygamberin ilettiği sözleri dinlemeyeni ben cezalandıracağım"*[421] şeklinde buyurarak Tanrı tarafından çok büyük bir peygamberin geleceğini önceden bildirildiğini ifade eder. Tanrı burada açıkça, kendi Oğlunu, yani canlı ve bizzat mevcut bir yasayı göndermek ve bir ölümlü tarafından verilen Eski Yasa'yı yok etmek üzere olduğunu belirtir. Aynı şekilde İsa'nın sembolü olan Yeşu'ya da sünnetin kaldırılmasıyla ilgili Tanrı tarafından kendisine peygamberlikte bulunulduğunu bu ayetle belirtmektedir:[422] *"RAB Yahuda ve Yeruşalim halkına şöyle diyor: "İşlenmemiş toprağınızı sürün, Dikenler arasına ekmeyin. Ey sizler, Yahuda halkı ve Yeruşalim'de yaşayanlar, kendinizi de yüreğinizi de RAB için sünnet edin. Yoksa yaptığınız kötülüklerden ötürü Öfkem ateş gibi yağacak, Her şeyi yiyip bitirecek Ve söndüren olmayacak."*[423] Aynı zamanda Musa'nın kendisi de: *"Sizin ve çocuklarınızın yüreğini değiştirecek (yüreğini sünnet edecek). Öyle ki, O'nu bütün yüreğinizle, bütün canınızla sevesiniz ve yaşayasınız."*[424] Rab Yeşu(İsa)'ya:*"Bu arada RAB, Yeşu'ya şöyle seslendi: "Kendine taştan bıçaklar yap ve İsrailliler'i eskisi gibi sünnet et."*[425] Lactantius, bu ikinci sünnetin, Yahudilerin uyguladıkları sünnetin bedenden değil, gerçek İsa olan Mesih tarafından kurtarılan yürekten ve ruhtan olacağını belirtmektedir. Çünkü Peygamber, "Ve Rab bana dedi" değil, "*Yeşu'ya/İsa'ya dedi*", Tanrı'nın kendisinden

---

[419] Methodius, "By The Circumcision Of Abraham, Marriage With Sisters Forbidden; In The Times Of the Prophets Polygamy Put A Stop To; Conjugal Purity Itself By Degrees Enforced", Discourse I, Marcella, ***ANF06'***de, Chap. III.

[420] Methodius, "How Each One Ought To Prepare Himself For The Future Resurrection", Discourse, IX, Tusiane, ***ANF06'***de, Chap. III.

[421] Yasanın Tekrarı:18/18-19.

[422] Lactantius, "Of the Superstitions of the Jews, and their Hatred against Jesus", Book IV, ***ANF07'***de, Chap. XVII.

[423] Yeremya:4/3-4.

[424] Yasanın Tekrarı:30/6.

[425] Yeşu:5/2.

değil, Tanrı'nın o sırada kendisiyle konuştuğu Mesih'ten söz ettiğini gösterdiğini ifade etmektedir. Ayrıca Musa tarafından da *"Musa, Nun oğlu Hoşea'ya Yeşu adını verdi."*[426] ayetinde olduğu gibi kendisine "Yeşu/İsa" adı verildiğini de belirtilmektedir. Yeşu, İsrail oğullarının düşmanı olan Amalek'e karşı savaşın lideri olarak seçildiğinden, hem ismin amblemi ile düşmanı boyun eğdirebilir hem de insanları vaat edilen diyara yönlendirebilir. Bundan dolayı İsa tarafından verilen Yeni Yasa'nın, Musa tarafından verilen Eski Yasa'nın yerini almak üzere olduğunu göstermek için Musa'nın halefi olduğu belirtilmektedir. Çünkü etin sünnet edilmesinin açıkça mantıksız olduğunu ve eğer Tanrı isteseydi, sünnetsiz olması için insanı başlangıçtan öyle sünnet derisi olmadan şekillendirebileceğini, ama bu ikinci sünnetin bir figürü olduğunu, açık ve sade bir kalple yaşanılması gerektiğini ifade etmekteydi.[427]

Sonuç olarak üçüncü yüzyıldaki Kilise Babalarının sünnete olan bakışlarına bakıldığında farklı deliller üzerinden aynı sonuca varıldığı görülmektedir. Ayrıca Yeni bir Ahit'e işaret ettiklerini ve İsa'nın sembolü olan Yeşu tarafından Eski Ahit'in kaldırdığını açıklamaktadırlar.

2. 4. 3. Dördüncü ve Beşinci Yüzyıldaki Kilise Babalarının Sünnete Bakışları

İkinci ve üçüncü yüzyıllardaki Kilise Babalarında olduğu gibi sıralamada *"Early Church Fathers"* eserindeki sıralama esas alınmış olup beş Kilise Babasından bahsedilmiştir.

Aziz Augustin (354-430)'in Maximin'e gönderdiği mektubunda, sünnetin Rab/İsa'ın gelişinden önce, yürürlükten kaldırılmadan imanın ve doğruluğun bir mührü olduğunu ifade eder. O dönemde sünnetin büyük bir önemi olduğunu belirtmektedir. Çünkü Musa çocuğunu sünnet etmediğinden bir meleğin onu boğmaya geldiği ve Musa'nın karısının keskin bir taşı alıp çocuğu sünnet etmesinin buna engel olduğunu[428] ve bu nedenle bu *kutsallık/sünnet* sayesinde kurtulduğunu

[426] Çölde Sayım:13/16.
[427] Lactantius, "Of the Superstitions of the Jews, and their Hatred against Jesus", Book IV, ***ANF07'***de, Chap. XVII.
[428] Mısır'dan Çıkış:4/24-25.

belirtmektedir. Augustin, sünneti vaftizle ilişkilendirip vaftizden önce sünnetin var olduğunu, ancak Rab/İsa Mesih'in ilk gelişiyle sünnetin kaldırıldığı gibi ikinci gelişiyle de vaftizin kaldırılacağını ifade etmektedir. Çünkü inanç özgürlüğü gelip esaret boyunduruğu kalktığından dolayı hiçbir Hıristiyan'ın bedenen sünnet olmadığı gibi, doğrular Rab/İsa Mesih ile birlikte hüküm sürdüğünde ve kötüler hüküm giydiğinde hiç kimsenin artık vaftiz edilmeyeceğini belirtmektedir. Ancak her iki kuralın da öngördüğü gerçeklik, yani kalbin sünneti ve vicdanın temizlenmesi sonsuza dek sürecektir.[429]

Augustin ile Jerome arasındaki mektuplaşmada Pavlus ve Petrus arasındaki diyalogdan bahsederken Jerome'nin, Pavlus ve Petrus'un Musa'nın Yasa'sının tamamen yürürlükten kaldırıldığının farkında olduklarından korkudan onu yerine getiriyormuş gibi davrandığından söz edilmektedir. Pavlus'un Petrus'a karşı çıkıp Yahudiler gibi sünnet olmayı ve sünnet olmaya karşı çıkmadığı için eleştirirken kendisinin de *"Timoteos'u kendisiyle birlikte götürmek isteyen Pavlus, oralarda bulunan Yahudiler yüzünden onu sünnet ettirdi. Çünkü hepsi, babasının Grek olduğunu biliyordu."*[430] ayetine göre Musa'nın Yasa'sına uyduğu görülmektedir. Jerome bu mektubunda (M. S. 402'de yazıldı) etrafındakileri kaybetmemek için Pavlus ve Petrus'un, kendilerine adanan sürüyü kaybetmek endişesiyle "İyi Çoban"ı taklit ettiklerinden bahsetmektedir. [431] Ancak Augustin, Jerome'ye cevaben bir mektup yazar (M. S. 405'te yazıldı) ve burada Pavlus'un böyle davranması yani Timoteus'u sünnet ettirmesi amacının başka bir şey olduğunu, ancak Petrus'un burada dürüst davranmadığını belirtmektedir. Augustin, Petrus'un bu olayda Yahudi olmayanları Yahudi olarak yaşamaya zorlamak için böyle davrandığını ifade eder. Çünkü Mesih'e inananların bu eski törenler olmadan kurtulamayacaklarını düşüncelerinin gerçeğe aykırı olduğunu bildirmekteydi. Pavlus'un Timoteus'u sünnet ettirmesi konusunda ise Augustin şu ayetlerden *"Timoteos'u kendisiyle birlikte götürmek isteyen Pavlus, oralarda bulunan Yahudiler yüzünden onu sünnet ettirdi"*[432]; Yakup, Pavlus'a öneride bulunup: *"Bunun için sana dediğimizi yap.*

[429] Augustin, "Letters of St. Augustin, to Maximin", ***NPNF1-01***'de, Letter XXIII/4.
[430] Elçilerin İşleri:16/3.
[431] Augustin, "From Jerome", Letter LXXV/8,9, ***NPNF1-01***'de, Chap. I.
[432] Elçilerin İşleri:16/3.

Aramızda adak adamış dört kişi var. Bunları yanına al, kendileriyle birlikte arınma törenine katıl. Başlarını tıraş edebilmeleri için kurban masraflarını sen öde. Böylelikle herkes, seninle ilgili duyduklarının asılsız olduğunu, senin de Kutsal Yasa'ya uygun olarak yaşadığını anlasın. Öteki uluslardan olan imanlılara gelince, biz onlara, putlara sunulan kurbanların etinden, kandan, boğularak öldürülen hayvanlardan ve fuhuştan sakınmalarını öngören kararımızı yazmıştık." Bunun üzerine Pavlus o dört kişiyi yanına aldı, ertesi gün onlarla birlikte arınma törenine katıldı. Sonra tapınağa girerek arınma günlerinin ne zaman tamamlanacağını, her birinin adına ne zaman kurban sunulacağını bildirdi."[433] Augustin, Pavlus'un bu uygulamaları almasının amacı başkalarına kurtuluşun bu kutsamalarla Hıristiyan dönemi altında verildiğinin izlenimini vermektir. Ayrıca, Tanrı'nın önceki devirde insanlara emrettiği ayinleri, putperest ibadetten daha iyi bir şey olduğu imajını da verdiğini ifade etmektedir.[434]

Augustin, Petrus'un, Pavlus ile aynı fikirde olduğunu ifade eder. Bu nedenle Pavlus'un Petrus'a bu konuyla ilgili gerçeğin ne olduğunu öğretmediğini söyler. Ancak kendisinin gizlediğini, Yahudi olmayanlara Yahudiler gibi davranmaya mecbur bırakan bir şeymiş gibi olduğundan bahsetmektedir.[435]

Augustin 5. yüzyılın başlarında yazmış olduğu *Tanrı'nın Şehri (The City of God)* kitabında yukarıda anlatılanların biraz daha gerisine gidip sünnetin İbrahim Peygamberle başladığını ve Rabb'in İbrahim'e verdiği sözden, soyunun yıldızların sayısı kadar çoğalması için kendisine söz verildiğini ancak bu sözün İbrahim Peygamber henüz sünnet edilmeden önce verildiğini belirtir.[436] *"Avram, "Ey Egemen RAB, bana ne vereceksin?" dedi, "Çocuk sahibi olamadım. Evim Şamlı Eliezer'e kalacak. Bana çocuk vermediğin için evimdeki bir uşak mirasçım olacak." RAB yine seslendi: "O mirasçın olmayacak, öz çocuğun mirasçın olacak." Sonra Avram'ı dışarı çıkararak, "Göklere bak" dedi, "Yıldızları sayabilir misin? İşte, soyun o kadar çok olacak."*[437] Burada İbrahim Tanrı'dan bir çocuk sahibi olmadığını ve

[433] Elçilerin İşleri:21/23-26.
[434] Augustin, "To Jerome", Letter LXXXII/8, ***NPNF1-01***'de.
[435] Augustin, "To Jerome", Letter LXXXII/11, ***NPNF1-01***'de.
[436] Augustin, "The City of God", ***NPNF1-02***'de, Book XVI, Chap. XXIII.
[437] Yaratılış:15/2-5.

evdeki hizmetçiye mirasının kalacağından yakındığından bahsedilmektedir. Ancak Tanrı ona çocuğunun olup soyunun yıldızlar kadar olacağını vaat eder. *"Avram, RAB'be iman etti, RAB bunu ona doğruluk saydı."*[438], *"İbrahim, Tanrı'ya iman etti, böylece aklanmış sayıldı."*[439] İbrahim iman ettiğinde, Tanrı onun soyunu çoğaltacağını söyledi. Oysa imanı kendisine aklanmış sayıldığı zaman henüz sünnet edilmemişti.[440] Böylece sünnet yüceltilmedi, iman yüceltildi.

Augustin, Tanrı'nın İbrahim'e yaşlandığında ona kısır Sara'dan bir oğul olacağına dair güvence verir. Onu ulusların babası atadığı ve sünnet ayini ile O'nun imanını mühürlediğini anlatır. Ancak Hacer'den doğan ve İbrahim'in ilk oğlu olan İsmail ile değil de soyunun yıldızlar kadar olacağını İshak'ın soyundan olacağını ifade etmektedir. Çünkü cariyenin oğlundan bu vaat edilenin yerine geldiği düşünülmesin. Augustin, burada milletlerin İshak'ta, yani vaadin oğlunda, tabiatın değil, lütfun işaret edildiği çağrılmasıyla ilgili daha belirgin vaatler olduğunu belirtmektedir. Çünkü bu oğul, yaşlı bir adamdan ve kısır yaşlı bir kadından vaat edilmiştir. Tanrı, doğumun doğal seyrini bile etkilese de, yine de Tanrı'nın failliğinin, doğanın çürümesi veya başarısızlığı yoluyla tezahür ettiği yerde, lütufun daha açık bir şekilde fark edileceğinden bahsetmektedir. Augustin, bu, nesille değil, yenilenmeyle sağlanacağı için, Sara'ya bir oğul vaat edildiğini ifade etmektedir. Ve sadece İbrahim'in oğulları değil, aynı zamanda evde doğmuş ve satın alınmış hizmetçilerin de sünnet edilmesini emrederek, bu lütfun herkese ait olduğuna tanıklık edildiğini ifade etmektedir. Augustin, sünnetin eskinin ertelenmesiyle yenilenen bir doğa anlamına geldiğini ve sekizinci gün tamamlandığında Şabat'tan sonra yükselen Mesih anlamına geldiğini söylemektedir. Augustin, her şeyin değişip yenilendiği gibi Eski Antlaşma da gölgede kalıp Yeni Antlaşma olarak değiştiğini ifade etmektedir.[441] *"İbrahim yüzüstü yere kapandı ve güldü. İçinden, "Yüz yaşında bir adam çocuk sahibi olabilir mi?" dedi, "Doksan yaşındaki Sara doğurabilir mi?"*[442] Burada İbrahim'in gülüp kahkaha atması, güvenmeyen birinin küçümseyici ve alaycı kahkahası değil, sevinenin sevinci olduğu ve kalbindeki şu sözlerin: *"Bana yüz*

[438] Yaratılış:15/6.
[439] Romalılar:4/3.
[440] Augustin, "The City of God", ***NPNF1-02***'de, Book XVI, Chap. XXIII.
[441] Augustin, "The City of God", ***NPNF1-02***'de, Book XVI, Chap. XXVI.
[442] Yaratılış:17/17.

yaşında bir oğul doğar mı? ve doksan yaşında olan Sara dayanacak mı?" şüphe değil, hayret sözleri olduğu ifade edilmektedir.[443] *"Sünnet edilmemiş her erkek halkının arasından atılacak, çünkü antlaşmamı bozmuş demektir"*[444] denildiğinde küçük bir çocuğun karar vereceği bir yaşa gelmeden sünnet olması gerektiğini ve eğer sünnet olmazsa da halkın arasından atılacağı ifadesi aslında onu uygulamayan anne-babaya verilmesi gerektiğini, çünkü bu ahdi kendisinin değil anne-babasının yerine getirmediğini ifade eder. "*Sünnet yenilenmenin işareti olduğundan ve bebek, Tanrı'nın ahdini ilk kez bozan ve ilk günahtan dolayı, yenilenme yoluyla teslim edilmediği sürece neslini haksız yere kaybetmeyecekti."* Bu ilahi sözlerin şu şekilde anlaşılması gerektiği savunulmaktadır: Denilseydi, kim yeniden doğmazsa o can, kavminden ölecektir, Tanrı'nın ahdini bozmuştur, çünkü o da diğerleriyle birlikte Adem'de günah işlemiştir. Eğer ayette "bu ahdimi bozduğu için" ifadesi olsaydı bununla sadece "sünnet olma"nın anlaşılacağını belirtmektedir. Ancak bebeğin hangi ahdi bozduğuyla ilgili açıkça söylenmediği için hangi antlaşmadan bahsedildiğini anlamakta özgürdür. Birisi sünnetli olmadığı için Tanrı'nın ahdini bozduğunu iddia ederse bunu saçmalık olmadan anlaşılabileceği bir açıklama yapması gerekir.[445]

Augustin, Pavlus'un *"Ben özgürüm, kimsenin kölesi değilim. Ama daha çok kişi kazanayım diye herkesin kölesi oldum. Yahudiler'i kazanmak için Yahudiler'e Yahudi gibi davrandım. Kendim Kutsal Yasa'nın denetimi altında olmadığım halde, Yasa altında olanları kazanmak için onlara Yasa altındaymışım gibi davrandım"*[446] sözlerine Pavlus'un bütün insanlardan özgür olsa da daha fazlasını elde etmek için kendini hizmetkar yaptığını[447] Timoteus'un sünnet edilmesinin de akrabalarını kazanmak ve onları kurtuluşa ermek için olduğunu ifade etmektedir.[448]

Augustin, Manichaeans'ın (Maniheistler) yaşlılarından Faustus'a[449] karşı bir tartışmada bulunur. Faustus, Eski Ahit'e inanmadığını ve emirlerini göz ardı ettiğini

---

[443] Augustin, "The City of God", ***NPNF1-02***'de, Book XVI, Chap. XXVI.
[444] Yaratılış: 17/14.
[445] Augustin, "The City of God", ***NPNF1-02***'de, Book XVI, Chap. XXVII.
[446] I. Korintliler:9/19-20.
[447] Augustin, "Moral Treatises, of the Work of Monks", ***NPNF1-03***'de, Section XII.
[448] Augustin, "Moral Treatises, on Lying", ***NPNF1-03***'de, Section VIII.
[449] Faustus, Augustin döneminde Ortodoks Hristiyanlığın en keskin, en kararlı rakibiydi. Augustin'in ona karşı büyük yazı yazmasının nedeni, Faustus'un Eski Ahit'i çok keskin bir şekilde

itiraf eder ve Katoliklerin, onu yetkili kabul ettiklerini iddia ederken, hükümlerini ihmal etmekle, tutarsızlıkla suçlar. Faustus, Augustin'e sünnetin iğrenç olduğunu söyleyerek ve sebt günlerine uyulmasını gereksiz bularak reddettiğini söyler. Augustin, Faustus'a Eski Ahit'te olan her şeyin gelecekteki şeylerin bir gölgesi olduğunu ve bunu görmeyenlerin cahil olduğunu söyler. Bu kuralların o zamanda verilmesinin sembolik olarak anlaşılması gerektiğini ve ahlaki kurallarla karıştırılmaması gerektiğini vurgular. "Tam bakmayacaksın" ahlaki bir kuraldır, ancak "Her erkeği sekizinci günde sünnet edeceksin" sembolik bir emirdir. Bu ibadetlerin artık durdurulduğunu ve şimdi uygun olmayan şeyin o zaman uygun olduğunu ifade eder.[450]

Faustus, Augustin'e Eski Ahit'i kabul etmemesinin nedenlerinden birinin de şu ayetteki "*Hiç kimse eski giysiyi yeni kumaş parçasıyla yamamaz. Çünkü yeni kumaş çeker, giysiden kopar, yırtık daha beter olur."*[451] ifadelerden hareketle Yeni Ahit'in gelmesi olduğunu ve Kutsal Yazı, eski ve yeninin aynı fikirde olmadığını belirttiğini söylüyor. Faustus, Hıristiyan yeniliğini İbrani eskiliğiyle karıştırmadığını belirtiyor. Faustus, doğuştan bir Yahudi'dir. Ancak kendisinin, Havarilerin Yeni Ahit'i alıp Eski Ahit'i reddedeceği gibi o da Eski Ahit'i reddedeceğini belirtiyor.[452] Çünkü Pavlus, Galatyalıları bunun için suçladığını söylüyor*: "Ne var ki, eskiden Tanrı'yı tanımadığınız zamanlarda, gerçek olmayan tanrılara kölelik ettiniz. Şimdiyse Tanrı'yı tanıdınız, daha doğrusu Tanrı tarafından tanındınız. Öyleyse nasıl oluyor da bu değersiz, etkisiz ilkelere dönüyorsunuz? Yeniden onların kölesi mi olmak istiyorsunuz?"*[453] Burada eğer tekrar sünnete dönülürse yine zayıf, dilenci ve esareti arzulayacağına işaret ettiğini ifade eder.[454] Augustin ona cevaben Yahudi esaretini taklit etmek için değil, Hıristiyan özgürlüğünün teyidi için Eski Ahit'in

---

eleştirmesiydi. Yeni Ahit'e saldırmasının ana noktası İsa'nın bir kadından doğması ve onun enkarnasyonuydu. Tüm Eski Ahit sistemini büyük bir küçümsemeyle ele alır. 400 yılları civarında yazılmışıtır. (Geniş bilgi için bkz. Augustin, "Anti- Manichaeans Writings, Reply to Faustus the Manichaean", ***NPNF1-04***'de).

[450] Augustin, "Anti-Manichaeans Writings, Reply to Faustus the Manichaean", ***NPNF1-04***'de, Book VI/1-2.

[451] Matta:9/16.

[452] Augustin, "Anti-Manichaeans Writings, Reply to Faustus the Manichaean", ***NPNF1-04***'de, Book VIII/1.

[453] Galatyalılar:4/8-9.

[454] Augustin, "Anti-Manichaeans Writings, Reply to Faustus the Manichaean", ***NPNF1-04***'de, Book VIII/1.

otoritesini koruduğunun işareti olduğunu şu ayetle *"Bu olaylar başkalarına ders olsun diye onların başına geldi; çağların sonuna ulaşmış olan bizleri uyarmak için yazıya geçirildi"*[455] belirtir.[456]

Augustin, herhangi biri, elçinin Galatyalılarla, Kutsal Yazıların sünnet hakkında söylediklerini dindar bir şekilde okudukları için değil, batıl inançlarla sünnet olmayı arzuladıkları için itiraz ettiğini ve eski bir giysiye yeni bir giysi koymadığını, ancak Rabb'in hazinesinden yeni ve eski şeyler çıkardığını belirtir. *"O da onlara, "İşte böylece Göklerin Egemenliği için eğitilmiş her din bilgini, hazinesinden hem yeni hem eski değerler çıkaran bir mal sahibine benzer"*[457] Augustin, bu ayetle göklerin krallığından eğitildiklerini için Rabb'in hazinesinden değerlere sahip olduğunu ifade etmektedir.[458]

Faustus, Eski Ahit'i almamanın nedenini Eski Ahit'teki her şey zenginlik, bolluk, çocuklar, çocukların çocukları, uzun yaşam ve Kenan diyarı vaat edildiğini, ama sadece sünnetlilere, Şabat gününü gözlemcilerine, kurban sunanlara ve domuz etinden kaçınanlara vaat edildiğinden şikayet eder. Kendisinin diğer her Hıristiyan gibi, ruhun kurtuluşu için önemsiz ve yararsız olduğu için bu şeylere hiç dikkat etmediğini ifade eder ve Augustin'i bu konuda bunlara inandığı için eleştirir.[459] Augustin cevaben artık bu törenlerin bağlayıcı olmadıklarını düşünür, Eski Ahit'in adını aldığı dünyevi vaatlere hâlâ bir tanıklık olarak baktığını söyler. Müjde'nin sonsuz nimetleri öğretilse de, onların başına bir örnek ve öğüt olsun diye yazıldığını ifade eder.[460]

"İbrahim, Tanrı'ya iman etti, böylece aklanmış sayıldı." Öyleyse şunu bilin ki, İbrahim'in gerçek oğulları iman edenlerdir. Kutsal Yazı, Tanrı'nın öteki ulusları imanlarına göre aklayacağını önceden görerek İbrahim'e, "Bütün uluslar senin

---

[455] I. Korintliler:10/11.
[456] Augustin, "Anti-Manichaeans Writings, Reply to Faustus the Manichaean", ***NPNF1-04***'de, Book VIII/2.
[457] Matta:13/52.
[458] Augustin, "Anti-Manichaeans Writings, Reply to Faustus the Manichaean", ***NPNF1-04***'de, Book VIII/2.
[459] Augustin, "Anti-Manichaeans Writings, Reply to Faustus the Manichaean", ***NPNF1-04***'de, Book X/1.
[460] Augustin, "Anti-Manichaeans Writings, Reply to Faustus the Manichaean", ***NPNF1-04***'de, Book X/2.

aracılığınla kutsanacak" müjdesini önceden verdi."[461] *, "İbrahim daha sünnetsizken imanla aklandığının kanıtı olarak sünnet işaretini aldı. Öyle ki, sünnetsiz oldukları halde iman edenlerin hepsinin babası olsun, böylece onlar da aklanmış sayılsın. Böylelikle atamız İbrahim, yalnız sünnetli olmakla kalmayan, ama kendisi sünnetsizken sahip olduğu imanın izinden yürüyen sünnetlilerin de babası oldu."*[462] Augustin burada ataları olan İbrahim'in izinden gidilirse tüm uluslarla birlikte onun soyunun da kutsanacağını ve İbrahim'in inancının doğruluğu, imanla aklanmış olarak kendilerinin de Tanrı ile barış içinde olacaklarını ve İbrahim'in yaşam tarzının hiçbir kusur olmadan anlaşılması gerektiğini vurgular.[463]

Faustus, insanları diğer insanlardan ayıran sünnet işareti, Tanrı'nın gücünün sadece onlara uzanan sınırının da işaret edildiğini söyler. Gücü sonlu olan bir varlığın kendisinin sonsuz olamayacağını belirtir. Aynı şekilde sünnetsiz de olsa salih olduklarına inanılan Hanok, Nuh ve Sam gibi İbrahim'den önceki eskilerden ve onlar gibi olanlardan bile bahsedilmediğini, ama bu ayırt edici işaretten yoksun oldukları için, Tanrı'nın kendi Tanrı'ları olarak adlandırılmayacağını, sadece İbrahim'den ve onun soyundan söz edilmesi gerektiğini ifade eder. Eğer Tanrı bir ve sonsuz ise, O'nun kimin Tanrı'sı olduğunu, İbrahim'in, İshak'ın ve Yakub'unkileri eklemeden Tanrı'yı adlandırmak yetmiyormuş gibi, O'na hitap ederken böylesine dikkatli bir özelliğe ne gerek olduğunu sorar. Ayrıca Yahudiler de Tanrı'yı sünnet Tanrı'sı olarak adlandırmaktadır. Yani Yahudiler ve Tanrı'ları birbirlerini kaybetmemek için ve tanınma amacıyla birbirlerine işaretler koymuş göründüğünü eleştirmektedir. Eğer sünnet izi yoksa Tanrı'yla hiçbir şekilde bağlantı kuramayacağını göstermiş oluyor. Taptığınız Tanrı buysa, sizin Tanrı'nız sonludur. Ama eğer Tanrı sonsuzdur deniliyorsa bahsedilen bu Tanrı'dan vazgeçilmesi gerekir demektedir. Çünkü Tanrı sadece sünnetlilerin Tanrı'sıdır denilirse bu Tanrı sünnetli olmayanın Tanrı'sı değildir anlamına gelecektir.[464]

---

[461] Galatyalılar:3/6-8.
[462] Romalılar:4/11-12.
[463] Augustin, "Anti-Manichaeans Writings, Reply to Faustus the Manichaean", ***NPNF1-04***'de, Book XII/47.
[464] Augustin, "Anti-Manichaeans Writings, Reply to Faustus the Manichaean", ***NPNF1-04***'de, Book XXV/1.

Augustin, eğer bu olaya samimi olarak yaklaşılırsa ve bir sembol olarak olaya bakılırsa bu işarette alay edecek bir şey bulamayacağını belirtir. Bu ayinin sapkın bir zihniyetle değil Hıristiyan düşüncesiyle düşünülmesi gerektiğini vurgular. Çünkü şöyle yazıldığını açıklar: *"Yüreği temiz olanlar için her şey temizdir, ama yüreği kirli olanlar ve imansızlar için hiçbir şey temiz değildir. Çünkü onların zihinleri de vicdanları da kirlenmiştir."*[465] Bu sözün doğruluğunu göz önünde bulundurarak sünnet denildiğinde edepsizlikle gülmektense ağlanılması gerektiğini tercih ettiğini belirtir. Tanrı hakkında sonlu veya sonsuz olarak öne sürülen konuyu sona erdirmenin en iyi yolu, yasanın sonu olan Mesih'ten bu kadar uzaklaşmayı bırakana kadar bu konuda daha fazla konuşulmaması gerektiğini ifade etmiştir.[466]

John Chrysostom (354-407), hem ceza hem de ödülün, sünnete ve sünnetsizliğe göre değil, işlere/amele bağlı olduğunu ifade etmiştir.[467]

Chrysostom, Pavlus'un Timoteus'u sünnet etme nedenini bedeni iyileştiren bir doktorun yanında ruhu da iyileştiren doktor görevini üstlendiğini söyler. Oradaki Yahudi kalabalığını kendine çekmek için her ne kadar Galatyalılar'a gönderdiği mektubunda*"Bakın, ben Pavlus size diyorum ki, sünnet olursanız Mesih'in size hiç yararı olmaz"*[468] ifade etse de onu sünnet ettirdiğini belirtir.[469] Pavlus sünnete karşı büyük mücadeleler vermesine rağmen yine de Timoteus'u sünnet ettirmişti. Çünkü iyi biliyordu ki Yahudiler, sünnetsiz bir kimseden hiçbir şey dinlemeyecekti. Chrysostom, Yahudilerin sünnetsiz birini dinlemeye tahammül edemeyeceğini ifade eder. Chrysostom, Pavlus'un sünneti ortadan kaldırmak için Timoteus'u sünnet ettiğini belirtmektedir.[470] Eğer Yahudiler sünnetin asıl amacının bu ayini kaldırmak olduğunu bilselerdi, vaazını asla dinlemeyecek ve tüm umduğu faydaları kaybedebilecektir. Yahudilerin bu cehaletleri onlara en büyük fayda sağlamıştır. Çünkü kanunu yavaş yavaş kabul etmeye ve eski adetlerini terk etmeye yönlendirildi.

---

[465] Titus:1/15.
[466] Augustin, "Anti-Manichaeans Writings, Reply to Faustus the Manichaean", ***NPNF1-04***'de, Book XXV/2.
[467] John Chrysostom, "The Homilies of St. John Chrysostom on Paul's Epistle to the Romans, Homily V on Rom. i. 28", ***NPNF1-11***'de.
[468] Galatyalılar:5/2.
[469] John Chrysostom, "Treatise on the Priesthood", ***NPNF1-09***'de, Book I/8.
[470] John Chrysostom, "A Commentary on the Acts of the Apostles, Homily XXXIV on Acts xv. 35", ***NPNF1-11***'de.

Eğer Timoteus'un sünnetinin gerçek maksadını bilselerdi bu durum gerçekleşmeyecekti.[471]

Chrysostom, sünneti ikiye ayırır. Birincisi doğadan, ikincisi davranıştan sünnet. Yani biri bedenden olan sünnet diğeri davranıştan/iradeden olan sünnet. Biri sekizinci günde sünnet olmuşsa bu bedenin sünnetidir. Biri de kanunun kendisine emrettiği her şeyi yapmışsa bu da zihnin sünnetidir. Chrysostom, Pavlus'un sünnetin gereksiz olduğunu söylemediğini, ancak faydasının olmadığını ve kanunla beraber bu yapılırsa bir faydasının olacağını söyler.[472] *"Yüreklerinizi RAB'be adayın/Yüreklerinizi sünnet edin"*[473] ve *"Sizin ve çocuklarınızın yüreğini değiştirecek/yüreğini sünnet edecek. Öyle ki, O'nu bütün yüreğinizle, bütün canınızla sevesiniz ve yaşayasınız."*[474] Buna göre sünnetin şerefli olduğunu itiraf ve inkar etmediğini, ancak kanunla beraber bu yasa tutulduğunda faydasının olacağını belirtmektedir. Pavlus'un sünnete bir hakaret etmediğini, kayıtsızlık yüzünden sünnetin iyiliğini yitirmiş olana hakaret edildiğini ifade eder.[475] Ardından şu ayeti delil getirir: *"Kutsal Yasa'yı yerine getirirsen, sünnetin elbet yararı vardır. Ama Yasa'ya karşı gelirsen, sünnetli olmanın hiçbir anlamı kalmaz. Bu nedenle, sünnetsizler Yasa'nın buyruklarına uyarsa, sünnetli sayılmayacak mı?"*[476] Kutsal Yazıya ve sünnete sahip olunduğu halde yasaları çiğneyen biri bedenen sünnetli olmayıp ancak Kutsal Yasayı yerine getiren birinin onu yargılamasını istediğini ifade eder.[477] Burada yazıda yazılan Yahudi'nin Yahudi olmadığını ve bedendeki sünnetin de gerçek sünnet olmadığını ancak kalpten Yahudi olan ve ruhta sünnet olanın gerçek olduğunu ifade etmektedir. Bunu söyleyerek bedensel her şeyi bir kenara

---

[471] John Chrysostom, "The Commentary and Homilies of St. John Chrysostom on Galatians and Ephesians, Galatians 2:1,2", ***NPNF1-13***'de.
[472] John Chrysostom, "The Homilies of St. John Chrysostom on Paul's Epistle to the Romans, Homily VI on Rom. ii. 17,18", ***NPNF1-11***'de.
[473] Yasa'nın Tekrarı:10/16.
[474] Yasa'nın Tekrarı:30/6.
[475] John Chrysostom, "The Homilies of St. John Chrysostom on Paul's Epistle to the Romans, Homily VI on Rom. ii. 17,18", ***NPNF1-11***'de.
[476] Romalılar:2/25-26.
[477] John Chrysostom, "The Homilies of St. John Chrysostom on Paul's Epistle to the Romans, Homily VI on Rom. ii. 17,18", ***NPNF1-11***'de; Romalılar:2/27.

bırakır. Zorunlu olarak bedenin sünneti bir kenara bırakılır ve iyi bir yaşamın gerekliliği ruhta ve kalpte olduğu her yerde gösterilmeye çalışılmıştır.[478]

Chrysostom, vaazlarından birinde bu ayeti getirerek:*"Sünnetlileri imanları sayesinde, sünnetsizleri de aynı imanla aklayacak olan Tanrı tektir."*[479] Tanrı'nın sadece sünnetlilerin değil kalbinde iman olan herkesin Tanrısı olduğunu ve Tanrı'ya yapılan bu iman sayesinde aklanan sünnetlilerin ve sünnetsizlerin de tek Tanrı'sı olduğunu açıklamaktadır. Yani sünnet ile sünnetsizlik arasında hiç farkın olmadığını ve her ikisinin de imana muhtaç olduğunu belirtmektedir.[480]

Chrysostom, İbrahim'e verilen sünnet ile ilgili düşüncesini farklı yorumlamıştır. İbrahim önce iman yoluyla kendisine ait olan sünnetsizlerin atası olduğunu söyler. Sünnet olduktan sonra da sünnetlilerin babası olduğunu ve İbrahim'in iki çizginin atası olduğunu belirtir. Aynı zamanda İbrahim sünnet olmadan önce Tanrı tarafından salih kılındığını ifade eder. Dolayısıyla sünnet imanın arkasındadır. Önce iman gelir ve sonra imanın işareti olarak inanılan sünnet gelir. Yani sünnet imanın gerisindedir. Chrysostom, İbrahim'e sünnetin verilme amacının, her iki inancın yani hem sünnetlilerin hem de sünnetsizlerin atası olmasından dolayı verildiği ifade etmiştir. Sünnetsizlik reddedilirse sünnetli olmanın da hiç faydası olmayacağını ve on bin defa sünnet olunursa bile İbrahim'in imanını takip etmeyenin O'nun zürriyetinden olunamayacağını vurgulamıştır. Yahudilere verilen sünnet onlar için verilen bir işaretti. O zaman bu işarete ihtiyaç olduğunu, ancak şimdi bu işarete gerek olmadığını belirtmektedir. Sünnet imanın bir işareti olarak verildi. Ancak iman yoksa işaretin hiç faydası olmayacak. Olmayan bir şeyin olduğuna dair bir mühür olunamayacağını ifade eder. Ama iman varsa bu imanı gösterecek işarete gerek olmadığı anlaşılmaktadır.[481] Şimdi bu: *"RAB, Avram'a görünerek, "Bu toprakları senin soyuna vereceğim"*[482] ayetine muhatap olan Yahudiler kanunu çiğnediğinden

---

[478] John Chrysostom, "The Homilies of St. John Chrysostom on Paul's Epistle to the Romans, Homily VI on Rom. ii. 17,18", ***NPNF1-11***'de.
[479] Romalılar:3/30.
[480] John Chrysostom, "The Homilies of St. John Chrysostom on Paul's Epistle to the Romans, Homily VII on Rom. iii. 9,18", ***NPNF1-11***'de.
[481] John Chrysostom, "The Homilies of St. John Chrysostom on Paul's Epistle to the Romans, Homily VIII on Rom. iv. 1,2 ", ***NPNF1-11***'de.
[482] Yaratılış:12/7.

dolayı cezaya tabi olmuşlar ve vaat edilen şeylerden mahrum olmuşlardır. Bundan dolayı Oğul/İsa Mesih geldi ve bu vaatlerin gerçekleşmesi için Baba ile birlikte çalıştı. İçinde sünneti de gerçekleştirdiği tüm Yasayı yerine getirdiği ve hem sünnet hem de Haç aracılığıyla onları günahın lanetinden kurtardığı için, bu vaadin yere düşmesine izin vermemiştir. Böylece İsa Mesih, "sünnetin hizmetçisi" olarak adlandırılır ve kendisi sünnet olmakla ve İbrahim'in soyundan doğmakla bu laneti ortadan kaldırıp Tanrı'nın gazabını dindirmiştir. İsa Mesih'in gelmesiyle Yasa'nın devam etmesi için değil ona son vermesi ve Yasa'nın egemenliğinden tamamen özgür kılınması için verildi.[483]

"Ayrıca Mesih'in gerçekleştirdiği sünnet sayesinde bedenin benliğinden soyunarak elle yapılmayan sünnetle O'nda sünnet edildiniz. Vaftizde O'nunla birlikte gömüldünüz, O'nu ölümden dirilten Tanrı'nın gücüne iman ederek O'nunla birlikte dirildiniz."[484] Chrysostom burada Mesih'in yaptığı sünnetin bıçakla yapılan sünnet değil ruh eliyle yapılan sünnet olduğunu ve bıçakla yapılan sünnet bedenin belli bir bölgenin sünnet edeceğini, ancak ruhla yapılan sünnetin tüm bedeni sünnet edeceğini belirtmektedir. Hem bedenen hem de ruhen sünnet olmanın vaftizde olduğunu ifade etmiştir.[485] *"Bu yenilikte Grek ve Yahudi, sünnetli ve sünnetsiz, barbar, İskit, köle ve özgür ayrımı yoktur. Mesih her şeydir ve her şeydedir."*[486] Chrysostom aynı şekilde bu ayeti, öyle biri var ki onda ne soy, ne ulus ve ne de rütbe farkı kabul edildiğini belirtmektedir. Çünkü onun dışsal hiçbir şeye sahip olmadığını ve onlara ihtiyaç da duymadığını ifade ettikten sonra eğer bu kişiye sahip olunursa diğer tüm şeyleri elde edeceğini belirtmektedir.[487]

Aziz Jerome (345-420), Tanrı'nın, İsa Mesih'le insanları kutsadığında bazı şeyleri yasak bazılarına da izin verildiğini belirtmektedir. Başlangıçtan beri boşanmaya izin verilmemişken Musa döneminde Yahudilerin yüreklerinin

---

[483] John Chrysostom, "The Homilies of St. John Chrysostom on Paul's Epistle to the Romans, Homily XXVIII on Rom. xv. 8.", ***NPNF1-11***'de.
[484] Koloseliler:2/11-12.
[485] John Chrysostom, "The Homilies of St. John Chrysostom on Philippians, Colossians, and Thessalonians, Homilies on Colossians 2:6,7", ***NPNF1-13***'de.
[486] Koloseliler:3/11.
[487] John Chrysostom, "The Homilies of St. John Chrysostom on Philippians, Colossians, and Thessalonians, Homilies on Colossians 3:5,7", ***NPNF1-13***'de.

katılığından dolayı Musa halkına taviz verildi. Aynı şekilde et yemenin de tufana kadar bilinmediğini ama tufandan sonra, çölde yakındığında insanlara verilen bıldırcınlarla buna da taviz verildiğini belirtir. *"Zaman dolunca gerçekleştireceği bu tasarıya göre, yerdeki ve gökteki her şeyi Mesih'te birleştirecek."*[488] Jerome burada zaman dolduğunda Tanrı gökte ve yerde olan her şeyi Mesih İsa'da özetlemeyi ve yenilemeyi amaçladığını söyler. *"Var olan, var olmuş ve gelecek olan, Her Şeye Gücü Yeten Rab Tanrı, "Alfa ve Omega Ben'im"*[489] İnsan ırkının başlangıcında ne etin yenildiğini, ne boşanma davası açıldığını, ne de bir işaret olarak sünnetin emredildiğini söyler. Böylece tufana ulaşılır. Tufandan sonra, kimsenin yerine getiremeyeceği yasanın verilmesiyle birlikte, yiyecek olarak et verildi ve katı yürekli erkeklere boşanmaya izin verildi ve sanki Tanrı'nın eli insanları gereksiz bir şekilde şekillendirmiş gibi sünnet uygulandı. Ama zamanın sonunda Mesih gelip, Omega Alfa'ya geçip sonu başlangıca çevirdikten sonra, artık boşanmaya izin verilmediğini, sünnet olmaya gerek olmadığını ve et yememeyi uyguladığını açıklamaktadır.[490] Jerome, İbrahim sünnet oldu diye kendilerinin de sünnet olmasının zorunluluğunun olmadığını belirtir. Eğer İbrahim'in her yaptığı yapılsaydı İbrahim gibi birden fazla eşe sahip olunması da gerektiğini ifade eder. İbrahim'i kısmen takip edilmemesi ve kısmen de reddedilmemesi gerektiğini ifade etmiştir.[491]

Daha önce de Yeşu'nun İsa Mesih'in bir figürü olduğunun anlatıldığı gibi Jerome de Yeşu'nun İsa Mesih'in bir figürü olduğuna inanır. Jerome, Yeşu hakkında İsrailoğullarını vaat edilmiş topraklara götüren kişi olduğunu anlatır. Bu Yeşu döneminin başında oradakiler ikinci kez sünnet oldular.[492] Jerome buradaki emrin akla ilk gelen anlamıyla harfi harfine uyguladıkları alınırsa bunun gerçekleşmesinin mümkün olmayacağını belirtir. Çünkü iki sünnet derisi olsaydı ya da birincisi kesilip ikincisi çıksaydı burada ikinci bir sünnetten bahsedilebileceğini ve gerçekten "ikinci bir defa sünnet olmuşlar" denilebileceğini ifade eder. Ama anlamı, Yeşu'nun çölü geçen insanları İncil bıçağıyla sünnet etmesi ve onları taştan bir bıçakla sünnet

---

[488] Efesliler:1/10.
[489] Vahiy:1/8, *"Alfa ve Omega"* kelimelerini Vahiy:21/6 ve 22/13'te *"başlangıç ve son Ben'im"* diye tefsir edilmektedir.
[490] Jerome St. "Treatises. Against Jovinianus", ***NPNF2-06***'de, Book I,/18.
[491] Jerome St. "Treatises. Against Jovinianus", ***NPNF2-06***'de, Book I,/19.
[492] Yeşu:5/2-3.

etmesi olduğunun anlaşılması gerektiğini belirtir.[493] Tertullian, buradaki *taş/kaya* İsa'nın kendisi olduğunu belirtmiştir.[494] Jerome, İsa Mesih elle yapılmayan sünnetle kendilerini sünnet ettiğini, O'nunla vaftiz edildiğini ve O'nunla gömülüp dirildiğini söyler.[495] İsa Mesih'in sünnet edilmesiyle ilgili farklı bir yaklaşımda bulunur. Cinsiyetini belli etmek için kesinlikle sünnet edildiğini belirtir.[496]

Kudüslü Cyril (313-386), İbrahim'in birçok ulusun babası olduğuyla ilgili görüşünü açıklarken Yahudilerin, İbrahim'e bedene göre haleflik yoluyla babası olduğu kabul edilir. Ama benliğe göre haleflik sürdürülürse, alametin yanlış olacağını belirtir. Çünkü bedene göre İbrahim artık herkesin babası değildir, ancak İbrahim'in imanının örneği herkesi İbrahim'in oğulları yaptırabilir. Nasıl ki İsa Mesih'in çarmıha gerilip öldüğüne ve tekrar dirildiğine inanılıyorsa İbrahim'in yaşlı iken çocuk sahibi ve zürriyetlerinin olmasına da inandığını ve bu imanının da benzerliğine işaret ettiğini ve bu benzerlikle İbrahim'in evlatlığına kabul edildiklerini belirtmektedir. Ayrıca vaftiz aracılığıyla Kutsal Ruh tarafından, vücudun üst derisinde değil, fakat yürekte sünnet edildiğini, onun gibi ruhsal mührü alındığını ifade etmektedir.[497]

Aziz Ambrose (339-397), Musa'nın samimiyet ve hakikatin mayasız ekmeğini gördüğünü ve Rabb'in çektiği acıları gördüğünü, ama gerçeğin mayasız ekmeğini maddi mayasız ekmekle örttüğünü ifade eder. Rabb'in acılarını bir kuzu ya da buzağı kurbanıyla örttüğünü belirtirken sünnet ile ilgili ise Ruh'un sünnetini gördüğü, fakat sünneti ancak zahiri bir işaret olarak vermek için onu perdelediğini açıklar. Yani Aziz Ambrose, Musa'nın manevi ya da ruhi denilen ibadetleri maddi uygulamalarla örttüğünü belirtmektedir.[498]

Sonuç olarak Kilise Babalarının sünnete olan bakışları farklı örnekler üzerinden aynı sonuca varmaktadır Gerçek sünnetin maddi-bedeni olmadığını, asıl

---

[493] Jerome St. "Treatises. Against Jovinianus", ***NPNF2-06***'de, Book I,/21.
[494] Tertullian, "Part First, Apologetic, VII. of the Abolition and the Abolisher of the Old Law", ***ANF03'***de, Chap. VI.
[495] Jerome St. "Treatises. Against Jovinianus", ***NPNF2-06***'de, Book I,/38.
[496] Jerome St. "Treatises. Against Jovinianus", ***NPNF2-06***'de, Book I,/36.
[497] Cyril of Jerusalem, "The Catechetıcal Lectures of S. Cyrıl", ***NPNF2-07***'de, of Faith/6; Koloseliler:2/11-12; Romalılar:4/17-18; Yeremya: 4/4.
[498] St. Ambrose, "On the Duties of the Clergy", ***NPNF2-10***'de, Book I, Chap. L /260.

sünnetin kalpteki sünnet olduğunu ifade etmişlerdir. Bedenen sünnetli olan birinin etik değerleri düşükse bu sünnetin ona hiç fayda vermeyeceğini ifade etmişlerdir. İnsanlara karşı iyi-dürüstse bedenen sünnetli olmasa da Tanrı tarafından gerçek iman sahibi sınıfına gireceğini ifade etmişlerdir.

SONUÇ

Bu tezde Hıristiyanların ve Yahudilerin sünnet hakkındaki ana görüşlerine değinildi.

Yahudilikte de Hıristiyanlıkta da sünnetin ne kadar önemli olduğu Eski ve Yeni Ahit metinlerinde görülmektedir. Yahudiler sünnete çok önem vermektedirler. Sünnet olmayanın halkın yüz karası olarak nitelemektedirler. Hıristiyanlar'da ilk başta sünnet uygulaması vardı. Daha sonra Pavlus, sünneti Hıristiyanların Yahudiler dışındaki milletlere de yayılması için yasaklamaktadır. Hıristiyanların ana düşüncesinin dayandığı Pavlus metinlerinde sünnetin hiç yararının olmadığı ifade edilmektedir. Ama Yahudiler'de sünnet olmayanın toplumda yerinin olmayacağı belirtilmektedir. Yahudiler sünneti Tanrı ile yapılan kutsal bir ahit olarak gördüklerinden dolayı *sünnet ahdi/sözleşmesi* ifadesini sıkça kullanmaktadırlar.

Yahudilikte sünnet, İbrahim Peygamber ile başlamıştır. Sünnetin Tanrı ile İsrailoğulları arasında yapılmış bir ahit işareti olduğuna inanılmaktadır. Bu ahit, seçilmişliğin ahdidir. Yahudilikte sünnet, bedeni ve tıbbi bir uygulamadan öte çok anlamlı bir ritüel olarak inanç ve uygulama ile birbiriyle sıkı ilişkili olan dini bir görev olarak kabul edilmektedir. Çünkü sadece tıbbi bir amaç için bu yapılsaydı bu işlemi bilen herhangi bir doktor da yapabilirdi. Ancak durum öyle olmamakla beraber bu işlemi yapacak kişinin en başta Yahudi olması, dindar ve bu konuda özel eğitim almış (mohel) bir kişi olması gerekir. Bu işlemin özel ve değerli görülen çocuğun doğumunun sekizinci gününde olması gerekir. Eğer çocuk sekizinci günde sağlık açısından uygun görülen bir vücut yapısına sahipse mutlaka bu günde sünnet edilmelidir. Normal olarak Cumartesi (Sebt) günü Yahudiler için bir dinlenme günü olduğundan bu günde hiçbir iş yapılmaz, ancak sünnet edilecek çocuğun sekizinci günü bu güne denk gelirse bu günde bile sünneti ihmal edilmeyip sünnet işlemi

yapılmalıdır. Sünnetten önce, sünnet sırasında ve sünnetten sonra bir takım dualar edilir. Sünnet, yalnızca sekiz günlük Yahudi çocukları için değil, bu dine girmek isteyen herkes için gerekli bir emirdir. Yahudilikte kadınlar başlangıçta erkeğin bir parçasından yaratıldığı için erkeğe bağlıdır. Erkek, sünnet olduğunda kadının da bu sorumluluktan kurtulduğu ifade edilmektedir. Philo ve Maimonides gibi Yahudi din adamları sünnetin dini bir emir olmasının yanı sıra tıbben de sağlığa faydasının olduğunu ve ahlaki olarak da insanı iyi yönde etkilediğini belirtmişlerdir. Yahudilikte bedeni sünnetin yanında kalbin sünneti de sık sık vurgulanmıştır. Kalbi sünnet olmayanın bedenen sünnet olmasının bir fayda vermeyeceği ifade edilmektedir. Yahudilerin en ayrıcı özelliği sünnet olmalarıdır. Sünnet olmaya o kadar çok önem verirler ki Babil sürgününde bile bunu terk etmemişlerdir. Hatta sürgünde daha fazla önem vermişlerdir. İşte bütün bunlar Yahudilikte sünnetin tıbbi ve bedeni bir cerrahi ameliyat olmadığını göstermektedir. Tanrı ile aralarında silinemeyecek ahit işareti olan sünnetin inançsal boyutuna işaret edildiği görülmektedir.

Bu çalışmada "Hıristiyanların Sünneti" anlaşılabilmesi için Yahudilikteki sünnete bakılması gerekmiştir. Çünkü bu kültürde dünyaya gelen İsa Mesih de Yahudilerin dini usullerine göre sünnet edilmişti.

İlk Hıristiyanlar, Yahudiler gibi sünnet olmaktaydılar. Bunun delili Luka:1/59, 63'te geçen Yahya'nın ve Luka: 2/21'de geçen İsa'nın sünnet olmasıdır. İlk havarilerin de sünnet olduğu ifade edilmektedir. Ancak Pavlus ve takipçileri Tevrat'ın bu kesin emrini yerine getirmemektedirler. Bir takım anlam ve yorumlarla sünnete gerek olmadığını ve bu dine girecek olan yeni kişilerin sünnet gibi bir uygulamayla zorlanmamaları gerektiğini ifade etmektedirler. Pavlus, kalbin sünnet olmasının bedenen sünnet olmasından daha önemli olduğunu belirtmiştir. Kalbi temiz olanın kadın-erkek fark etmeksizin Tanrı yanında bir olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca Hıristiyan din adamları, Tanrı ile İsa Mesih'ten önceki peygamberler arasında bir takım antlaşmaların olduğuna, ancak Tanrı'nın Hıristiyanlarla olan ahdinin faklı olduğunu bunun da sünnet olmadığını açıklamaktadırlar. İlk Hıristiyan din adamları, İsa Mesih'in sünnet olmasının sebebi adalet gereği olarak böyle bir aşağılanmaya katlanması gerektiği ve kendi üzerine günahların mührünü vücudunda taşımak zorunda olduğu açıklamışlardır.

Hıristiyan dünyasında bilgili ve örnek alınan din adamları olan Kilise babaları kendi dönemlerinde sünnetten bahsederlerken kimileri Tanrı'nın İbrahim'e verdiği sünnet ritinin sadece İbrahim'i bağladığı, zamanlarında böyle bir şeye ihtiyaç olmadığını ifade etmişlerdir. Kimileri de Yahudilerin dediği "*sünnet olmayanın inancında eksiklik olduğu"* görüşüne karşı çıkmışlardır. Eğer sünnetsizlik eksiklikse İbrahim'den önce Hanok, Nuh, Adem gibi kişilerin de eksik olduğunu söylemek gerektiğini ifade etmişlerdir. Ancak bunlar sünnet olmadıkları halde Tanrı tarafından övüldükleri için sünnetsizliğin kusur olarak telakki edilmemesi gerektiğini belirtmişlerdir. Hıristiyan kutsal metinlerinde sünnet durumuna Yahudi kutsal metinleri kadar üstünde çok durulmamıştır. Genellikle Hıristiyan kutsal metinlerinin Pavlus ile ilgili kısımlarının geçtiği yerlerde sünnet meselesi hep gündeme getirilmiştir. İbraniler'e Mektup, Yakup'un Mektubu, Petrus'un 1. ve 2. Mektubu, Yuhanna'nın 1., 2. ve 3. Mektubu, Yahuda'nın Mektubu ve Vahiy'de Pavlus ile ilgili pasajlara hiç rastlanılmadığı gibi sünnet meselesine de hiç değinilmemiştir.

Yahudilerin Kutsal metinlerinde sünnet meselesine çok önem verildiği görülmektedir. Hiç geciktirmeden çocuğun doğumunun sekizinci gününde sünnet edilmesi bunun önemini göstermektedir. Yahudiler, bir olmanın ve tanınmanın işareti yanında imanın göstergesi olarak sünnete bakmaktadırlar. Hıristiyanlar sünnet meselesine çok önem vermemektedirler. Hatta kutsal metinlerinde sünnet uygulaması muaf tutulmaktadır. Çünkü diğer milletlerin bu dine girişine kolaylık olması bakımından önemli bir başlangıç olmaktadır. Pavlus'un telkiniyle bu dinin hem Yunanlılar hem de Romalılar arasında yayılmaya başladığı görülmektedir. Pavlus, sünnet yerine vaftiz uygulamasını getirerek sünnete farklı bir bakış açısı getirmektedir. Patristik dönemdeki Kilise Babaları da Pavlus gibi düşünmektedirler. Onlar da sünnete imanın bir işareti olarak bakmadıklarını belirmektedirler.

KAYNAKÇA

ADAM, Baki, "Yahudiliğin Hıristiyanlığa ve İslama Bakışı", **AÜİFD,** Cilt: 37, Ankara, 1997, ss. 333-358.

ADAM, Baki, **Dinler Tarihi,** Grafiker Yayınları, Ankara, 2018.

AKALIN, Kürşat Haldun, "Pavlus'da Gnostik İnsan Ayrımcılığı: Ruhsal Uluslar Karşısındaki Bedensel İsrailliler", **Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,** Yıl 6, Sayı 2, Aralık 2013, ss. 1-27.

AKBIYIK, Serpil, "Babil Sürgününden Sonra Yahuda'da ve Babil Diasporası'nda Yaşananlar", **Türk-İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi,** Konya, 2011, ss. 157-192.

ALBAYRAK, Kadir, "İznik Konsili Öncesinde ve Sonrasında Heretik Hıristiyan Akımları**", Ulıslararası İznik Sempozyumu,** 2005, ss. 103-137.

ANF01: **Ante-Nicene Fathers, Volume 1, The Apostolic Fathers, Justin Martyr, Irenaeus,** Edited by Alexander Roberts, D. D. & James Donaldson, L1. D. Revised and Chronologically Arranged, with Brief Prefaces and Occasional Notes, by A. Cleveland Coxe, D. D., Online Edition, 2002.

ANF02: **Ante-Nicene Fathers, Volume 2, Fathers of the Second Century: Hermas, Tatian, Athenagoras, Theophilus, and Clement of Alexandria,** Translations of The Writings of the Fathers down to A. D. 325, The Rev. Alexander Roberts, D. D., and James Donaldson, LL. D., Editors American Reprint of The Edinburgh Editıon Revised and Chronologically Arranged, with Brief Prefaces and Occasional Notes by A. Cleveland Coxe, D. D., Online Edition, 2004.

ANF03: **Ante-Nicene Fathers, Volume 3, Latin Christianity: Its Founder, Tertullian I. Apologetic; II. Anti-Marcion; III. Ethical,** Edited by Allan Menzies, D. D. T & T Clark, Edinburgh, Online Edition, 2006.

ANF04: **Ante-Nicene Fathers, Volume: 4, Fathers of The Third Century: Tertullian, Part Fourt; Minucius Felix; Commodian; Origen, Parts First and Second,** Choronologically arranged, with Brief notes and Prefaces, by A. Clevend Coxe, D. D. T&T Clark, Edinburg, Online Edition, 2006.

ANF05: **Ante-Nicene Fathers, Volume 5-Fathers of the Third Century: Hippolytus, Cyprian, Caius, Novatian, Appendix,** Edited by Alexander Roberts, D. D. & James Donaldson, LL. D. Revised and Chronologically Arranged, with Brief Prefaces and Occasional Notes, by A. Cleveland Coxe, D. D. T&T Clark, Edinburgh, Online Edition, 2004.

ANF06: **Ante-Nicene Fathers, Volume 6-Fathers of the Third Century: Gregory Thaumaturgus, Dionysius the Great, Julius Africanus, Anatolius and Minor Writers, Methodius, Arnobius,** Edited by Alexander Roberts, D. D. & James Donaldson, LL. D. Revised and Chronologically Arranged, with Brief Prefaces and Occasional Notes, by A. Cleveland Coxe, D. D. T&T Clark Edinburgh, 2004.

AQUİLİNA, Mike, **The Fathers of The Church 3rd Edition: An Introduction To The First Christian Teachers**, "The World of The Fathers", Our Sunday Visitor, New York, 2013.

Archelaus, "The Acts of the Disputation with the Heresiarch Manes", (Bkz. ***ANF06***).

ASHER, Asher, **The Jewısh Rıte of Cırcumcısıon: Wıth the Prayers and Laws Appertaınıng Thereto**, Publıshed by Philip Vallentlne, 34, Alfred Street, Bedford Square, W. C. London, 1873.

ATASAGUN, Galip, "Hıristıyanlığın Tanıtımı, Yorumu ve Kurumsallaşmasında Sembollerin Yeri", **S. Ü. İlahiyat Dergisi,** X sayı, Konya, 2000, ss. 181-199.

Augustin, “Moral Treatises, of the Work of Monks”, (Bkz. ***NPNF1-03***).

Augustin, “Anti-Manichæans Writings, Reply to Faustus the Manichæan”, (Bkz. ***NPNF1-04***).

Augustin, “From Jerome”, Letter LXXV/8,9, (Bkz. ***NPNF1-01***).

Augustin, “Letters of St. Augustin, to Maximin”, Letter XXIII/4, (Bkz. ***NPNF1-01***).

Augustin, “Moral Treatises, on Lying”, (Bkz. ***NPNF1-03***).

Augustin, “The City of God”, (Bkz. ***NPNF1-02***).

Augustin, “To Jerome”, Letter LXXXII/11, (Bkz. ***NPNF1-01***).

Augustin, “To Jerome”, Letter LXXXII/8, (Bkz. ***NPNF1-01***).

AYDIN, Mahmut, **Hatlarıyla Dinler Tarihi: Tarih, İnanç ve İbadet**, Ensar Yayınları, İstanbul, 2016.

AYDIN, Fuat, **“Pavlus ve Din Anlayışının Yansımaları”,** Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi SBE Felsefe ve Din Bilimleri ABD. İstanbul, 2000.

AYDIN, Mehmet, “İlk Dönem Hıristiyanlığına Bir Bakış”, **S. Ü. İlahiyat Dergisi,** Sayı:15, Konya, 2003, ss. 1-16.

AYDIN, Mehmet, **Dinler Tarihine Giriş**, Literatürk Academia Yayınları, Konya, 2019.

AYKIT, Dursun Ali, “Yahudi Hıristiyanlığı’nın Ayak İzlerinde: Etiyopya Kilisesi”, **İslami İlimler Dergisi**, Yıl 11, Cilt 11 Sayı 2, Güz, 2016, ss. 127-142.

Babylonian Talmud, Kidduşin 29a,(http://www. sefaria. org/Kiddushin. 29a: Erişim: 07. 07. 2021).

BADER, Aynur Eryiğit, “Sünnet Olma ve Kadın Sünneti”, **Eskiyeni Anadolu İlahiyat Akademisi Araştırma Dergisi,** sayı: 37, 2018, ss. 81-107.

Barnabas, “Spiritual Significance of the Precepts of Moses Respecting Different Kinds of Food”, (Bkz. ***ANF01***).

Barnabas, “The Spiritual Meaning of Circumcision”(Bkz. ***ANF01***).

BEHAR, Rabi Nisim, **Dini Uygulama Rehberi,** Mordehay YANAR (Çev.), Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A. Ş, İstanbul, 2009.

BERNAT, David A. **Sign of the Covenant: Circumcision in the Priestly Tradition**, Society of Biblical Literature, Atlanta, 2009.

BESALEL, Yusuf, “Berit”, **Yahudilik Ansiklopedisi**, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A. Ş, İstanbul, 2001.

BESALEL, Yusuf, “Bet Din”, **Yahudilik Ansiklopedisi**, Cilt: I, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A. Ş, İstanbul, 2001.

Bilal Doğan, **“Hıristiyanlıkta Asli Günah Doktrini: Pavlus-Pelagius Örneği”**, Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi SBE Felsefe ve Din Bilimleri ABD. Bursa, 2008.

BLECH, Rabi Benjamin, **Nedenleriyle ve Niçinleriyle Yahudilik**, Estreya Seval VALİ (Çev.), Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A. Ş, İstanbul, 2006.

Charles, Robert Henry. (1893). *The Book of Enoch.* London: Oxford Prınted At The Clarendon Press by Horace Hart, Prınter to the Unıversıty.

Clement of Alexandria, “That It is the Prerogative of the Same Power to be Beneficent and to Punish Justly”, Book I, (Bkz. ***ANF02***).

Clement of Alexandria, “Those who Teach Others, Ought to Excel in Virtues”, Book VII, (Bkz. ***ANF02***).

COHEN, Shaye J. D. **Why Aren’t Jewish Women Circumcised? Gender and Covenant in Judaism,** University of California Press, Ltd. London, England, 2005.

Cyprian, “Book I, Treatise XII. Three Books of Testimonies Against the Jews”, Heads, (Bkz. ***ANF05***).

Cyprian, “Book I, Treatise XII. Three Books of Testimonies Against the Jews”, Testimonies, (Bkz. ***ANF05***).

Cyprian, “To Fidus, on the Baptism of Infants”, Epistle LVIII, (Bkz. ***ANF05***).

Cyprian, “To Pomponius, Concerning Some Virgins”, Epistle LXI, (Bkz. ***ANF05***).

Cyril of Jerusalem, “The Catechetıcal Lectures of S. Cyrıl”, (Bkz. ***NPNF2-07***).

Çağrıcı, M. (1999). *İbn Meymun,* **TDV İslam Ansiklopedisi,** İstanbul, 1999, cilt: 20, s. 197.

ÇİNPOLAT, Salih, “Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam’da Sünnet’in Yeri”, **Kırıkkale İslami İlimler Fakültesi Dergisi,** 2017, Yıl: II, Sayı: III, ss. 109-126.

DALKILIÇ, Bayram **İkenderiye’li Yahudi Filozof: Philo, Eserleri, ve Felsefi Yöntemi,** Yıl 2003, Cilt 15, Sayı 15, ss. 61-79.

Doğan, H. (2009). *İbn Memun’un Hayatı, Eserleri ve Delaletü’l- Hairin Adlı Eseri Üzerinde Bir İnceleme.* Doktora tezi. Konya. Selçuk Üniversiesi Sosyal bilimler Enstitüsü Felsefe ABD.

DURANT, Will, Roger LAMBELİN, **Yahudi Tarihi Ve Siyonist Liderlerin Protokolleri,** Sami Sabit KARAMAN (Çev.), İnkılap Yayınları, İstanbul, 1992.

DZIADOSZ, Dariusz, “The Circumcision of the Heart as a Deuteronomic Metaphor of Religious Identity of an Israelite”, **Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II w Lublinie**, 2019, ss. 159-189.

EISENBAUM, Pamela, Süleyman Turan (Çev.), “Kadın Düşmanlığının ve Yahudi Aleyhtarlığınını Babası Pavlus mudur?”, **Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi III,** (2003), Sayı: 3, ss. 243-263.

ERDEM, Mustafa, "Hıristiyanlıktaki Vaftiz Anlayışı Üzerine Bir Araştırma", **AÜİFD,** Cilt:34, Ankara 1995, ss. 133-154.

EROĞLU, Ahmet Hikmet, "Hıristiyanlığın Bölünme Sürecine Genel Bir Bakış" **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,** Ankara 2000, Cilt: 41, ss. 309-325.

FARSİ, Moşe, **Pesah Agadası,** Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A. Ş, İstanbul, 2008.

GOLLAHER, David L. **Circumcısıon: A History of the World's most Controversıal Surgery,** Basıc Books, New York, 2000.

GÜNDÜZ, Şinasi, "Misyonerlik ve Hıristiyan Misyonerler", **Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi II**, Sayı:1, 2002, ss. 1-21.

GÜRKAN, Salime Leyla "Sünnet", **TDV İslam Ansiklopedisi**, c. 38, TDV Yayınları, İstanbul, 2010.

HALEVA, Rav Naftali, **Pirke Avot,** Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A. Ş, İstanbul, 2004.

Hasanov, E. (2012). Nuh Kanunları'nın Kökeniyle İlgili Görüşler Üzerine. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırma Dergisi*. Cilt:1. Sayı:1. 200-224.

HERBERMANN, Charles G., "Circumcision", **The Catholic Encyclopedia, Volume3:BrownsonClairvaux,**http://www.ccel.org/ccel/herbermann/cathen 03. html, (Erişim:13. 01. 2022).

Hippolytus, "On Daniel, II. The Interpretation by Hippolytus, (Bishop) of Rome, of the Visions of Daniel and Nebuchadnezzar, Taken in Conjunction", (Bkz. ***ANF05***).

http://www. earlychristianwritings. com/churcfathers. html (Erişim:2021).

http://. sevivon. com/index. php?option=com_content&view=article&id=3:berit-mila&catid=78&ltemid=122 (Erişim: 20. 08. 2021).

https://biblehub. com (Erişim: 20. 12. 2021).

Ignatius, “Caution Against False Doctrines”, *(Bkz**. ANF01)**.*

Ignatius, “Do not Accept Judaism.”, (Bkz. ***ANF01***).

Irenaeus, “Christ did not Come for the Sake of the Men of One Age Only”, (Bkz. ***ANF01***).

Irenaeus, “Both Covenants were Prefigured in Abraham, and in the Labour of Tamar”, (Bkz. ***ANF01***).

Irenaeus, “Doctrine of the Rest of the Apostles.”,(Bkz. ***ANF01***).

Irenaeus, Perfect Righteousness was Conferred neither by Circumcision nor by Any Other Legal Ceremonies.”, (Bkz. ***ANF01***).

Irenaeus, “Christ and His Apostles, Without Any Fraud, Deception, or Hypocrisy, Preached that One God, the Father, was the Founder of All Things. They did not Accommodate Their Doctrine to the Prepossessions of their Hearers.” (Bkz. ***ANF01***).

Irenaeus, “Proofs in Continuation, Extracted from St. John’s Gospel. The Gospels are Four in Number, neither More nor Less. Mystic Reasons for This.”, (Bkz. ***ANF01***).

Irenaeus, “Proofs of the Foregoing, Drawn from the Gospels of Mark and Luke”, (Bkz. ***ANF01***).

Jerome St. “Treatises. Against Jovinianus”, (Bkz. ***NPNF2-06***).

jewishencyclopedia. com (http://www. jewishencyclopedia. com/articles/4391-circumcision: Erişim: 06. 07. 2021).

John Chrysostom, “A Commentary On The Acts of The Apostles, Homily XXXIV On Acts xv. 35”, (Bkz. ***NPNF1-11***).

John Chrysostom, “The Commentary and Homilies of St. John Chrysostom on Galatians”, (Bkz. ***NPNF1-13***).

John Chrysostom, “The Homilies of St. John Chrysostom on Paul’s Epistle to the Romans”, (Bkz. ***NPNF1-11***).

John Chrysostom, “The Homilies of St. John Chrysostom on Philippians, Colossians, and Thessalonians”, (Bkz. ***NPNF1-13***).

John Chrysostom, “Treatise on the Priesthood”, (Bkz. ***NPNF1-09***).

John of Damascus, “Exposition of the Orthodox Faith. Concerning the Circumcision”, (Bkz. ***NPNF2-09***).

JOHNSON, Paul, **Yahudi Tarihi,** Filiz Orman (Çev.), Pozitif Yayınları, İstanbul, 2013.

Justin Martyr , “Circumcision Unknown Before Abraham. The Law was Given by Moses on Account of the Hardness of Their Hearts.”,(Bkz. ***ANF01***).

Justin Martyr ,“In what the True Fasting Consists” (Bkz. ***ANF01).***

Justin Martyr “He Exhorts the Jews to be Converted”, (Bkz. ***ANF01***).

Justin Martyr “Ridiculous İnterpretations of the Jews. Christians are the True Israel”, (Bkz. ***ANF01***).

Justin Martyr, “Joshua was a Figure of Christ”, (Bkz. ***ANF01***).

Justin Martyr, “Justin Communicates with Christians who Observe the Law. Not a few Catholics do Otherwise”, (Bkz. ***ANF01***).

Justin Martyr, “Some Rules for Discerning what is Said About Christ. The Circumcision of the Jews is Very Different from that which Christians Receive”, (Bkz. ***ANF01***).

Justin Martyr, “True Righteousness is Obtained by Christ.” (Bkz. ***ANF01***).

Justin Martyr, “No Salvation to the Jews Except Through Christ.”, (Bkz. ***ANF01***).

Justin Martyr, “Circumcision Given as a Sign, that the Jews Might be Driven Away for Their Evil Deeds Done to Christ and the Christians” (Bkz. ***ANF01)***.

Justin Martyr, “Ps. Cx. is not Spoken of Hezekiah. He Proves that Christ was First Humble, then Shall be Glorious.” (Bkz. ***ANF01***).

Justin Martyr, “Some Rules for Discerning what is Said about Christ. The Circumcision of the Jews is Very Different from that which Christians Receive”, (Bkz. ***ANF01***).

Justin Martyr, “The Christians’ Circumcision Far More Excellent.”, (Bkz. ***ANF01***).

Justin Martyr, “The Jews Violate the Eternal Law, and Interpret ill that of Moses”, (Bkz. ***ANF01)***.

Justin Martyr, “The Opinion of the Jews Regarding the Law Does an Injury to God.”, (Bkz. ***ANF01***).

KAÇAR, Turhan, **Geç Antikçağ’da Hıristiyanlık,** Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2015 İstanbul.

KADIOĞLU, Hakan, AYDIN, İbrahim Hakkı, BEKİRYAZICI, Eyüp, “Dini ve Tıbbi Açıdan Sünnet”, **Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 2006, sayı:25, ss. 1-16.

KIRANATOĞLU, Mustafa, “Yahudilikte Sünnet”, **Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,** 2018, XLIV, ss. 99-119.

KURT, Ali Osman, “**Babil Sürgünü Sonrası Ezra Önderliğinde Yahudiliğin Yeniden Yapılandırılması”** (Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Felsefe ve Din Bilimleri ABD, 2006.

Kutsal Kitap Eski ve Yeni Antlaşma (Tevrat, Zebur, İncil), İstanbul: Kitabı Mukaddes Şirketi, 2013.

KÜÇÜK, Abdurrahman, TÜMER, Günay, KÜÇÜK, Mehmet Alparslan, **Dinler Tarihi,** Berikan Yayınevi, Ankara, 2014.

Lactantius , "of the Superstitions of the Jews, and their Hatred Against Jesus", Book IV, (Bkz. ***ANF06***).

LAİTMAN, Michael, **Zohar'ın Kilidini Açmak,** Bnei Baruch Eğitim ve Araştırma Enstitüsü (Çev.), Alter Yayıncılık, Ankara, 2012.

MADRİGAL, Pr. Marc, **Kilise Babaları,** Marc Madrigal ve Kitab-ı Mukaddes Şirketi, İstanbul, 2015.

Mathetes, "The Other Observances of the Jews", ***(***Bkz. ***ANF01).***

MEADE, John D. "Circumcision of the Heart in Leviticus and Deuteronomy: Divine Means for Resolving Curse and Bringing Blessing", **Southern Baptist Journal of Theology,** 18. 3 (2014), ss. 59-85.

Methodius, "By the Circumcision of Abraham, Marriage with Sisters Forbidden; in the Times of the Prophets Polygamy Put a Stop to; Conjugal Purity itself by Degrees Enforced", Discourse I, Marcella, (Bkz. ***ANF06***).

Methodius, "How Each One Ought to Prepare Himself for the Future Resurrection", Discourse, IX, (Bkz. ***ANF06***)

NPNF1-01**: Nicene and Post-Nicene Fathers of the Christian Church-Series I,** Edited by Philip Schaff, Volume I, The Confessions and Letters of St. Augustin, with a Sketch of his Life and Work, T&T Clark Edinburgh, Online Edition, 2011.

NPNF1-02**: Nicene and Post-Nicene Fathers of the Christian Church-Series I,** Edited by Philip Schaff, Volume II, St. Augustin's City of God and Christian Doctrine, T&T Clark Edinburgh, Online Edition, 2011.

NPNF1-03**: Nicene and Post-Nicene Fathers of the Christian Church-Series I,** Edited by Philip Schaff, Volume III, St. Agustin's On the Holy Trinity;

Doctrinal Treatises; Moral Treatises, T&T Clark, Edinburgh, Online Edition, 2011.

NPNF1-04: **Nicene and Post-Nicene Fathers of the Christian Church-Series I,** Edited by Philip Schaff, Volume IV, St. Augustin: The Writings against Manichaean and the Donatists, T&T Clark Edinburgh, Online Edition, 2011.

NPNF1-09**: Nicene and Post-Nicene Fathers of the Christian Church-Series I,** Edited by Philip Schaff, Volume IX, St. Chrysostom: On the Priesthood; Ascetic Treatises; Select Homilies and Letters; Homilies on the Statutes, T&T Clark Edinburgh, Online Edition, 2011.

NPNF1-11**: Nicene and Post-Nicene Fathers of the Christian Church-Series I,** Edited by Philip Schaff, Volume XI, St. Chrysostom: Homılıes On The Acts of The Apostles And The Epıstle To The Romans T&T Clark Edinburgh.

NPNF1-13**: Nicene and Post-Nicene Fathers of the Christian Church-Series I,** Edited by Philip Schaff, Volume XIII, St. Chrysostom: Homılıes On Galatıans, Ephesıans, Philippians, Colossıans, Thessalonıans, Tımothy, Tıtus, And Phılemon. T&T Clark Edınburgh.

NPNF2-06: **Nicene and Post-Nicene Fathers of the Christian Church-Series II,** Edited by Philip Schaff and Henry Wace, D. D., Volume VI, Jerome: The Principal Works of St. Jerome, T&T Clark Edinburgh, Online Edition, 2000.

NPNF2-07: **Nicene and Post-Nicene Fathers of the Christian Church-Series II,** Edited by Philip Schaff and Henry Wace, D. D., Volume VII, Cyril of Jerusalem, Gregory Nazianzen, T&T Clark Edinburgh, Online Edition, 2011.

NPNF2-09: **Nicene and Post-Nicene Fathers of the Christian Church-Series II,** Edited by Philip Schaff and Henry Wace, D. D., Volume IX, Hilary of Poitiers, John of Damascus, T&T Clark Edinburgh, Online Edition, 2004.

NPNF2-10: **Nicene and Post-Nicene Fathers of the Christian Church-Series II,** Edited by Philip Schaff and Henry Wace, D. D., Volume X, Ambrose: Selected Works and Letters, T&T Clark Edinburgh, Online Edition, 2004.

NPNF2-13: **Nicene and Post-Nicene Fathers of the Christian Church-Series II,** Edited by Philip Schaff and Henry Wace, D. D., Volume XIII, Gregory the Great (II), Ephraim Syrus, Aphrahat, T&T Clark Edinburgh, Online Edition 2004.

Origen, "On The Inspiration of Holy Scripture, and How the Same is to be Read and Understood, and what is the Reason of the Uncertainty in it; and of the Impossibility or Irrationality of Certain Things in it, Taken according to the Letter.", Book IV, (Bkz. ***ANF04)***.

Origen, "Origen Against Celsus", Book I, (Bkz. ***ANF04***).

Origen, "Origen Against Celsus", Book V, (Bkz. ***ANF04***).

Origen, "Origen Against Celsus", Book V, . (Bkz. ***ANF04***).

Origen, "That the Scriptures are Divinely Inspired", Book IV, (Bkz. ***ANF04)***.

SARIKÇIOĞLU,Ekrem,"Tomas İncili", (https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/188747: Erişim:08. 09. 2021).

SEYFELİ, Canan, "Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam Dinlerinde Hızır ve İlyas Geleneği", **Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi**, Diyarbakır, 2018, 16. Sayı, ss. 59-80.

SEYFELİ, Canan, **Ermeni Kilisesi'de Sakramentler,** Çizgi Kitabevi, Konya, 2015.

SNOWMAN, Leonard V., Jonathan Seidel, "Circumcision", **Encyclopaedia Judaika**, Keter Publishing House Ltd. Jerusalem, 2007, Vol. IV.

St. Ambrose, "On the Duties of the Clergy", (Bkz. ***NPNF2-10***).

STERN, Rav Rafael, **Gerçeğe Yolculuk**, İzzet&Yosi BERKAN(Çev.), Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A. Ş, İstanbul, 2006.

ŞEKER, Cihat, "Hıristiyanlıkta Yahudiliğe Tepki Olarak Gelişen Kutsallık Anlayışı", **İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi,** 2016, c. 5, Sayı: 1, ss. 42-65.

TEMİZTÜRK, Halil, "Hıristiyanlıkta Bebek Vaftizinin Meşruiyeti Üzerine Tartışmalar", **Cumhuriyet İlahiyat Dergisi**, Haziran, İstanbul, 2020, ss. 27-46.

TEMİZTÜRK, Halil, "Kapadokyalı Bir Kilise Babası: Aziz Basil ve Hıristiyanlığın Şekillenmesine Etkisi", **KTÜİFD,** c. 3, sy. 1, Bahar 2016, ss. 35 - 61.

Tertullian, "Part Second, Anti-Marcion, Book IV, the Epistle to the Romans. St. Paul Cannot Help Using Phrases which Bespeak the Justice of God, Even When He is Eulogizing the Mercies of the Gospel", (Bkz. ***ANF03)***.

Tertullian, "Part First, Apologetic, VII. of Circumcision and the Supercession of the Old Law", (Bkz. ***ANF03)***.

Tertullian, "Part First, Apologetic, VII. of the Abolition and the Abolisher of the Old Law" , (Bkz. ***ANF03)***.

Tertullian, "Part First, Apologetic, VII. of the Observance of the Sabbath", (Bkz. ***ANF03)***.

Tertullian, "Part First, Apologetic, VII. The Law Anterior to Moses", (Bkz. ***ANF03)***

Tertullian, "Part Fourth, II. Excess in Dress, as well as in Personal Culture, to be Shunned. Arguments Drawn from I Cor. VII.", (Bkz. ***ANF04)***.

Tertullian, "Part Second, Anti-Marcion, Book II, the Sacred Name Jesus Most Suited to the Christ of the Creator. Joshua s Type of him.", (Bkz. ***ANF03)***.

Tertullian, "Part Second, Anti-Marcion, I, St. Peter's Further Vindication. St. Paul not Superior to St. Peter in Teaching. Nothing Imparted to the Former in the Third Heaven Enabled him to Add to the Faith. Heretics Boast as if Favoured with Some of the Secrets Imparted to him", (Bkz. ***ANF03)***.

Tertullian, “Part Second, Anti-Marcion, I, the Apostles not Ignorant. The Heretical Pretence of St. Peter’s Imperfection Because he was Rebuked by St. Paul. St. Peter not Rebuked for Error in Teaching.”, (Bkz. ***ANF03)***.